

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia VWestfaliæ

Schaten, Nicolaus

Nevhvsii, 1690

Liber VIII. Saxoniae & Westfaliæ Christianæ.

urn:nbn:de:gbv:3:1-367846

LIBER VIII.
 SAXONIÆ
 &
 WESTFALIÆ CHRISTIANÆ.

Elicem tandem cum Carolo ingressi sumus annum Christi octogesimum quintum supra septingentesimum, belli Saxonici decimum quartum, quo Westfalia demum debellata, Francorum Regi, & Christianæ religioni se submisit. Tot nimirum continuatis annorum expeditionibus, tantoque Francorum & Saxonum sanguine stetit, priusquam vel una hæc intra Rhenum & Visurgim provincia sese subigi pateretur. Bellum quidem satis longum, si ex una provincia, totis Francorum viribus oppugnatâ, æstimes: sed eò tamen illustrior Caroli gloria, id demum ab eo confectum hoc brevi temporis spatio, in quo tot Romani Imperatores, tot exinde Christianorum Cæsares, & Francorum Reges, omnibus ab Augusto Cæsare ad hunc diem retro sæculis, frustra decertarunt, antequam vel unicum hoc interioris Germaniæ propugnaculum Rhenum inter & Visurgim expugnarent. Haud ignoro triginta tres annos ab Eginardo nobis consignari, quibus Saxonia demum debellata traditur à Carolo; verum illà annorum periodo scriptor hic comprehendit ea bella, quæ exinde Carolus in reliqua trans Visurgim Saxoniam atq; trans Albim exegit. Westfaliam intra decimum tertium annum subjectam nunc dedimus. Nam quod exinde cis Visurgim apud nos in campo Sintfeldico bellum memorabitur, id paucorum rebellium audaciâ, non communi gentis conspiratione atque armis gestum fuit. Et res sanè ad posteritatem memorabilis: bellum quod Carolus primo in Westfaliam ingressu Eresburgi & Paderbornæ cœpit, id Eresburgi & Paderbornæ finitum est, ut vel inde utrumque locum tam liberaliter Deo consecrârit, in quo & prospera belli auspicia, & multo feliciorum belli exitum habuit.

Haud multum quietus Eresburgi Rex: nam postquam Fastrada conjux cum regijs liberis advenit, arcem fido firmoque militari præsidio

An. Christi 785.
 Regni Franc. 18.
 Longob. 12.
 Belli Saxon. 14.

Carolus M. West-
 fido

faliam
evastat, &
ad obse-
quium
deducit.

*Ann. Franc.
Pith.*

Adelmus.

Astronom.

Auctor. vi-

ta Carol.

Poët. Ano-

nym.

fidio ad tutelam suorum præmunivit, ipse cum expeditâ militum manu VVestfaliæ pagos ingressus est populandi causa: idem iussu alij militum præfecti facere: quare alij aliò diversis agminibus subsecuti, totamque regionem inter se partiti, latè libereq; quaquaversum palantes effunduntur. Tum omnis inter Rhenum & Visurgim Westfalia direptionibus, incendijs ac cædibus miserandum in modum evastata: incertumque utrum hyems inquietior Francis, an Westfalis calamitosior fuerit. Castra repleta spolijs, provincia exinanita incolis, ac propè in solitudinem redacta: non quies, non securitas ulli, nisi in raris nobilium arcibus, aut nemorum latibulis, aut fuga in vicinas regiones. Hoc tandem extremo malorum aspectu atque ultimo necessitatis telo fracti Westfali supplices se Regi sistunt, ultroq; Christianæ religioni, & imperio Francorum se suaq; omnia submitunt. Quæ nisi processissent, constitutum erat Regi non prius cum exercitu excedere Westfaliâ, quàm aut gentem ferro excidisset, aut in alias regiones cum uxoribus & liberis deportasset; nam & ipse pertæsus tam molestum bellum, quo hætenus in decimum tertium annum gesto haud aliud prope confecerat, quàm ut in novam rebellionem pertinacissima gentis capita aleret. Veritus deinde, ne si longius protraheret bellum, plus probri quàm gloriæ pareret, & Christianam religionem inter Barbarorum ludibria & supplicia relinquere cogeretur: ideo per has extremas clades itum in gentis perniciem, quo tandem duæ res inter se diversissimæ, exitium & salus, convenère: cœpitque exinde Westfalia ex Barbara fieri Christiana, & quæ gens omnium pertinacissima fuerat, incredibili mutatione, religionem Christi ferventissimè primùm amplecti.

Carolus
Pascha
celebrat
Eresbur-

gi.

Willeha-

dus Caro-

lum M.

convenit

Eresbur-

gi.

Vita Wille-

hadi c. 9.

Ludgerus

redit ex

Italia in

Saxoniam.

Vita S. Lud-

geri apud

Brover.

c. 14.

Alfride, c. 4.

Vastatâ VVestfaliâ, Carolus Eresburgum redijt ad Pascha celebrandum, quod primum hoc anno inter Saxones egit. Per id tempus VVillehadus, ut auctor vitæ ejus memorat, Epternaco è latebris suis ad famam triumphantium armorum egressus, Carolum Eresburgi in castello Saxoniam adiit; quem benigne Carolus cum socijs excepit; cumque vir sanctus se ultro offerret ad repetendos Evangelij labores, delectatus Carolus viri promptitudine, Cellam ei, quam Justinam dixere, in Francia donavit cum prædijs ac bonis; quò tanquam in proprium peculium cum Sacerdotibus se reciperet, si qua denuo procella eum ejiceret è Saxonia. Tam largus gratusque Rex in operarios Evangelij. In præsens autem voluit Rex VVillehadum redire in VVigmodiam, & quam acceperat Bremensem dioccesin excolendam; retentus interim est apud Carolum ad Paderbornensem Synodum. Evocatus quoque per id tempus ex Italia D. Ludgerus, seu ab ipso Rege per Alcuinum, seu ultro etiam cognitâ Caroli victoriâ, & serenitate Saxoniam, reditum maturavit. Nec enim ultra biennium & sex menses in Italia versatus redijt in patriam suam (uti Alfrideus nobis est

bis est auctor) & VVillehadi exemplo Evangelij labores resumere festinavit; quem ante biennium, sæviante per Frisiam Widekindo, in Italiam cum Willehado profectum diximus; & Carolus cui viri sanctitas laboresque in Frisia cogniti erant, in hac novâ Saxoniam messe & doctorum indigentia evocandum censuit. Nihil enim Carolo per id tempus sollicitius fuit, quàm ut subactâ Westfaliâ, apertâque Saxoniam, Evangelij præcones ac dignos Apostolico munere viros undique conquisitos accerferet, & firma rerum constitutione Episcopos cœptis à se sedibus imponeret. Quam in rem Eresburgo digressus est Paderbornam, advectoq; ex Francia comitatu & omnium rerum annonâ, celebrem mense Majo ad fontes Padere Synodum denuo habuit: jussique non modò adesse Præsules & Sacerdotes, qui aulam sectabantur, sed & militiæ duces, Comites, consiliarii periti legum, omnisq; Westfaliam senatus & populus; prætereaq; novi Episcopi, quos Saxoniam præstitueret. Acta hujus Synodi licet cum alijs interciderint, nihil tamen verisimilius à probatis auctoribus assertum, quàm in ea totius Westfaliam & Angariæ consensione ejuratam esse omnem cum Widekindo ac rebellium capitibus societatem belli, transisseque Westfalos & Angarios novo fidei Sacramento dicto in potestatem & imperium Francorum: interq; decreta sancita primum libertas Christianæ religionis, proscripto Idolorum cultu, cœptaq; Saxonia in provinciæ formam redigi: impositi duces militiæ, Comites & Præfecti, ordinataque Respublica haud secus, quàm devicto Desiderio Longobardorum Rege in Italia fecerat Carolus ad formam legesque Imperij Francici: arces & castella præmunita præsidij: descriptæ Ducum regiones, quas militia tenerent, Marchiarum limites, quos Marchas dixere, Comitum pagi per quos jus dicerent: data pro meritis feuda in militare obsequium: præscriptæ sacræ profanæque leges; multaq; ejusmodi salubriter constituta ad rebellem toties populum in fide regni Francici continendum. Ejus rei gratia, ut quidam volunt, in hac Synodo Paderbornensi occultum illud secretumque judicium, quod Vemium passim vocant, severis illis legibus est præscriptum, cœptumq; cum primis per Westfaliam exerceri. Sed rem nullam majori cura & sollicitudine complexus Rex, quam religionem. Hinc quod ante quinquennium cœperat, hoc anno, & hac Synodo Paderbornensi confecit; Saxoniamque inter Episcopos divisam certis simul limitibus descripsit, quibus Episcoporum diœceses continerentur, simul ex hac Synodo Paderbornensi, qui aderant, Episcopos suis sedibus aut reddidit aut imposuit. Inde Wiho Osnabrugensi, Willehadus Bremensi, Hercumbertus Mindensi, Hildegimus D. Ludgeri frater Halberstadiensis, Suibertus Verdensi, Bernardus Abbas Mimigardevordensis, Albertus Schidrensis Ecclesiæ est præstitutus. Burchardo Paderbornensis Ecclesiæ mansit vicario

Carolus
W. Syno-
dum agit
Pader-
bornæ.

Auctor. vi-
ta Caroli.
Adelmus in
annal.

Astron. in
annal.
Camisian.
Annal.

Carolus
per West-
faliam sa-
cra profa-
naque or-
dinat.

Sigonius de
regno Italia.

Secretum
judicium
hoc anno
institutū
fertur.

Episcopi
Saxoniam
impositi.

Dithm.
Mersbur.
lib. 7.
Adam, Bre-
menf. l. 1. c. 9.
Helmoldus
lib. 1. Chron.
Schlar. c. 3.
Crantzius
Gobelin.

Malmesb.
l. 5. de gestis
Regiū An-
glorum.

Albericus
ex eo
Chron.

Mag. Belg.
ad an. ch.
795.

Broverius
in not. ad
vitā Mein-
verci.

vicario adhuc munere gubernanda, quàm ille jam senio prope con-
fectus, ut fasti Herbipolenses nos docent, Megingaudus & Bernul-
pho, alij post alium administrandam commisit. Viri omnes eruditio-
ne, virtutum commendatione, & sanctimonia vitæ celebres, quos
magno delectu conquisitos admovit Carolus. Atq; hi octo illi sunt
Episcopatus, quos pleriq; scriptorum, ut supra à nobis relatum à Ca-
rolo primùm institutos agnoscunt. Dioceses partim Moguntino,
partim Colonienfi Archiepiscopis ac Metropolitanis suis subjecit;
ut vel inde Hierarchiam Ecclesiæ recognoscant à Carolo tam religio-
sè cultam servatamq; qui nostra demum ætate per tot hæreses anar-
chiam invexere. Atque ut ex hac Synodo post discussam belli tem-
pestatem, debellatamque Westfaliam, Episcopos hosce aut redditos
aut impositos esse dicam, persuadent primùm Verdenfis Ecclesiæ fun-
dationum tabulæ, quas anno ab hinc proximo consignatas à Caro-
lo producemus, ex quibus de ceteris, quæ interciderunt, facilis con-
jectura est; tum scriptorum auctoritas, qui cum auctore translatio-
nis D. Liborij, cum Helmoldo, Alberto Stadenfi, Adamo Bremensi,
Dithmaro, Gobelino, Crantzio, post victum Widekindum Saxoni-
am in provinciæ formam redactam, & in Episcoporum dioceses di-
stributam memorant; cum primisque quòd omni bello Saxonico
nihil contentius urserit Carolus, quàm ut Saxoniæ Episcopi & sacer-
dotes imponerentur ad barbaras gentes Christianis legibus imbuen-
das mitigandasque, quas hætenus tot importatis exercitibus atque
armis domare non licuit; quam causam passim ipse Carolus in do-
nationum tabulis attulit. Præclare Wilhelmus Malmesburiensis An-
gliæ scriptor hujus etiam rei rationem supra dedit, vel ideo Carolum
*M. pro contundenda gentium illarum ferocia omnes penè terras Ecclesijs
contulisse, quòd persuasum haberet, sacri ordinis homines non tam facile,
quàm Laicos fidelitatem domini rejicere; præterea si Laici rebellarent, posse
eos excommunicationis auctoritate et potentia severitate ab Episcopis com-
pesci.* Et tamen ausi quidam hæreticorum per impudentiam palam
scribere, verisimile esse, ne unum quidem Episcopatum à Carolo M.
in Saxonia conditum esse. Quid ergo primi illi Episcopi? Wiho Of-
nabrugensi, Burchardus Paderbornensi, Willehadus Bremensi, Hil-
degrimus frater D. Ludgeri ex Catalaunenfi Episcopatu Halberstadi-
ensi, Hercumbertus Mindenfi, Suibertus Verdenfi, Ludgerus Mimi-
gardefordenfi, Hildesimenfi Guntherus, è Rhemenfi collegio Cano-
nicorum à Carolo cum alijs Sacerdotibus in Saxoniā traductus,
Hamburgensi Eridagus, Schidrenfi Albertus sacerdos, Ecclesiæ à Ca-
rolo præstituti, quando multorum ex his consecratio in Episcopos
ex anno certo & die consignata est, ut tempori ex fastis & scriptori-
bus comprobabimus. Ficta hæc & inania Episcoporum nomina
erunt, ficta consecratio; perinde si Duces Saxoniæ nomines sine Du-
catu, sine Comitatu. Mittamus tam insipida ac delira. Faci-

Facile quoq; mihi persuaserim in hoc Paderbornensi conventu procerum Francorum ac Saxonum, aut alibi per hæc tempora vetustas illas Saxonum leges à Carolo sancitas esse, quas Heroldus primum in lucem produxit, & Lindebrochi in^o volumen aliarum gentium, quæ Francico imperio continebantur, bonâ fide retulit. Fateor nulla temporis ratio in ijs prodita, nisi quòd jam Ostfalai, Angrarij & Westfalai in regnum Francicum celsisse memorentur; nihil quippe Carolo sollicitius fuit, quàm religione per Episcopos & Sacerdotes introductâ, politicum quoque gentis statum formare; ac ne à se præscriptis offenderentur, plerasq; ex vetustis atque ipsiusmet gentis legibus transumpsit, accommodavitque ad Christianorum mores; ideo rudi & semibarbaro adhuc populo apparent præscriptæ, quales ipse habuit, usu ac consuetudine magis quàm ex scriptis tabulis, quando ante Carolum M. nulla literarum secreta Saxonibus cognita. Interim suas habuerunt leges, quemadmodum vetus Poëta Arnulpho Cæsare scripsit.

Leges vetustæ Saxonum.

Cap. 3. de conjuratione.

Cap. 7. de dote.

Cap. 18. de solidis.

*Permissi legibus uti
Saxones patriis,*

Et quantum ex his legibus colligas, aliæ Ostfalorum, aliæ Angrivariorum, aliæ Westfalorum fuerunt, tanquam in triplici Republ. quæ urgente bello in unam armorum societatem convenit; nec tam barbarus unquam populus sine literis, quin prisco Germanorum more Remp. præclaris legibus & Christianis etiam admirandam habuerit: æstimabit hæc, qui Cornelium Tacitum de moribus Germanorum pervolverit.

Capita harum legum sunt de vulneribus & multis, de nece illata, de conjuratione in Regem ac Regnum Francorum, de furtis, vi & incendijs, conjugijs, hæredibus ac viduis, de dote & acquisitis, raptu mulierum, delictis servorum, damno per casum illato, de læsis animalibus, traditionibus, exulibus ac solidis: Christianæ quoque religionis in his non obscura mentio, quando capite secundo, lege viii ita præscribitur.

Qui in Ecclesia hominem occiderit, vel aliquid furatus fuerit, vel eam effregerit, vel sciens perjuraverit, si infra patriam factum fuerit, capite puniatur.*

* al.

Furaverit.

Lege ix. ejusdem capitis sancitur in hunc modum.

Qui homini ad Ecclesiam, vel de Ecclesia pergenti die festo, id est, Dominica Paschæ, Pentecoste, Natali Domini, Sanctæ Mariæ, Sancti Joannis Baptista, Sancti Petri, Sancti Martini insidias posuerit, eumque occiderit, capite puniatur, si infra patriam fuerit. Sin autem in quali loco, secundum illorum legem, si non occiderit, tamen insidias fecerit, bannum solvat de reliquis.

Fff

Quas

Carolus
trans Vi-
surgim in
Ostfaliam
transit.

*Auctor. vi-
ta Caroli
Bardinga-
um.*

*Astron. Bar-
dengau.*

*Poeta Ber-
dango.*

*Ansegisus
Barden-
wick.*

*Henricus
de Hervor-
dia.*

*Michael
Kranus.*

*Petrus Al-
binus.*

*Lindenbro-
chig in hist.*

Caroli.

*Meibomius
in Bardovi-
co.*

Bardewi-
cum quo
loco Ca-
rol' con-
ventum
Ostfalo-
rum ha-
habuit.

Widekin-
dus & Al-
bio Saxo-
num du-
ces invi-
tantur per
legatos ad
pacem.

Widekin-
dus Ca-
rolum se-
quitur At-
tiniacum,
in Austrasiam concesserat; ubi & hiberna, & Christi Natalem, & Pa-
ubi bapti-
zatus as-
feritur.

*Auctor vi-
ta Caroli.*

Quas exinde leges ad annum Christi MCCXCVII Saxoniae nostrae partibus à Carolo M. praescriptas dabimus, ea multò sunt politiores, temperatioresque ad Christianos mores; ut haec antiquiores videri possint.

Rebus in hunc modum per Saxoniam compositis, peractisq; quae ad conventus rationem pertinebant, uti haec Adelmo expressit, Carolus cum exercitu trans Visurgim movit, nulloq; hostium obstente, Bardovicum pervenit. Celebris is, si quisquam, Saxoniae locus trans Visurgim in Lunenburgensium agro, & saepius exin à Carolo frequentatus, ideoque ab Ansegiso in constitutionibus Caroli M. memoratus, quem Francici negotiatores frequentarint; ut vel inde opinentur nonnulli Carolum istuc Episcopi sedem aliquando mediatum. Castra Barduici Carolus posuit, substititque cum aula, ut istuc cum Ostfalis transigeret in conventu procerum, quemadmodum Paderbornae cum Westfalis fecerat, totamque Ostfalarum regionem intra Visurgim & Albim regno Franciae & Christianae religioni submitteret; quod sanè felicissimo eventu peractum. Accessere è tota Orientali illa provincia Saxonum proceres, & perpetuam fidem obsequiumque jurarunt. Tum verò convenit, ut exinde, quod scriptores toties celebrant, Franci & Saxones, gens una & populus unus, in unum regni & Reipubl. corpus recepti censerentur; factaque Christianae religionis libertate, Episcopi & Sacerdotes introducerentur; fas proinde esset cuique incolarum ad Christi sacra transire. Multa ejusmodi in hoc conventu statuta, quae jejuni Francicorum annalium scriptores praetermiserunt. Desiderabatur in hoc congressu Orientalium Saxonum Widekindus & Albio rebellium duces; quos cum Carolus didicisset trans Albim oberrare per latebras suas, ne quid deinceps turbarent in pacata à se Saxonia, misit ad eos è Saxonicà nobilitate legatos, qui suaderent, ut omissa perfidia, Regis se fidei & clementiae committerent, Regemque coram adirent; fore enim ut non modò delictorum condonationem ab Rege, sed & ampla praemia honoresque consequerentur, idque se ex regia voluntate & clementia, quam experirentur, offerre. At Widekindus & Albio tot facinorum sibi conscij multum haesitabant se Regi sistere; gratam quidem impunitatem sibi esse inquiebant, sed ad fidem velle sibi obfides prius dari, quàm se Regi sisterent. Annuit Rex, & per Amalwinum unum ex aulae proceribus obsides illis transmittit; quibus acceptis, Amalwinum secuti ad Carolum se conferunt. At Carolus jam Saxonia excesserat, transmissioq; per Rhenum exercitu, Attiniacum in Austrasiam concesserat; ubi & hiberna, & Christi Natalem, & Paubi baptischa exegit; quò Regem cum Amalwino consecuti sunt Widekindus & Albio ad Baptismi lavacrum; uti id Francorum annalium scriptores una consensione perscripserunt. Quocirca non satis demirari eorum

eorum dissensionem libet, qui aut Wolmerstadij ad Ocrum fluvium, aut Barduici, aut Mindæ, aut Attendorij in Surlandia (quasi ex Attiniaco Franciæ Attendorium fabricari liceat) aut Wittenbachij apud Fuldenfes Widekindum fonte sacro ablutum volunt. Reperies etiam qui ad fontes Luppia id factum velint. Albertus Stadenfis apud Timachum renatum asserit; sed quis iste locus nondum quisquam prodidit. Osnabrugenses nobis monstrant vicum Belen, ac veterem in eo fontem Baptismatis, quo renatum contendunt, quem deinde locum Betlehem appellari voluerit VVidekindus, eò quòd istic Christo primum renatus sit; adjuti credo auctoritate Rolevingi, qui Attiniaci primum rudimentis fidei imbutum tradit, Belæ verò tinctum salutaribus undis. Sed hæc ipsa dissensio scriptorum facile singulos refellit, ut fidem asserat nobis consensus Francicorum scriptorum, qui Attiniaci Baptismi aqua ablutum tradunt; & hi ipsi scriptores Francici, cum solemnibus Paschatis diebus id factum scribant, ac nullibi hæcenus trans Rhenum præterquam Eresburgi hoc anno Carolus celebravit Pascha, convenientius Eresburgum aut Paderæ fontes nominare oportebat.

*Astron.
Annal.
Canisian.
Annal.
Regino.
Poeta vetus.
Fabricius
de orig.
Saxon.
Crantz. iul.
2. Saxon.
c. 23.*

Nec minorem nobis injicit difficultatem Crantzius. Narrat is ex veteri Saxonum Chronico, & recepta inter Saxones fama, VVidekindum, ut sacra Christianorum exploraret, per sacros Paschatis dies mendici habitu miscuisse se mendicorum gregi, qui stipem à Carolo accipere solebant, ac mox ex curvo manus digito, qua stipem acceperit, agnitum deductumque ad Regem; à quo rogatus cur tam abjecto habitu confederit inter mendicos, respondisse volunt, curiositate id à se factum, quo Christianorum sacra exploraret, cumque Carolus exquireret, quid in ijs observasset? Videbam, inquit, dum ad sacram mensam accederent, Christianis singulis è purpurati Sacerdotis manu speciosum puerum præberi, qui in aliorum ora vultu admodum læto, in aliorum tristi & averso ingrederetur. Ad quæ Rex: Bene, inquit, plus tibi quàm Sacerdotibus ac nobis ostensum est, vidisti que discrimen, quo digni indignique sacratissimum Christi corpus sumant. Fidem huic prodigio non demo, etsi prisca ante eum scriptores hac super re fileant. Multa ejusmodi fama & tradita narratione fidem obtinent; sed locus tempusque obscura. Wolmerstadij ad Ocrum fluvium id factum scribit Crantzius Paschalibus festis. At nunquam istic Pascha habuit Carolus, nec ante Widekindus in conspectum Caroli venit, quàm Attiniaci ad Baptismum accederet, ibi igitur id fieri oportuit. Sed cur alienum istic habitum induit, cui in suo id licuit palam spectare? nisi fortè Ludæ ad Ambram, dum Carolus istic Natalitia Christi perageret, aut dum Eresburgi, aut Paderbornæ, ut quidam volunt, Pascha celebraret, hæc tectus viderit, quibus exinde accensus primum ad Christianam religionem se tra-

Petrus Da-
mianus.
Epist. ad
Meinhard.
Episcop.
Baron. ad
ann. Christi
779.

hi sensit. Multa ejusmodi per se vera tenemus, quæ locorum & temporum erroribus permiscet scriptores. Juvat hic aliud non dissimile adscribere ex Petro Damiani. Carolus postquam quindenis præliis cum Saxonum Rege decertasset, eundem deinde captivum ac nondum Christianum invitavit ad Palatium, ac dum ipse Rex folio sublimis accumberet mensæ, pauperes verò, quos alebat, humili admodum loco assiderent, observasse id Saxonum Regem ex adversâ mensâ, ac per ministrum percontatum à Carolo, quo Christianæ legis aspectu pauperes abjiceret humi, quos Christus pari cum ceteris honore tractari velit? aut qua lege Christi expetant Franci colla Saxonum sibi submitti? Ad quæ Carolus erubuisse fertur, ab Ethnico homine sibi Christi legem objici. Et quis hic Saxonum Rex præter VVidekindum, quocum quindenis præliis pugnavit? aut ubi Carolum prius adiit VVidekindus, quàm Attiniaci in ipsa Francia; quemadmodum hæc à Godefrido Lotharingiæ Duce & Marchione ex Lotharingicis annalibus sibi Petrus Damianus relata profitetur.

An. Chri-
sti 786.
Regni
Franc. 19.
Longob.
13.
Belli
Saxon.
15.
Annal.
Franc.
Auctor. vi-
ta Caroli.
Isaac Pon-
tan lib. 1. re-
rum Danic.
Merseus.

At cetera de VVidekindo & rebus à Carolo gestis certiore narrantium fide reddamus. Attiniaci igitur hoc anno octuagesimo sexto supra septingentesimum, VVidekindus & Albio, unaque aliquot Saxonum proceres, ut Francorum annales memorant, solemniter per sacros Paschatis dies ad fontem Baptismatis adducti ablutique sunt. Addunt Saxonici scriptores ipsam simul Gevam VVidekindi conjugem eadem salutarî unda ablutam, Carolumque VVidekindi susceptorem adstitisse, Gevæ Fastradam Reginam, Baptismi ritus à Lullo Moguntino Episcopo administratos; quanquam alij id munus Hercumberto Mindensium, alij Hildegrimo Halberstadiensium Episcopo tribuant, de quibus nihil certi pronuncio, quia nullo veterum scriptorum testimonio possidemus. Id tamen constat nihil Baptismo Widekindi ac ceterorum procerum omni bello Saxonico jucundius optabiliusve fuisse, postquam ex infensissimo & ferocissimo Christianorum hoste repente ferventissimus Christianus, & Christianorum defensor est conspectus, Pauli instar, qui cum Baptismo barbaros animos exuit, & Leonis Saxonici ferociam in mansueti agni commutavit indolem. Læta omnis Germania & Francia; quantumque sibi Carolus, tantum Carolo gratulatus Adrianus Pontifex, quo hæc Adrianæ literas potissimum referas.

Tom. 18.
Concil. Pa-
ris. inter
Epistolas
Adriani
fol. 74.

Epist. Ha-
driani Pape
gratulantis
de Saxonia
victa.

EPISTOLA VIII.

HADRIANI PAPÆ I.

AD CAROLUM MAGNUM.

Domino excellentissimo filio, nostroque spiritali compatri, Carolo Regi Franco-
rum & Longobardorum, atque patricio Romanorum, Hadrianus Papa.

PRestolatos, nimisque nobis optabiles regales vestros suscepimus affatus per
fidelissimum vestrum latorem atque missum, videlicet Andream religiosum
Abbatem,

Abbatem : quos referantes reperimus in eis de vestra præcelsæ regalis potentia, et comparis, sobolisque vestræ, seu cunctorum præcipuorum vestrorum nostrorumque fidelium sospitate, et incolumi ac sincerissima prosperitate : in quibus Redemptori mundi consuetas retulimus grates. Magis autem inibi de vestris à Deo præstatiis regalibus triumphis comperientes, qualiter se vas adversasque gentes, scilicet Saxonum, ad Dei cultum, et suæ Sanctæ Catholica et Apostolica Ecclesiæ rectitudinem fidei perduxeritis, atque Domino auxiliante, et Petri Paulique Apostolorum Principum interventione suffragante, sub vestra eorum colla redacta sunt potestate ac ditione, eorumque optimates subjungentes, divinâ inspiratione, regali annisu, universam illam gentem Saxonum ad sacrum deduxistis Baptismatis fontem. Unde nimis amplius divinæ clementiæ retulimus laudes, quia nostris vestrisque temporibus gentes paganorum in veram et magnam deducta religionem, atque perfectam fidem, vestris regalibus substernuntur ditionibus. In hoc quippe freta vestra à Deo fundata existat potentia, quia si, ut pollicita est, fautori suo Beato Petro Apostolo, et nobis, puro corde atque libentissimo animo adimpleverit, maximas ac robustiores illarum gentium suis præcipuis suffragiis vestris substernet pedibus, ut nemine eos persequente, vestris regalibus subiciantur potentiis, et maximum fructum in die iudicii, ante tribunal Christi, de eorum animarum salute offerre mereamini dignissimum munus, et pro amore animarum lucra infinita mereamini adipisci in regno cælesti. Illud autem, quod vestra regalis intimavit excellentia, ut in uno mense, vel in unâ die, pro huiusmodi operibus, scilicet stabilitatis vestræ victoria, laudes Deo gerentes caneremus, et una vel duabus feriis litanias perageremus; valde hoc nobis delectabile existit. Quatenus Apostolica exarantes censura decrevimus, in omnibus nostris partibus, quæ sub ditione spiritualis matris vestræ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ existunt, illico celebrari easdem una nobiscum disponentes emisimus, Domino protegente; videlicet vicesima tertia die, et vicesimâ sextâ, atque vicesima octava huius advenientis Junii mensis, quæ sunt in primis vigiliæ beati Joannis Baptiste, et natalis sanctorum Joannis et Pauli, nec non et vigiliæ beati Petri Apostoli. Similiter et vestra regalis potentia in suis dirigat universis finibus, seu transmarinis partibus, ubi Christiana moratur gens, similiter perficiendas triduanas litanias. Et ideo tale protelatum emisimus spatium, propter tam longinquas Christianas nationes ultra vestrum regale morantes regnum. Nos quippe non solum unam vel duas, ut nobis insinuastis, celebrandas litanias prævidimus; sed etiam pro vestra, ut soliti sumus, inde sinenter orare excellentia cupientes, decrevimus perficere, et Redemptori mundi canere laudes, ut ipsæ gentes, quæ per vestrum regale certamen ad Christianam perductæ sunt fidem, usque in ævum per vestrum maneant adminiculum, et nostris vestrisque finibus omnes repellat aegritudinis morbos, et procul ejiciat pestilentiam, ut nostris vestrisque diebus populus nobis à Deo commissus in magna degentes ubertatis affluentia, simulque sincerissimæ sospitatis letitia, longiori ævo una cum domnaregina, vestraque nobilissimâ prole, mereamini

mini

mini regni gubernacula perfrui, et in æthereis arcibus sine fine regnare, ut per vestra laboriosa certamina magis magisque spiritalis mater vestra Sancta Romana Ecclesia maneant exaltata. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Hæc Hadrianus.

Carolus
Widekin-
dum ho-
noribus
& bonis
exornat.
Crantzius
l. 2. Saxon.
c. 24.
Auctor. vi-
ta S. Ludg.
apud Bro-
verum l. 1.
c. 26.

At Carolus ut pro fide data, regiisque promissis, Widekindum sibi & religioni Christianæ devinceret, non modò hereditarias illi arces possessionesque reliquit, sed & multis honoribus & præmijs exornavit, ut Poëta vetus nobis est auctor; interque hæc, ut probati scriptores memorant, Ducatus Westfaliæ & Angariæ Widekindo donatus, jure hereditario ad posteros transmittendus. Quamobrem scriptor vitæ D. Ludgeri Widekindum jam Christianum Saxonum Ducem appellare visus. Vel inde tot illustres per Saxoniam Ducum familiæ, interque eas etiam Sabaudia Ducem se ad Widekindi stirpem referunt. Utcunque alij Duces & Comites temporanei fuerint domini ac ministri regum Francorum, sine hereditatis titulo per Westfaliam & Saxoniam, dum Caroli M. stirps stare; Widekindo certè extra ordinem cæterorum majus aliquid ob egregium illud & heroicum facinus susceptæ Christianæ religionis donatum à Carolo; quo cæteros Saxonie proceres ad eandem religionem invitaret, & regiis largitionibus occuparet animos, quos hætenus armis debellare non

Widekin-
dus libe-
ralis in Ec-
clesiam.
Lib. 1. Me-
trop. c. 4.

licuerat. Nec Widekindus & Albio ceterique Saxonum primores fellere Caroli consilia; nam ex quo Widekindus cum Baptismate Christi religionem est amplexus, nemo illo Duce constantior ferventiorque fuit in Christiana religione proferenda; impletumque in eo Apostoli oraculum, quantum excesserit delicti magnitudo, tantum abundaturam cœlestis gratiæ copiam. Quam in rem memorat Crantzius & Mindensium fasti, Widekindum statim ac divino lumine perfusus fuit, petijse à Carolo M. proprium Sacerdotem, qui sibi res divinas administraret, & crebrius sacratissimum altaris ministerium perageret; credere jam se ea, quæ sibi in eo mysterio divinitus ostensa essent. Sortitus ad id simul Hercumbertum virum sanctissimum Episcopum Mindensem ex Abbate Corbeienfi, ut quidam tradunt, ad id munus à Carolo evocatum, quocum arcem suam, quam Mindæ ad Visurgim habebat, partitus; quæ deinde & suum & Episcopi domicilium simul esset, unde Mindam patrio idiomate compellatam censent. Additi circumpositi fundi, in quibus Basilica D. Petro & Sacerdotum habitacula construerentur, agrique ad Cleri alimoniam. Magnificum deinde collegium Canonorum cum nova Basilica ejus liberalitate in Angariæ vico & natali solo prope paternam arcem condidit, quod Dionysianum appellari voluit, eò quòd D. Dionysio Galliarum Apostolo dicatum. Multa hujusmodi Widekindi liberalitate Mindensi Ecclesiæ alijsque Ecclesiarum locis obvenire, ut post Carolum Episcopatus ejus conditorem nulli plus quam

quàm suo Duci se debere agnoscat Ecclesia Mindensis. Quantum antè bellicis artibus, tantum post exornandis dotandisque Cleri bonis & consortio sanctorum virorum delectatus; quos inter & D. Ludgerum postea, uti Crantzius memorat, sibi perquam familiarem instructoremque rerum sacrarum habuit. Widekindum Albio ceterique Saxonum primores æmulati. Et jam antè ex Satrapis Saxonum, uti supra relatum, Nothelinus atque Occo Christi fidem amplexi populorum animos attraxerant. Mirum quantum momenti horum procerum exemplum attulerit ad rem Christianam promovendam, quæ ad invidiam etiam & indignationem ceterorum trans Albim agebantur à Widekindo; miratique sunt unde illa rerum conversio, ut quem antè suæ pertinaciæ odijq; Francorum habuerant Ducem, modò Caroli consortem & Christianæ religionis conspicerent propugnatorem. Habent hoc generosæ mentes heroum, ut in quam partem se inflectant, in ea semper excellens atque eminens quiddam præstent.

At nihil in ista rerum commutatione optabilius evenire poterat Episcopis, quos Carolus diocesibus imposuerat, quibus post ferrea illa bellorum & sævientium Barbarorum tempora, aureum quoddam sæculum illucescere cœpit. Quiescebat tota dehinc Saxonia, positis tandem armis, in altâ & firmâ pace; & quos hætenus formidabat omnis rebellionis concitores, cœpit cum Francis habere Christianorum defensores, hostesque veteris superstitionis. Tum verò Episcopi, qui & ipso aureo sæculo aurei Sacerdotes erant, exuto omni metu, dioceses suas in paræcias distribuere, Pastores & Sacerdotes præficere, libere Evangelij legem rudi populo exponere, obire dioceses docendo, fana & idola subvertere, templa construere, cœtus populi convocare, & Christianorum ritu Sacramenta administrare; in quo nihil visu jucundius, quàm innumerabiles hominum turbas, abjecto Idolorum cultu, ultro ad Baptismi lavacrum se offerre. Quanta gentis antè ferocia, tanta repente animorum commutatio, postquam admirabile illud lumen gentium cæcis ac delusis mentibus illucescere cœpit; vidissesque tum Saxoniam veterem non minus quàm transmarinam in Anglia decertare inter se de fervore Christianæ religionis; aut quantum ipsi Franci cum Clodoveo, tantum Saxones cum Widekindo ab utriusq; Baptismo ad Christi sacra concurrere; quemadmodum hæc inter ceteros vetustus scriptor rerum à Willelmo gestarum commemorat; is enim ubi superiori anno Wigmodiam & ad suam diocesin Bremensem à Carolo est remissus, cœpit publicè ac strenuè populum sibi subiectum docere, Ecclesias restaurare, probatos idoneosque Sacerdotes singulis quibusq; locis imponere, tanto sanè fructu, ut Saxones & Frisones earum regionum, qui ante exilium ejus promiserant se Christianos fore, modò certatim

Cap. 6. 7. 8.
& 9.

certatim se ad Baptismum & Christi sacra offerrent; ex quibus de ceteris per Saxoniam Episcopatibus facilis conjectura est, modò idà ceteris quoque tam diligenter in fastos relatum esset. Quam in rem multum juvère duces militiæ à Carolo relictī, Comites regionum, castellorum præfecti, limitum custodes & Marchiones, & qui Episcopis dati erant Advocati tutoresque libertatis. Quanquam ad hanc temporum felicitatem nihil magis desiderabatur, quàm Pastores & Sacerdotes, qui tam vastæ regionis populo per vicos sparsasque villas sufficerent. Quæ tamen Caroli Regis, quæque Episcoporum erat sollicitudo, evocati è vicinis Christianorum provincijs, & Sacerdotum collegijs, & Monachorum cœnobijs adjutores, qui messem colligerent, & parœcias implerent, nullo jam amplius hoste sacros labores obturbante; quo in genere multum debet Saxonia Fuldæ, Frislarix, Herbipoli & fulgentissimæ D. Benedicti familiæ; tum Collegio Ultrajectensi, Colonienſi, alijsq; ex quibus Sacerdotum operæ Episcopis submissæ.

Vita S. Ludgeri apud Broverum c. 16. Brover. in not. ad c. 8. Alfridus.

Nec segnius per id tempus laborabat in Frisia D. Ludger⁹, quem Carolus M. superiori anno in eam provinciam miserat. Incolæ quippe seu Regis victoria adversus Widekindum & Saxones territi, seu vicinorum per Wigmodiam & Bremensem Episcopatum exemplo commoti, ultro se Carolo & Francorum regno submiserunt, petieruntq; sibi à Carolo submitti doctorem Christianæ legis, cujus idioma linguæ intelligerent. Gratum id Carolo fuit: delegitq; ad id opus D. Ludgerum, seu is Lothusa evocatus, quod Monasterium in Brabantia à Carolo regendum acceperat, haud secus quàm Cellam Justinam Willehadus: seu is ultro se Regi post reditum ex Cassino per id tempus ut diximus obtulerit, & ad pristinam, quam reliquerat,

Pagi Frisij quos D. Ludgerus excoluit. Vita D. Ludgeri. Broverus in notis. Obbo Emmonius alijsq.

messam Frisix redire maluerit. Frisia enim maritima, uti Adamus Bremenſis nos docet, per id tempus in xvii. pagos divisa erat, quorum tertia pars diœcesi Bremenſi adscripta erat, & Visurgis ostio disclusa; reliqua Frisia palude Emisgoe & Amasi lacu terminabatur. In hac parte quinque pagi, Humercki, Hunnisgoe, Fivilgoe, Emisgoe & Fendgoe, noti etiam ex veteri apud Monasterienses tabula, cum Insula Bantia, D. Ludgerum primum Christianæ fidei magistrum accipere, in quibus excolendis, donec ex eis à Carolo Episcopus evocaretur, desudavit; ut vel inde Ecclesia Monasteriensis hos sibi ex Frisia pagos vendicaret, haud secus quàm Bremenſis suos. Neq; pagi nomen, uti modò, vicum, sed circumscriptum terræ districtum denotabat, quo spatio regionis modò Satrapiæ & Comitatus designantur. Ita non modò Saxonia, sed tota illa Occidentalis & Orientalis Frisia se ultro Christo submittebat, Deo Barbarorum animos inflammante, ut omnis hæc ad Septentrionem regio traheretur in Ecclesiæ sinum; quando destinata apud se Deus habet tempora, quibus gentes ad sui cognitionem venire vult.

Inter

Inter hæc Carolus, quò propius Saxoniam intentus esset, modò WORMATIÆ ad Rhenum commoratus, quò D. Willehadum evocavit, & solemnî ritu primum Bremensium Episcopum, tertio Idus Julij consecrari voluit, eoq; peractò, ad Episcopatum remisit, virum quem unice ob sanctimoniam vitæ in amoribus habuit, amplisque ob id bonorum possessionibus, & locorum terminis diœcesin ejus circumscripsit. Modò Carolus Moguntiam versatus, ubi in congressu trium Archiepiscoporum, Lulli Moguntini, Hildeboldi, seu, ut alij, Willebaldi Colonienfis, & Amalharij cognomento Fortunati Trevirensis multa pertractavit de Austrasiæ Regni incolumitate, de itinere Romano, de statu Saxoniam, & religione per Episcopos firmanda proferendaque. Quam in rem præter alia foundationum diplomata, quæ per injuriam temporum interciderunt, Verdensem Episcopatum suis limitibus circumscripsit, & Suiberto primo ejus loci Episcopo in manus tradidit. Haud dubium fecerim quin & ipse Suibertus Antistes, & alii etiam Saxoniam Episcopi hoc anno aut Moguntiam aut WORMATIAM evocati Carolum convenerint, ac tum fortè singuli Episcopatus Saxoniam suis Metropolitanis perpetuâ lege ac constitutione attributi sint. Juvat nunc ipsas Caroli foundationis tabulas, uti ex Verdensis Ecclesiæ tabulario ad nos pervenerunt, adscribere, quò constet, quo consilio atq; instituto Carolus M. Saxoniam inter Episcopos dividerit; altero ab hinc anno Bremensis Ecclesiæ tabulas addituri, quas eadem prope forma eundemq; in modum consignavit Carolus: at Verdense diploma sic habet:

Vna Wille-
hadi apud
Philip. Ca-
sar. c. 9.
Carolus
Wormat-
iæ versa-
tur, ubi
Willeha-
dus Epi-
cop⁹ con-
secratur.

*In nomine sanctæ et individue Trinitatis Carolus divina
miseratione ordinante Rex.*

Diploma
Verden-
sis Eccle-
siæ à Ca-
rolo M.
datum.

CUm Domini nostri Jesu Christi virtute favente, bellorum victoriam nuper potiti fuerimus, si gratiarum in immensum actione in ipso et non in nobis gloriamur, et pacem in presentiarum, et regni prosperitatem, in futuro autem pro meritis nos donari supernæ mercedis perpetuitate non diffidimus. Quapropter notum sit omnibus fidelibus in Christo, quod Saxones, qui hæcenus Deo et nobis ob suæ pertinaciam perfidiæ, semper cervice indomabili, et rebelles, obsecundare detrectarunt, modò tandem aliquando virtute Christi propiciante, bellorum instancia vicimus, et ad Baptismi gratiam divinam miseratione perduximus, ut gentes, quæ Dominum gloriæ non noverant, et regna, quæ nomen Domini non invocaverant, in lege Domini meditari die ac nocte adjudicavimus, et qui hucusque jugum Christi ferre minimè contendebant, Domino nostro Jesu Christo et Sacerdotibus ejus, omnium jumentorum suorum, et fructuum terræ, et omnis agriculturæ decimas, et nitrituræ, simul in unum divites et pauperes, secundum Canonicam assertionem, et legalem cautionem constricti, de cætero persolvant. Terram autem eorum secundum antiquum Romanorum morem in provinciam redigentes, et in Episcopatus certo termino distribuentes, quandam aquilonarem illius partem, Domino nostro

Ggg

Ihesu

Ihesu Christo, et sanctissimæ ejus genitrici devotissimè obtulimus, et in loco Fardium vocato, super Aleram fluvium, in pago qui dicitur Sturmi Ecclesi-
am et Cathedram Episcopalem statuimus, et Mogunciensis Ecclesiæ Archi-
episcopatus, interventu Lullonis illius metropolis Ecclesiæ Episcopi, eam sub-
jecimus. Insuper et ad præfata structuram Ecclesiæ in memorato pago cc.
mansos, et quicquid ad ipsos mansos jure ac legitimè pertinere videtur, cum
domibus et edificiis, mancipiis, campis, pratis, silvis, cultis et incultis, aquis
aquarumve decursibus, viis et introitus, exitibus et regressibus, obtulimus, et
totius hujus diocesis incolas, divites, ac pauperes, decimas suas eidem Ecclesiæ,
suoque dispensatori persolvere, nostræ regię Majestatis præcepto firmiter ju-
bemus, et jubendo præcipimus, et legali sanctione confirmamus. Statuimus
etiam ut quascunque possessiones, et quæcunque bona, eadem Ecclesiæ in fu-
turum, concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione
fidelium, liberorum et servorum, seu aliis modis Deo propicio poterit adipi-
sci, firma sit, et illibata permaneat. Præterea libertates et immunitates eidem
Ecclesiæ concedimus. Decernimus quoque ut nulli omnino hominum liceat
præfata Ecclesiæ temere perturbare, possessiones ejus auferre, ablatas reti-
nere, minuire, et aliquibus vexacionibus fatigare, sed omnia ad integritate
tem conserventur. Ut autem hæc confirmationis sententia, oblationisque
donacio, rata et inconversa, et omni ævo intransibilis permaneat, ex præce-
pto summi Pontificis et universalis Papæ Adriani, nec non Mogunciensis
Archiepiscopi Lullonis, et omnium qui inibi aderant, sanctorum Pontificum,
et Catholicorum Sacerdotum, et Alequini insignis prædicatoris, rationis con-
silio, supra memoratam sanctæ Dei genitricis ecclesiæ, cum omnibus ap-
pendiciis, et donativis, Suitherto sanctæ conversationis viro, et immortalis
memoriæ, coram Deo et apud homines commissimus. Quem quidem in agro
Dei laborantem, primum eidem ecclesiæ bonum militem Ihesu Christi præfe-
cimus, ut populo adhuc rudi, verbi Dei semina, messem deinceps latura, se-
cundum dispensatam sibi sapienciam, tanquam fidelis servus et prudens, in
domo Dei administraret, et canonica ordinacione, et competenti, et ecclesia-
stica institucionem, ecclesiæ sibi delegatam, tam novellam plantaret atque
rigaret, donec oracionibus servorum suorum interpellatus, omnipotens Deus
incrementum daret. Veruntamen quia casus præteritorum præscios et cautos
nos reddunt futurorum, ne quis sibi aliquam in eadem diocesi, avvertendore-
gulam, adscribat usurpativè potestatem, certo eam limite fecimus terminari.
Terminos autem ejus firmos, inconversos, et per omne seculum inconvertibi-
les, Apostolicâ auctoritate, et nostræ regię Majestatis præcepto circumscribi
præcepimus, id est: Wirrahnam fluvium, Faristinam, Bicinam usque in Vie-
menam, à Viemenam in paludem, quæ dicitur Culdenbach, deinde usque quo-
que perveniat ad Hostam, ab Ostia Uteruam, Berverniam, VVissenbroc,
Asebroc, Chissenmor, Quistinam, Motam paludem, quæ dicitur Sigesfrides-
mor, Mulenbach, iterumque Ostam, Schneidbach, VVimaream, Hasulam,
Steinbach, Liam fluvium, qui absorbetur ab Albia fluvio, dehinc trans Albi-
am, ubi

am, ubi Bilena mergitur in Albiam. Dehinc in ortum Bilene, inde ubi Tra-
vena absorbetur à mari, deinde usque quoque perveniatur ubi Pene fluvius
currit in mare barbarum. Inde in ortum ejusdem fluminis. Hinc in Eldam.
Dehinc in Albiam. Inde in rivum Alend, inde in rivum Bese, inde in Rodou-
ve usque in paludem, quæ dicitur Rockesford. Inde in Horam fluvium, Cal-
lenvorde. Inde in ortum Horæ. Hinc in ortum Hilsnæ. Hinc in rivum Scar-
back. Inde in ortum Gelbach, et ipsum rivum in descensu in Urfenam, et in
ascensu Urfenæ in Wizenam, hinc in ortum ejusdem fluminis. Hinc in pa-
ludem, quæ dicitur Schnederebroch, hinc in Lernam, et per mediam paludem,
quæ dicitur Camperebroch, et sic trans Aleram in Wirrahnam. Et ut hæc au-
thoritas hujus donationis et circumscriptionis nostræ in Dei nomine firmio-
rem et pleniorém obtineat vigorem, et nostris et futuris temporibus à fidelibus
Christi verius credatur, et diligentius observetur, manu propria subscripsi-
mus, et sigilli nostri impressione assignar jussimus.

Signum Domni

Sanctissimi

Caroli Regis

Lullo Archiepiscopus Mogunciensis recognovi.

Hildebaldus Archiepiscopus Coloniensis et sacri Palatii Capellanus recognovi.

Amalbarius Trevirensis Archiepiscopus recognovi.

Data III. Kalendas Julij, Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXVI.

Indictione * XII. anno autem regni Domni Karoli XIX. Actum * al. IX.

Moguncia feliciter. Amen.

Vetus & syncerum diploma; quod tamen haud aliter quàm
Bremenſe oppugnant hæreticorum scriptores, quòd hîc annum In-
carnationis præter stylum ac formam eorum temporum adscriptum
legant; sed de his ad Bremenſe diploma rationem dabimus. Nec
testium tempora discrepant. Vixit adhuc Lullo celebris ille Mogun-
tinus Archiepiscopus; quamvis sint, qui hoc anno, mense Decembri
velint excessisse à vita. Vixit & Hildebaldus Coloniensis Archiepi-
scopus, qui vitio exscriptorum quorundam Willebaldus notatur,
atque ad annum 818. adhuc superstes fuit Coloniensium Archiepi-
scopus. Tantum in Amalharionis, cujus Episcopatus exordia Bro-
werus infra annum 800. rejicit; quem tamen D. Ludgerus cogno-
mento Fortunatum anno Christi 796. apotheosi D. Suiberti in
Cæsaris insula præsentem sistit. Quibus diligentius expensis hæc su-
per re certiùs P. Jacobus Masenius, qui Broweri historiam Treviren-
sem animadversionibus præclare illustravit, ex Verdensi diplomate
vacillare censuit chronologiam Archiepiscoporum Trevirensium,
cùm Broweri calculo per id tempus Ricbodus præfederit Trevirensi

Diploma-
tis veritas
asserta.

Serrar. in
Mogunc. l.
4. in Lullo
Archiep.

Ggg 2

Ecclesiæ,

*Brouwer in
annal. & r-
vir.*

*Suibertus
primus
Verdenſis
Episcopus
à Carolo
impoſi-
tus.*

*Suibertus
hic diver-
ſus à Sui-
berto In-
ſulæ Wer-
dæ.*

*Crantzius
in Metrop.
lib. 1. c. 6.*

*An. Chri-
ſti 787.
Regni
Franc. 20.*

Eccleſiæ, cui Wazzo ſucceſſerit, ac deinde Amalharius Fortunatus Wazzoni anno Chriſti 800. ſubrogatus ſit. Adeo veterum Episco- rum chronographia incerta & turbida apud illuſtres etiam ſcripto- res; niſi pro Ricbodo nobis obtruſus ſit Amalharius: aut Amalha- rius celebris ille ex diſciplina Alcuini Choriepiscopus pleraque Ar- chiepiscoporum munia expleverit: aut certè duo ejus nominis Ar- chiepiscopi Trevirenſes collocandi ſint; nam præter hunc Amalha- rium etiam memoratur Amalharius Fortunatus, qui anno Chriſti 796. Apotheoſi D. Suiberti inter fuerit, alius qui Ludovico Pio Imp. altero poſt mortem Caroli M. anno legatus redijt Conſtantinopoli, uti Theganus retulit. Nam qui anno 832. Ludovico Imp. ſe Ro- mam veniſſe ſcribit, Bollandò diverſus ab alijs eſt, ſcriptorque anti- phonarius ex Clero Metenſi apparet. Ac Sirmondum ſi quis conſu- lat, intelliget is Amalharium jam ante annum 821. obiſſe, quando eo anno Hetto Amalharij ſucceſſor concilio apud Theonis villam interfuit. Certior nobis ex hoc Caroli diplomate Suibertus primus Verdenſium Episcopus, ejuſdem Alcuini, tum Turonenſium Abba- tis, commendatione Carolo percarus, magnique ob virtutum æſti- mationem habitus, longè alius à Suiberto Werdenſi, qui cum S. Wil- lebrordo ex Anglia Trajectum appulit, & Weſtſaliam Bruëteroſque Chriſti primum doctrinâ illuſtrare cœpit, quem jam ante 50. annos cœlo illatum conſtat. Hic verò, de quo agimus, Suibertus, uti Crant- zius perhibet, profeſſione Monachus & abbas, natione Anglus, vir zelo Dei fervens & multis etiam miraculis clarus; ut vel inde Caro- lus tam magnificè in ſuo diplomate virum, qui inter mortales adhuc vivebat, immortalī memoria dignum prædicet: niſi ad alterum ſi- mul Suibertum Apoſtolicum virum reſpexerit Carolus, cujus hic alter Suibertus conſanguineus fuit, æmuluſque ſanctimonix. Qua- rē ipſum Crantziū non ſatis demirari libet, tam immemorem temporum, quòd Suibertum, qui cum Apoſtolicis viris ſub Carolo Martello in Belgicam venit, auſus ſit ſcribere à Carolo M. primum Verdenſem Episcopum delectum, quem nunquam ille vivus Regem vidit; quo tamen errore Bellarminus, Bollandus, alijque ſe abduci permiferunt; quanquam Bollandus hunc Crantzij errorem poſt animadverſum damnarit. Alius quippe Werdenſis in Cæſaris inſula Suibertus, alius Verdenſis primus Episcopus, quæ nominis ſimilitu- do feſellerit Crantziū, & qui ejus errori inhæſerunt; quā de re to- ties à nobis ſupra relatum eſt inter res geſtas D. Suiberti, quem jam dudum Pipinus Rex Caroli M. pater ex ſepulchro & miraculis poſt- humis veneratus eſt cœlo adſcriptum.

Conſtitutis per Germaniam rebus, redactaque per Audulfum militiæ præfectum Aquitaniā ad obſequium, Carolus poſt acceptos Wormatiæ obſides iter in Italiam maturabat; tum ut cum Adriano Ponti-

Pontifice conferret de Saxoniae Episcopatus à se institutis, tum ut Longob. novos in Italiam motus comprimeret. Vix enim Saxonia pacata erat, 14. cum Aragisus Beneventanorum Dux propalam defectionum moti- Belli Sax- on. 16. bus infesta Pontifici arma intulit; quod ubi Carolus per nuncios Caroli Pontificis didicit, confestim tantâ celeritate Alpium juga per hye- Tertia mem superavit, ut prius arma quàm adventum Regis in Italiam sen- profectio turent; Romamque ad visitanda Apostolorum limina ingressus, con- in Italiam. filia rei gerendæ cum Pontifice communicavit. Inde in Campani- Annal. am deportato exercitu, delectaque Capuæ belli sede, Aragisum solo Franc. armorum terrore ad pacem petendam compulit; ultro enim ab eo missi obsides liberi, deditque populi, hoc unum flagitando, ne in conspectum Regis ipse venire cogeretur. Ita Carolus venit & vicit, Carolus incertum fama armorum, an armis potentior. Capua Romam in- Roman intrat & gressus Carolus, Pascha cum Adriano Pontifice celebravit. Multa Pascha cū Adriano & Pontifice celebrat. Thassilo Bojorum Dux ad Pontificem miserat pro pace inter ipsum Engolism. & Carolum; & cum Carolus responderet non aliud se cupidius ex- in vita Ca- petere, rogaretque legatos, quæ pacis hujus firmitas futura esset, & roli. nihil illi responderent sibi hac super re à Duce commissum esse, ad- Baron ad vertit ex his Pontifex fraudem legationis, Carolumq; quod æquum hunc ann. foret, agere jussit. Salubriora in sacris convenerunt; nam præter ap- Brouver. in probatos à Pontifice Saxoniae Episcopatus confirmatosque Episco- ann. Tre- pos, actum de publico Ecclesiæ cantu, qui à moderatione in abso- vir. lutum modum deflexerat, instaurando; atque is, ut ad Romana insti- Binius. tuta vocisque temperationem revocaretur, dati sunt non modò can- Carolus cantores tores ab Adriano Pontifice, sed & Grammaticæ artis & Arithmeti- & peritos Gram- ticæ, & humaniorum literarum periti viri ac magistri, quos Carolus maticæ im- secum in Germaniam deduxit. Adeo inter belli curas de sacris solli- petrat à Pontifice. citus Carolus, qui uno humero Republicam, altero Ecclesiam ge- Scholas stabat. Verùm nihil impensius habuit, quàm ut Scholæ in Germa- per Ger- mania ad excolendam juventutem per Episcopatus & Monachorum maniam & Saxoni- cœnobîa reflorescerent; qua cura maximè Saxoniam est complexus, am pro- quod inculta gens ac fera duram adhuc spiraret barbariem, quæ le- moveret. gendi peritia & mansuetioribus artibus ad disciplinæ Christianæ Tom 18. legem emollienda esset. Quâ super re affertur præclara illa Caroli Concistor. epistola ad Baugulfum Fuldenfis cœnobij Abbatem, D. Sturmionis Paris. Sirmont. Binius. successorem, quam hic reddo:

Carolus gratia Dei Rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Roma- Diploma norum, Baugulfo Abbati, & omni congregationi, tibi etiam commissis fidelibus oratoribus Caroli de nostris, in omnipotentis Dei nomine amabilem direximus salutem. Scholis

Notum igitur sit Deo placita devotioni vestræ, quia nos una cum fide- per Sax- libus nostris consideravimus, utile esse, ut episcopia et monasteria nobis oniam erigendis.

Christo

Christo propitio ad gubernandum commissa, præter regularis vitæ ordinem, atque sanctæ religionis conversationem, etiam in literarum meditationibus, eis qui donante Domino discere possunt, secundum uniuscuiusque capacitatem, docendi studium debeant impendere: qualiter sicut regularis norma honestatem morum, ita quoque docendi et discendi instantia ordinet et ornet seriem verborum; ut qui Deo placere appetunt recte vivendo, ei etiam placere non negligant recte loquendo. Scriptum est enim: Aut ex verbis tuis justificaberis, aut ex verbis tuis condemnaberis. Quamvis enim melius sit bene facere, quam nosse, prius tamen est nosse quam facere. Debet ergo quisque discere quod optat implere, ut tanto uberius quid agere debeat intelligat anima, quanto in omnipotentis Dei laudibus sine mendaciorum offendiculis currenit lingua. Nam cum omnibus hominibus vitanda sint mendacia, quanto magis illi secundum possibilitatem declinare debent, qui ad hoc solummodo probantur electi, ut servare specialiter debeant veritati? Nam cum nobis in his annis à nonnullis monasterijs sæpius scripta dirigerentur, in quibus quod pro nobis fratres ibidem commorantes in sacris et piis orationibus decertarent, significaretur, cognovimus in plerisque præfatis conscriptionibus, eorundem et sensus rectos, et sermones incultos: quia quod pia devotio interius fideliter dictabat, hoc exterius, propter negligentiam discendi, lingua inerudita exprimere sine reprehensione non valebat. Unde factum est, ut timere inciperemus, ne forte, sicut minor erat in scribendo prudentia, ita quoque et multo minor esset, quam rectè esse debuisset, in Sanctarum scripturarum ad intelligendum sapientia. Et bene novimus omnes, quia quamvis periculosi sint errores verborum, multo periculosiores sunt errores sensuum. Quamobrem hortamur vos, literarum studia non solum non negligere, verum etiam humillima et Deo placita intentione ad hoc certatim discere, ut facilius et rectius divinarum scripturarum mysteria valeatis penetrare. Cum autem in sacris paginis Schemata, tropi, et cetera his similia inserta inveniantur, nulli dubium est, quod ea unusquisque legens tanto citius spiritualiter intelligit, quanto prius in literarum magisterio plenius instructus fuerit. Tales vero ad hoc opus viri eligantur, qui et voluntatem et possibilitatem discendi, et desiderium habeant alios instruendi. Et hoc tantum ea intentione agatur, quâ devotione à nobis præcipitur. Optamus enim vos, sicut decet Ecclesiæ milites, et interius devotos, et exterius doctos, castosque bene vivendo, et Scholasticos bene loquendo: ut quicumque vos, propter nomen Domini et sanctæ conversationis nobilitatem, ad vivendum expetierit, sicut de aspectu vestro edificatur visus, ita quoque de sapientia vestra, quam in legendo seu cantando perceperit, instructus, omnipotenti Domino gratias agendo gaudens redeat. Hujus itaque epistole exemplaria ad omnes suffragantes, tuosque coepiscopos, et per universa Monasteria dirigi non negligas, si gratiam nostram habere vis: et nullus Monachus foris Monasterio judiciaria teneat, nec per malos et publica placita pergat. Legens valeat.

Genus hoc epistolæ ex earum numero est, quæ communes & encyclicæ dicebantur, quòd uno exemplo, paucis immutatis, ad ceteros mitterentur, quòdque Fuldensi Abbati imperatum, ut cum ceteris cœnobijs communicaret. Idem metropolitanis perscriptum. Satis id postrema pars ostendit, qua jubetur exemplum epistolæ ad omnes suffraganeos & Coëpiscopos transmitti. Et verò quàm impensâ cura juventutis institutionem sibi sumpserit Carolus, cum ex scholis Osnaburgi institutis, tum ex multis Synodorum decretis & Caroli legibus cognitum, quas inter hæc : *Symbolum, quod est Signaculum fidei, et orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes populum Christianum. Volumusque ut disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt, siue in jejunio, siue in alia castigatione. Propterea dignum est, ut filios suos donent ad Scholam, siue ad Monasteria, siue foras presbyteris, ut fidem Catholicam rectè discant, et orationem Dominicam, ut domi alios edocere valeant. Qui verò aliter non potuerit, vel in sua lingua hoc discat.* Rursum alia lege sancitum : *Scholæ legentium puerorum fi-* Lib. 5. capit. 6. 95.
ant, psalmos, notas, cantus, compotum, Grammaticam per singula Monasteria vel Episcopia discant. Sed et libros Catholicos bene emendatos habeant, quia sæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros malè rogant. Et quæ in hanc rem multis sancuntur; repertique ob id viri sapientes Eginardus, Lupus Ferrariensis, alijque qui hoc Caroli institutum inter egregia ejusdem opera retulerunt. Ac si ullibi id Caroli consilium salutare fuit, tum vel maximè in Saxonia; quæ cum hæctenus secreta literarum non didicisset, neque verum Deum cognovisset, ubi per Carolum & Episcopos introductæ sunt puerorum scholæ, cœpit à primâ ætate Christi legem cum literarum elementis perdiscere. Ac mirum quantum illa res barbarorum animos immutaret, ut ejurato Idolorum cultu, tam tenaciter Christianæ religioni, quàm ante superstitioni adhæserint. Discebant sacra nostra pueri à magistris, senes à pueris, parentes à filiis; recitabantur evangelia & Apostolorum scripta per vicos & cœtus hominum, audiebantur juvenum prælectione oracula; hærebant attoniti ad Christi doctrinam populi: damnabant veterem superstitionem ex cognitis demonum fraudibus, cœcitatem ex tenebris prioris vitæ, vitia & scelera ex castissima sanctissimaque Christi lege. Accedebant castissimæ religionis Christianæ cæremoniæ, sacrificium missæ sanctissimis suis ritibus populo explanatum, ordinatus sacer Ecclesiæ cantus, quo populus mirificè trahebatur. Novum hoc armorum genus erat, quò Carolus potentiùs quàm per bella Saxonum animos debellabat.

Salutare hoc Scholarum institutum, laudatumque semper in Ecclesia, ut non modò apud Clericos probatæ vitæ, sed in Monasterijs etiam ludi aperirentur; qua tamen in re multum falluntur hæretici nostrorum temporum scriptores, dum illico cœnobìa omnia Monasteria ex suo instituto non sunt Scholæ
nil nisi

uti Heterodoxi fingunt. Scholæ duplices in cœnobijs. *Brouver. Antiq. Fuld. lib. 1. c. 9.* nil nisi scholas ludosvè puerorum comminiscuntur, quo sanctissimum illud, religiosæ vitæ institutum proscribant; tanquam non multò sublimior finis instituti Monachorum ex cultu religionis, & divino servitio præscriptus sit, cui scholæ adscititium munus, ultroq; ex caritate susceptum in subsidium laborantis Ecclesiæ; ideo duplices olim Scholæ in cœnobijs Monachorum, aliæ interiores, in quibus ipsi Monachi atque adolescentes Deo sacrandi formabantur, quos hæc Caroli epistola monitoria maximè comprehendit: aliæ exteriores, in quibus nobilium & honestorum liberi ad omnem pietatem & disciplinas liberalium artium excolebantur; receptique etiam rudes per exordia inter Barbaros religionis, quibus literarum & Christianæ legis elementa sunt tradita. Hanc scholarum partitionem cum alij, tum Eckerhardus Cœnobij S. Galli Decanus nos docet. Post ubi malo suo compertum est, per has exterorum Scholas turbari religiosam quietem, dissolvique rigorem sanctitatis, in plerisque Cœnobijs intermissæ sunt; ut de Cassino memorat Petrus Damianus. Hoc nimirum, illa Ludovici Pij Imperatoris lex sanxit Aquisgrani. *Non alia in Monasterio aperiatur Schola, quàm eorum, qui oblati sunt,* ut Deo in religione consecrati vivant. Non tamen ob id Cœnobia Monachorum abolita, aut in Scholas conversa, quod ex Heterodoxorum doctrina nostro primùm ævo factitatum est. Et quo obtentu simul Monialium Cœnobia ab ijs dissolvuntur? quibus nullæ unquam Scholæ, nec docendi munus adjunctum fuit; tanquam profugi Monachi ac Monialis in sacrilegum torum admisssæ exemplum satis sit ad religiosæ vitæ cœnobia tollenda, quæ tanto numero & liberalitate à Carolo M. & Francorum Regibus sunt condita; quemadmodum hoc sanctissimum vitæ genus à primordijs Ecclesiæ, ad sublimiorem quandam Christianæ legis perfectionem, institutum est; atque inde majorum religione acceptum, à Patribus commendatum, & toto jam orbe diffusum magno Ecclesiæ bono invaluerat. Nec tum alius Monachorum ordo clarior fulgentiorque per Germaniam & Franciæ regna, quàm D. Benedicti, quorum religiosorum uno opere D. Bonifacius primùm Germaniam, Thuringiam & Hassiam restituerat, & post Saxonia maxima ex parte ad Christi fidem perducta est; ut vel inde Carolus M. Scholas tantopere Fuldensibus, ceterisque ejus ordinis cœnobijs commendârit, quo Apostolicos viros & Evangelij operarios ex ijs in subsidium Cleri & maturæ jam messis fructus colligendos evocaret.

Sed Româ Carolum ex tertio itinere reducamus in Germaniam. Nunquam ille eam urbem adiit, quin novo spiritu afflatus Saxoniam sibi aut armis domandam, aut Episcopatibus dotandis, aut salutaribus legibus excolendam sumpserit. Quantum alij Regum Francorum in proferendos Regni limites converterunt arma, tantum Carolus

An. Christi 788. Regni Franc. 21. Longob. 15. Belli Saxon. 17.

Carolus in firmanda per Saxoniam Christianâ religione (nec enim aliud modò supererat) occupatus. Igitur longum ex Italia iter emens Wormatiam redijt, ubi Fastradam Reginam, liberos & aulam reliquerat; ac nihil antiquius habuit, quàm ut sacrorum Præfulum ac Regni procerum publicum conventum indiceret. Celebria hæc accessu omnium ordinum comitia fuere, in quibus Rex, qua erat dicendi facundia, enarravit, quæ cum Adriano Pontifice pertractasset, qua celeritate Italiæ motus compressisset; superesse nunc in ipsis Germaniæ visceribus Thassilonem Boiariæ Ducem, fraudis Romæ per legatos, & rebellionis per arma, quæ in se induerat, compertum. Quibus expositis, una omnium optimatum sententia decernitur bellum; utque Thassilonem pari qua Beneventanum Ducem celeritate obtereret, triplici exercitu hominem est aggressus; jussusque Pipinus filius cum Italicis copijs ad Tridentinas valles, Franci Orientales & Saxones ad Danubium se movere, ipse cum tertio exercitu ad Lycum fluvium, quo Alemanni à Boijs terminantur, progressus, Augustæ in suburbio confedit. Thassilo ubi tot se armis ex omni plaga cœli, præterquam ab ortu, qua Hunni adjacent, circumfessum conspexit, pacem supplex petijt, datisque duodecim obsidibus (quorum princeps Theodo filius) delictorum in præsens veniam impetravit: ipse nihilominus dominatu exutus, jussique Boij Carolo Sacramentum fidei dicere, & in Regni Franciæ amplitudinem redire. Tam citò vincitur Bojaria, postquam tam serò debellatur Saxoniâ, quæ per id tempus non modò quieta, sed tota se permittebat Christianæ religioni imbuendam; ultroque Christi jugum accipiunt Barbari, dum Christiani rebellant.

Anno jam in hyemem inclinante Carolus exercitum ad hibernare misit, ipse Ingelheimium concessit ad villam infra Moguntiam, ubi & Natalitia Christi, & solemnia Paschatis celebravit, hyemem totam exigendo. Interim nec à publicis vacuus Ingelheimij conventum sacrorum præfulum ceterorumque ordinum habuit; ad quem & Thassilo Boiariæ Dux evocatus cum se Registitisset, crimine læsæ majestatis à Boijs accusatus est, quòd assidua flagitatione uxoris Luitbergæ, Desiderij Regis Longobardorum filiæ, Hunnorum gentem sollicitaret, & ad bellum, quòd ipse jam instruebat animo, concitaret. Alia plura obijciebantur dicta factaque, quæ infensum hostem retergerent, tam aperta ac certa, ut ad ea reus conscientia criminum obmutesceret. Nec mora, assensu procerum majestatis violatæ convictus damnatur capite. At Rex, qua erat clementia, mortis supplicium in civilem commutavit poenam, Thassilonemque una cum filio in Lauresheimense cœnobium detrussit, ubi per rationem sacram uterque initiatus vitam omnem in quiete & pietate exegit. Boij consortes sceleris in exilium acti, nec ullus in universa

Carolus
Roma
Wormatiam festinat, ubi
Regni comitia
aguntur.

Thassiloni
Bavariæ
Duci bellum decernitur.

Carolus
Ingelheimij hibernat,
ubi & natalitia
Christi & Pascha
celebrat.
Thassilo
Ingelheimij in conventu
damnatur & in Monachum ar-
tundetur.

Hhh

Bojaria

Eginard, in
Carolo.

Belli Hun-
nici semi-
na.

Adam. Bre-
men l. i. c. 19
Albertus
Staden. ad
hunc ann.

Diploma
Ecclesie
Bremen-
sis, & ta-
bulæ fun-
dationis.

Bojaria constitutus Dux, sed plures Comites urbibus ac locis singulis præfecti provinciam administrarunt, ad eum modum, quo Thuringiam, Alemanniam, Longobardiam, Saxoniam in provinciæ formam redegerat: tantum temporarius militiæ Dux, relictus inter Comites, qui urgente bello præesset, & copias provinciæ regijs conjungeret in hostem ituris. Quid Luitberga conjugæ factum, turbidâ & inflatâ sceminâ, non prodidere auctores; Vero proximum eam ad Hunnos profugisse, à quâ fortè gens illa incensa gemino exercitu in Forojulienfes & Bojos prorupit, utrobique victa & prostrata, cum primisque à Bojis cum ingenti strage trans Danubium rejecta. Hæc prima belli Hunnici fax longum deinde incendium datura, quo & Germania Saxoniaq; post Caroli bellum multis annis conflagravit.

At Carolus Ingelheimio Spiram concessit, multum ut apparet de Saxonie Episcopatibus perficiendis unâ cum Hildebaldo Coloniensium Archiepiscopo sollicitus; quando hoc anno celebre illud diploma Spiræ consignatum à Carolo, quo Episcopatum Bremensem amplis limitibus circumscriptum regia liberalitate donavit Willelmo ejusque successoribus Episcopis. Id quia cum Verdensi solum & Osnabrugenfi ex primis donationum conditorumque per Saxoniam Episcopatum Carolinis tabulis superest, unâque cum Verdensi diplomate nobis formam ceterorum, quæ periire, exhibet, operæ pretium erit hoc loco tanquam ad communem Episcoporum causam adscribere, perinde uti ab Adamo Bremensi ex tabularijs ejus Ecclesiæ primo est productum, ac deinde ab Alberto Stadenfi, Crantzio, ceterisque scriptoribus vulgatum.

IN nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, Carolus divinâ ordinante providentia Rex. Si Domino Deo exercituum succurrente in bellis victoria potiti sumus, in illo et non in nobis gloriamur, et in hoc seculo pacem et prosperitatem, et in futuro perpetuam mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter noverint omnes Christi fideles, quod Saxones, quos à progenitoribus nostris ob suâ pertinaciam perfidiæ semper indomabiles, ipsique Deo et nobis tam diu rebelles, quousque illius, non nostrâ virtute ipsos et bellis vicimus, et ad Baptismi gratiam Deo annuente perduximus, pristina libertati donatos, et omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios et subjugales devotè addiximus, videlicet, ut qui nostræ potestatis jugum hætenus ferre detrectaverunt, victi jam (Deo gratias) et armis et fide Domino et Salvatori nostro Jesu Christo, et Sacerdotibus ejus, omnium suorum jumentorum et fructuum totiusque culturæ decimas ac nutrituræ, divites ac pauperes legaliter constricti persolvant. Proinde omnem terram eorum antiquo Romanorum more in provinciam redigentes, et inter Episcopos certo limite determinantes, Septentrionalem illius partem, quæ est piscium ubertate ditissima, et pecoribus alendis habetur aptissima, pio, Christo,

Christo, et Apostolorum suorum Principi Petro pro gratiarum actione devotè obtulimus: Sibi que in Wigmodia in loco Bremön vocato, super flumen Virrahā Ecclesiam et Episcopalem statuimus cathedram. Huic parochia decem pagos subjecimus, quos etiam abjectis eorum antiquis vocabulis et divisionibus, in duas redeimus provincias, his appellantes nominibus, Wigmodiam et Lorgoe. Insuper ad præfata constructionem Ecclesiæ in supra dictis pagis LXX. mansos cum suis colonis offerentes totius hujus parochiæ incolas decimas suas Ecclesiæ, suoque provisorii fideliter persolvere, hoc nostræ majestatis præcepto, iubemus, donamus et confirmamus. Adhuc etiam summi Pontificis et universalis Papæ Adriani præcepto, nec non et Moguntiacensis Episcopi Lullonis, omniumque qui affuere pontificum consilio, eandem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendicijs Willehado probabilis vitæ viro, coram Deo et sanctis ejus commissimus. Quem etiam primum ejusdem Ecclesiæ III. Idus Julii consecrari fecimus Episcopum, ut populis divini semina verbi secundum datam sibi sapientiam fideliter dispensando, et novellam hanc Ecclesiam canonico ordine, et monasteriali cōpetentia, utiliter instruendo, interim plantet et riget, quousque precibus sanctorum suorum exoratus, incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam idem venerabilis vir serenitati nostræ, eam, quam diximus, parochiam propter barbarorum instantium pericula, seu varios eventus, qui in ea solent contingere, ad sustentacula sive stipendia Dei servorum inibi militantium Deo, minime sufficere posse. Quamobrem quia Dominus omnipotens in gente Fresonum sicut et Saxonum, ostium fidei aperuit, partem prænominatæ regionis, videlicet Fresiæ, quæ contigua huic parochiæ esse dinoscitur, eidem Bremensi Ecclesiæ, suoque provisorii Willehado Episcopo ejusque successoribus, perpetualiter delegavimus retinendam. Et quia casus præteritorum nos cautos faciunt in futurum, ne quis, quod non optamus, aliquam sibi in eadem diocesi usurpet potestatem, certo eam limite fecimus terminari, eique hos terminos, mare Oceanum, Albiam fluvium, Liam, Steinbach, Hasalam, Vimarcham, Schneidbach, Ostam, Mulinbach, Motam paludem quæ dicitur Sigefridesinor, Quistinam, Chesenmor, Aschbroch, Wifebroch, Bivernam, Uternam, iterumque Ostam. Ab Hosta vero usque quo perveniatur ad paludem quæ dicitur Caldenbach. Deinde ipsam paludem usque in Wempnam fluvium. AVWempna verò Bicinam, Farstrinam, usque in Virrahā fluvium. Dehinc ab Orientali parte ejusdem fluminis viam publicam, quæ dicitur Hessevveg, Sturmego et Lorgoe distinantem Sechbasam, Alapam, Caldhoova, iterumque Virrahā: ex Occidentali autem parte viam publicā, quæ dicitur Folcoveg, Derve et Lorgoe dividens, usque in Huntam flumen. Deinde ipsum flumen, et Anriovum lucum sylvestrem, quem incolæ loci Wildloch nominant, Finolam, Waldefinoer, Berepol, Eddenri ad paludem, Emisgoe et Ostergoe distinantem, Brustlacho, Biberlach, iterumque mare, firmos et intransgressibiles circumscribi iussimus. Et ut hujus donationis ac circumscriptionis auctoritas nostris futurisque temporibus Domino protegente valeat inconversa manere, manu propria subscripsimus, et annuli nostri impressione signari iussimus.

Hhh 2

Signum

Signum Domini Caroli Regis invictissimi.

Hildebald^{us} Archiepiscopus Colonienfis, et sacri Palatii Capellanus recognovi.

Data II. Idus Julii, Anno Dominicae Incarnationis DCCLXXXVIII.

* al. XI.

Indictione * XII. Anno autem regni Domini Caroli XXI. Actum in Palatio Nemetensi feliciter, Amen.

Veritas
diploma-
tis asseri-
tur contra
obtectatores.

Præclarum diploma, & omni posteritatis memoria dignum, ex quo denuo recognoscas, quo salutari consilio permotus Carolus Saxoniam, antiquo Romanorum more, in provincias diviserit, ex iisque dioceses Episcoporum circumscripserit, & Christo magnam Saxoniae partem ejusque Sacerdotibus hereditariam donarit, quod in nullo regno, aut regione extra Saxoniam à se armis devicta, præstitisse memoratur. Ac ne decimas tantum Episcopis cessisse quispiam contendat, recognoscet hic lector Septentrionalem etiam partem, piscium copia & pecoribus alendis uberem, flumina videlicet, agros & prata, omnemque illam regionem Wigmodiae Episcopo & Ecclesiae à Carolo donatam esse, præter ea, quæ pro fabrica templi sunt addita. Satisque hoc diplomate præterea constat, hanc tam amplam diocesin à Carolo pro ævi ejus usu Parochiam appellari. Sed tanto vehementius hoc ipsum diploma Caroli oppugnant hæreticorum scriptores, perpetui illi potestatis Episcoporum hostes; neque aliter Crusius, Gryphiander, V Vinckelmannus, ceterique ex illo numero scriptorum admittunt, quam supposititium & adulterinum, quod fallacia Catholicorum obtrusum sit. Sed quibus rationum

Anno Incarnationis consignari literas etiam Caroli M. ævo usitatum. Lib. 9. ad an. 802.

momentis nixi? Annus, inquiunt, Incarnationis Christi, præter stylum & characterem regionum diplomatum, hic exprimitur, cum non nisi per regni & imperij annos ejusmodi diplomata consignari videamus. Scio id Catholicis etiam scriptoribus nobis objici, qui id Carolo Crasso Imp. demum invaluisse censent, eoque Rege, tabulas ejusmodi primum anno Incarnationis consignari coepisse. Quasi verò qui hæc tam confidenter opponunt, omnia Caroli M. diplomata vidissent. Dabimus nos diploma Caroli ipsius manu & sigillo consignatum, quo D. Ludgero, adscripto anno Incarnationis 802. Lothusum donat. Ipsum hujus diplomatis autographum, quod nobiscum communicarunt Werthinenles, hodie dum monstrare possumus. Producit Sigonius ex Muntiensi tabulario Caroli diploma in hunc modum: *Carolus divino nutu coronatus, Romanum regens imperium, serenissimus Augustus, omnibus Comitibus, Gastaldis, seu cunctis Reip. per provinciam Italiae à nostrâ mansuetudine prepositis. Anno ab Incarnat-*

Sigon. lib. 4. de Regn. Italia in Carolo.

tione

tione Domini nostri Jesu Christi DCCCL. Indictione ix. Quin ipsum Caroli M. testamentum apud Eginardum Anno Incarnationis à Carolo inscriptum legimus. Et quàm multa ante Carolum Crassum in hanc rem diplomata suppetunt, quæ nobis Alexander Wiltheimius, vir antiquitatum peritissimus submisit? Omitto cetera, ut non alienum videri debeat potuisse Bremenſe hoc & Verdenſe diploma, quod jam dedimus, anno Incarnationis consignari; præsertim cum hic modus numerandi jam ante Carolum M. Bedæ usitatus in historia suâ; uti eruditè tradit Henschenius, & nos ex Caroli M. capitularibus & legibus, quas partibus Saxoniae præscripsit Carolus, alijsque ejus ætatis monumentis ex adjecto Incarnationis anno observavimus. Quin apud Browerum Donationis tabula D. Bonifacij legitur Anno Incarnationis DCCXLVII. consignata subscriptaque D. Bonifacij, Burchardi Herbipolensis Episcopi, aliorumque Sacerdotum manu. Nihil frequentius apud Paulum Diaconum Carolo M. æqualem temporibus, qui & rationem hujus rei nobis reddit. ^(a) Cessante jam, inquit, Romanae urbis imperio, utilius aptiusque mihi videtur ab annis Dominice Incarnationis supputationis lineam deducere; quod exinde diligenter celebris hic historicus haud secus quàm Beda, scriptor vitæ Ludovici Pij, alijsque eorum temporum æquales fecere. Sed largiamur gratis multa, idque etiam: non perinde in Regum diplomatis usitatum fuisse, & aliorum etiam manu annum Incarnationis Verdenſi & Bremenſi diplomati adscriptum: Ideone totum diploma supposititium, aut rejiciendum? aut cui fingere etiam licuit diocesis illius in hos locorum terminos descriptionem? Componat nunc mihi quis utrumque inter se diploma Verdenſe & Bremenſe, & facile intelliget ex eodem scribendi tenore, & mente donantis, & gravitate rei utrumque Caroli esse. Producta hætenus fuere in hanc rem à Crantzio, Miræo, alijsque scriptoribus bina Ecclesiae Osna-brugenſis diplomata, aut in dubium vocata sunt, ob jurisdictionem & ampla Episcoporum bona à Carolo donata; post ubi Ferdinandus Princeps & Paperbornensium Episcopus ipsum Caroli autographum, quod hodie dum superest, ex collegij illius tabulario impetravit, integrumque in Monumentis suis in publicum protulit, obmutuere jactabundi illi oppugnatores. Sed illæ posteriores donationum tabulae sunt, non conditi Episcopatus, & in suos terminos à Carolo descripti, literæ, quas hætenus videre non licuit, quòd cum ceteris fortè injuria temporum interciderint. Eò magis hæc Verdenſium & Bremenſium diplomata nobis veneranda sunt. At in hoc ipso Bremenſi diplomate adscripta indictio fallit; nam quæ hic xii. ponitur, xi. est. Levis error ex unius notæ adjectione, quod aut ex scriptoris aut typographi vitio factum facile quis deprehendet; cetera quàm accurate conveniunt? Neque Lullus Moguntinus

Brower. in
Annal.
Fuld. l. i. c. 4.
Paul. Dia-
conus l. 2. de
gestis Lon-
gob. c. 7
(a) Lib. 17.
hist. in Ana-
stasio.

Euldenf. an. nus Archiepiscopus hîc perperam sistitur à Carolo, ut quidam falso
Anno 786. obtrudunt, quòd is anno superiori jam vita functus fuerit, successo-
Marianus remque Richolphum habuerit; sed ejus, dum viveret, & Adriani
Scotus. Pontificis consilio, hæc tantùm de Bremensi Episcopatu ac Willeha-
Bruschig in do consilia agitasse commemorat Carolus, non stabilivisse diocæ-
Mog. Me- fin; ut mirum non sit, omisso Ricolphi nomine, Lullum solum diplo-
trop. anno mati insertum.
787. obijse
tradunt, vi
de Serrav. l.

4. Mogunt. Juvat nunc post conditos Saxoniae Episcopatus, & Caroli di-
hist. plomata, tria potissimum disquirere; quorum primum est, utrumne
Saxonia Carolus Saxoniam à se debellatam in provinciae formam redegerit, si-
in provin- mulq; inter Episcopos diviserit. Id quidem in annalibus Francorum,
ciae for- quibus una semper meta fuit brevitatis, non tam planè est proditum,
ma more perinde ut de Regno Longobardorum & Bojaria, victo Desiderio
Romano- Rege & Thassilone duce, tenemus; nihil interim certius, postquam
rum reda- Saxonia in unum Regni corpus unumque populum traducta ab
ta. Eginardo traditur, Frisiam & Saxoniam Carolus haud aliter quàm
Eginard. in suas aestimavit provincias; atque id est, quod tam explicatè Carolus
vita Caroli. in Verdensi & Bremensi diplomate contestatur, se more Romano-
Widkind. rum Saxoniam in provinciam redegis-
l. 1. Annal. se, ac certis limitibus inter Epi-
 scopos determinasse; quemadmodum hoc ipsum in diplomate
 Comitis Trutmanni, quod modò referam, & ex eo, quod de tribu-
 tis provinciarum Carolus sanxit, & quod ex bibliotheca Oldenbur-
 gensi producit, confirmatius assertum est; ideo ut supra diximus,
 a Carolo Duces qui militiae praessent, Comites qui jus dicerent,
 praefecti arcium castellorumque Saxoniae impositi: ideo extra ordi-
 nem legati, quos Missos dixere, in provinciam cum suprema & vica-
 ria potestate missi: ideo judices ceteri, Scabini, centenarii, alijque
 ministri additi, quod facile intelligent ij, qui Capitularia Caroli M.
 in tot legum libros digesta, qui & diplomata Episcopatum, Cœno-
 biorum & Ecclesiarum pervoluerunt, quibus immunitas & exem-
 ptio datur, ne quis Dux, Comes, judex, aut regius minister quicquam
 sibi in eorum subjectos homines, bona & possessiones vendicet:
 quæ gratis praescriberentur, nisi jam à Carolo his ministris regijs im-
 positis Saxonia ad regni Francici modum in provinciae formam re-
 ducta esset. Ex his Westfalia producit Egbertum ducem suum D. Idae
 conjugem, & Marchia Trutmannum Comitem, qui in mallo pu-
 blico seu judicio ad universorum causas audiendas in villa Tremoni-
 ensi consideret, advocatumque omnium Sacerdotum se in eâ regio-
 ne ferret. Id verò diploma cum anno ab hinc proximo à Carolo sit
 datum, argumento est, jam Westfaliam in provinciae formam esse re-
 ductam. Verum haud levis nobis hîc controversia obmoveretur ab
 hæreticorum scriptoribus: Enimvero, inquiunt, si Saxonia ad hunc
 modum in provinciae ordinem cessit, qua simul veri fiducia scribitur
 ex diplo-

Vita D. Idae.

ex diplomatis Caroli inter Episcopos certo limite determinata ; quasi verò Saxonia inter Rhenum & Albim tam angusta regio sit, ut non capiat decem Episcopatus suis finibus circumscriptos, & non simul plures Ducatus, Principatus, aliasque simul innumeras Dynastiarum Toparchias. Ampliarunt postea Episcopi sub alijs Regibus & Cæsaribus diœceses. Accessere post alij Episcopatus Ottonis M. aliorumque principum largitate. Et quanta interim Ducatum Principatumve, quanta Comitatum & Toparchiarum multitudo mansit in Saxonia ? quin Magdenburgensis postea Episcopatus in Saxonia, jurisdictione bonorumque amplitudine cuius Carolino Episcopatu par spectatus. Ut hæc Caroli descriptio in diœceses tam facili fidem quàm locum habeat ; nec pugnent inter se, describere Saxoniam in provincias regiæ potestati subiectas, simulque in Episcoporum diœceses, ab omni regali potestate absolutas ; neq; dubium, quin jurisdictio sacra cujusque Episcopi latius se protenderit quàm Civilis. Cur autem Carolus Episcopos tam amplis simul bonis dotarit, secus quàm in ullo regno aut provincia à se debellata sit factum, causam reddit, quòd Saxones hactenus omnium Regum Francorum & progenitorum suorum armis indomitos non tam humanà ope, quàm virtute Christi & beneficio cœlitum tandem difficili & ancipiti bello vicerit, quo demum sub jugum missi ; *ideo se pro amore illius, qui victoriam contulerit, donasse Sacerdotibus omnium frugum et jumentorum omnisque agricultura decimas.* Non hic stetit Caroli liberalitas, sed intra diœcesium limites, extraque illos etiam multa prædia, possessiones agrorum, vicos & castella plus quam regia munificentia est elargitus. Nec enim Carolum angustiore liberalitate in Episcopos Saxoniae æstimare par est, quàm aut Carolus Martellus avus, & Pipinus pater fuerit in Ultrajectenses Episcopos ; aut Franciæ Reges, in alios præfules, à quibus amplissimæ possessiones agrorum, villæ, vici, pagi, territoria, oppida, castella, Episcopis & Cœnobiorum Abbatibus donata sunt ; uti hæc innumera donatorum tabulæ & literarum monumenta nos docent. Monachis D. Benedicti familiæ Eresburgum castrum ad ingressum Saxoniae dedit Carolus, cum eoque per duas in circuitu ristas omnem regionem : amplitudo hæc terræ est supra duorum in complexu milliarium Germanicorum, quando rista id spatium est, in quo viator ab itinere defessus quiescere solet. Ampliora jam antè dederat Carolomannus Caroli patruus Fuldensi cœnobio. Wihoni primo Saxoniae Episcopo datum omne regale & sæculare judicium supra servos, Liddones & liberos, & omnes utriusque sexus homines, quorsum hæc ? nisi & agrorum possessiones, quos homines illi incolebant, simul donatae sunt. Willehado Bremensi Episcopo, cui jam Cella Justina in Francia donata erat, ita præterea diœcesis circumscripta est, *ne quis in eam sibi po-*

Episcopis
Saxoniae
præter
decimas
amplæ
bonorum
possessiones
à Carolo data.

Diploma
Carolus.

Grezernus.

Diploma
Bremens.
Vita Willehadi apud
Cesarem.

Griphian-
der de
Weichbold.

sibi potestatem praesumat; quo Carolus satis designat, agros & praedia & colonos praediorum eidem Episcopo ad modum Osnabrugensis subiectos donatosque esse. Addita Willehado pars Frisiae, in eaque tot pagi, ut si quis belli casus è Wigmodia & Lorgoa, ac suae dioecesis possessionibus eiiceret, haberet alibi, quo se & Clerum aleret. Ea Caroli tam liberalitas quam sollicitudo pro Episcopis fuit. Suiberto Werdensi Episcopo postquam ceterorum in modum dioecesis descripta, addit Carolus ducentos mansos in structuram Ecclesiae. Carpunt ex hoc haereticorum scriptores tenuitatem Episcoporum, tanquam totum in eo patrimonium Episcopi assignatum à Carolo, cum mansos illos in fabricam Ecclesiae adjecerit; tripartito enim bona Ecclesiae designabantur, alia Episcopo & Clero, alia fabricae Ecclesiae, alia pauperibus; & haec pro fabrica pars satis larga, cum mansi praedia & minores villae sint, in quibus colonus manere & familiam alere poterat, pendereque ex ea censum domino. Tam maligni hi diplomatum interpretes, quam sacrarum literarum. Hathumaro Paderbornensium Episcopo post dioecesis descriptionem, ac ceteras possessiones largè attributas, adjectum est, castrum Driburgense cum circumposito territorio. Quae D. Ludgero, praeter Helmstadium, extra dioecesin in ipso Mimigardevordensi Episcopatu obvenierint Caroli largitate infra referam. Regia aliorum Episcoporum patrimonia nobis asserere liceret, si ut haec suppetunt, ita ceterae donationum tabulae ad nos pervenissent. Non tamen haec cò contendendo, quasi omnia intra dioecesium limites bona Episcopis cesserint, cum multa retinuerit Widekindus, multa primores Saxonum ex hereditaria possessione, multa etiam Carolus servavit regno Franciae, quae per Comites administrata; ex quibus post Ludovicus Pius, ac ceteri inde consequentes Caesares amplissimas Episcoporum donationes auxerunt; ut vel ex ijs compertum, quae D. Henricus Imperator Meinwerco Paderbornensium Episcopo tam effusè dilargitus est. Id solum confecisse sat est, praeter decimas, etiam amplas bonorum possessiones à Carolo donatas esse primis Saxoniae Episcopis. At primi illi Episcopi, inquiunt, Apostolici viri erant, procul ab opum cupiditate, quorum unum studium & occupatio, circuire dioeceses, & rudi populo Evangelij doctrinam tradere. Ita quidem se res habet; nihilo tamen minus intelligebant hi sapientes praesules, quantum sibi censuum atque bonorum opus esset ad suum decorem, ad Collegia Canoniorum, ad fabricas Ecclesiae, ad cleri seminaria, ad ornatum templorum & cultum altarium, ad scholae institutionem, ad paroecias & pastores animarum dotandos, ad Cœnobita & Xenodochia, ad pauperum subsidia, ad itinera & profectiones. Ita licet in summa parsimonia & modestia viverent Episcopi, procul à luxu posterioris aevi, haec tamen à Carolo oblata admiserunt. Ita D. Willebrordus

brordus tam opulentum patrimonium Trajectensi Ecclesiæ Caroli Martelli & Pipini dono: ita D. Suibertus Cæsaris insulam cum regijs prædijs, Bonifacius primas Fuldæ dotes, alijque sanctissimi præsules Regum donationes atque opes acceptarunt. Hujusmodi si tam sereno oculo aspicerent criminatores, quàm sincero animo integerimi Cæsares donarunt, aut Episcopi erogarunt, æquius profecto de his pronunciarent. Nudam & pauperem inter Barbaros dotavit Carolus Saxoniam Ecclesiam, quam divitem spoliavit ætas nostra, duobus tantum in Carolinis Episcopatibus ex denis integrè relictis: tertius divisus est, ceteri in principatus & Ducatus versi alienæ religioni cesserunt. Æquius hanc Caroli liberalitatem passi sunt Barbari, quàm aspiciunt Christiani.

Alterum exquiritur, utrumne Carolus M. debellatam à se Saxoniam Episcopis & Sacerdotibus tributariam fecerit. Id enim cum in diplomate Bremensi a Carolo assertum, tum aliorum consensu tenemus. Planè enim Carolus postquam ad Baptismi gratiam perduxerat Saxones, profitetur se *pristinam libertati donatos, omnique censu solutos, pro amore eius, qui sibi victoriam contulit, tributarios et subjugales addidisse.* Quæ si ullibi, tum certè intra dioceses Episcoporum locum habent. Quod enim tributum Clotarius ceterique Francorum Reges Saxoniam imposuere, quodque hæcenus tot bellorum rebellionumque fomes fuerat, id Carolus subactâ demum Saxoniam, convertit in decimas omnium frugum & pecorum totiusque culturæ Episcopis & Sacerdotibus pendendas (si non novo etiam onere impositæ sunt decimæ) idque pro jure belli & rebellionis poena sibi Carolus sumpsit, postquam toties ingenuorum jura, & omnem gentis libertatem toties abjurando, toties deinde perfidi ac rebelles ultro se hisce poenis obnoxios damnatosque fecerunt; quæ tamen ita moderatus est Carolus, ut pro extremâ servitute, quam imponere poterat, tributa in decimas commutaret, ac Sacerdotibus, quibus jure divino debentur, attribuerit, jussitque tam tenuis fortunæ homines quàm divites pendere, quo Christi jugum ferre, & venerari Sacerdotes Christianos discerent, qui regni Francici imperium tributumque hæcenus detrectarant. Hac liberalitate Carolus se Deo gratum pro victorijs, & Sacerdotibus, quorum laboribus Saxonia Christo potentiùs quàm per arma parabatur, se devinctum reputabat: Magnæ vel in his decimis ac regiæ Episcoporum & Sacerdotum opes erant, quemadmodum id sapientes viri & legum sacrarum interpretes nobis ex veteris legis decimis tradiderunt. Et quantum ex Caroli & Ludovici Pij legibus æstimes, videntur hæc decimæ ad institutum Hebræi populi solis cessisse Episcopis & Sacerdotibus, & paræciarum pastoribus, primumque illud fuisse eorum patrimonium communicatum, ex quo se alerent. Inde Caroli & Ludovici le-

Quomodo Saxonia à Carolo M. tributaria.

Adamus Bremensis. Albericus Stadenfis. Auctor vita Meinverci. Helmoldus. Crantzius. Broovverus in notis ad vitam Meinverci.

Decimæ Episcopis & Sacerdotibus à Carolo M. per Saxoniam attributæ.

Saxonia
præter
decimas
alijs tri-
butis ob-
noxia fa-
cta.

Cranz. 19. l.

1. Saxo. c. 7.

Sueton. in

Cajo Julio

Cæsar. n. 25.

Cerealis

apud Taci-

rum, lib. 4.

Hist.

Widekind,

lib. 1.

Cranz. l. 3.

Saxon. c. 1.

Hervord. l.
de Memo-
rab. nondū
edito.

gibus cautum, ne Parochi sine Episcopi voluntate decimas aliò aver-
tant. Utrumne verò Carolus per totam Saxoniam intra diocesium
limites tantum decimas imperarit, haud ita facillè dixerim. Nec ta-
men ideo Saxonia ab omni alio tributo atque onere immunis fuit;
quæ enim bello subacta regna & provinciæ, ijs annuū tributum im-
peratum; quemadmodum C. Julius Cæsar devicta Gallia, ac ceteri
Cæsares debellata Belgica & Germania id pro belli necessitate exe-
gère. *Nec enim quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neq[ue]
stipendia sine tributis haberi queunt.* Neque Carolus tam longo & æ-
rumnoso bello victos Saxones liberiores esse voluit, quàm ipsi Fran-
ci censerentur. Hoc Heribannum, hoc tot Caroli leges, hoc regius
fiscus, qui mulctis, tributis & vectigalibus constabat, testantur. Jam-
que eò processerat Caroli imperium, ut ad omnem etiam belli expe-
ditionem Saxones non minus quàm ceteri regni Francici populi ex
imperio Regis evocarentur; uti bello superiore adversus Thassilo-
nem Saxones cum Orientalibus Francis exciti. Tenuit hoc tributi
& Francici imperij onus ad Henricum Aucupem, postquam Caroli
stirpe extinctâ is primùm Saxoniam prorsus liberam fecit; & quam
quisque Regum beneficio habebat provinciam, eam uno cum cete-
ris hæreditario jure possidere cœpit. Sanè quantum hæc unquam
tributa aucta remissaque fuerint, Episcoporum tamen, Sacerdotum
& religiosorum hominum, Ecclesiæque bona ab his exempta fuere.
Sed & præter tributa alia per Saxoniam servitus in certo hominum
genere; nam supra Adelingos, Frilingos & Frilassos, qui liberorum
genera sunt, etiam Lassi, qui ad colendos agros relictî, & servitute
quadam obnoxij fuerunt, etiam ante Caroli M. bella, ut quidam tra-
didere, reputanturque à multis inter eos, qui passim in omnibus lite-
rarum monumentis Liddones, Lidi, Littones & Liti, ac patriâ voce
Leudi nuncupantur: homines videlicet postremæ fortis, qui aut
ita nati, aut ultro se in hanc servitutem dedere, uti hæc supra à nobis
relata sunt. Carolus etsi Saxones pristinae libertati se reddidisse pro-
nunciet; id tamen servitutis genus adeo non imminuit, ut vel maxi-
mè intendisse feratur, cum primis in Westfalia, quam gentem reliquis
magis perfidam & rebellem erat expertus. Nimirum ut quibus per-
niciosa fuerat libertas, his servitus foret salutaris ad Christi legem ac-
cipiendam. Aliam nobis hujus servitutis causam reddit Henricus
Herivordiensis, præclarus inter nostros scriptor, quod & auctor
Chronici Mindensis retulit: Westfali nimirum toties rebelles cum
armis ad obedientiam compelli non possent, Carolus seu post exci-
sam toties gentem, seu post aliquot millia Westfalorum trans Rhe-
num deportata dispersaque per alias Franciæ provincias, in vacuos
eorum agros traduxit incolas ex Francia, Eissia, Hasbania, Ar-
duenna, atque alijs locis, terramque Westfalorum eis perpetuò oc-
cupan-

eupandam tradidit : ea tamen lege, ut agrorum possessiones ac jus bonorum maneret penes Episcopos, aut Regem regioſque miniſtros. Juſta à Carolo pœna, ad quam ſe ultro prædamnarunt; quippe toties victi toties jurarant, omni ſe libertate & ingenuorum jure exueret Carolus, ſi fidem denuo fallerent; quibus tamen nihil fallacius fuit. Libertatem igitur his Carolus ademit, ingenuis verò reliquit, certisſque legibus & oneribus, quamvis duris admodum, dominis ſuis ſubjecit. Hi nunc Originarij paſſim coloni dicuntur, cenſenturque hanc ſervitutem inde trahere; longè interim diverſi ab aliarum gentium mancipijs; cùm propria prædia agrosque retineant; ex quibus frumentum annuum, pecora & cenſum pendent. Multum ex his oneribus remiſit Ludovicus Pius : Ita enim auctor vitæ ejus : *Saxonibus atque Friſonibus ius paternæ hereditatis, quod ſub patre ob perfidiam legaliter perdiderant, Imperatoria clementia reſtituit. Quod alij libertati, alij improvidentiæ assignabant, eò quòd hæ gentes naturali ſeruituti aſſuefactæ, talibus habenis deberent coërceri, ne ſcilicet effrenes in perduellionis procacitatem ferrentur. Imperator autem eò ſibi arctius eos vinciri ratus, quo eis beneficia largiretur, non eſt ſpe ſua deceptus.*

Sed nunc altius quiddam ex Caroli munificentia & Episcoporum dignitate investigandum, utrumne Carolus M. primos Saxoniarum Episcopos, quos tantis opibus & privilegijs cumulavit, politica etiam poteſtate donarit, juraque, ut vocant, regalia dederit. Quam in re, mirum quantum nobis certamen ſit cum ijs, qui iniquis oculis Episcoporum opes & potentiam in Germania & Saxonia aſpiciunt: quantumque hæreticorum ſcriptores hanc Episcoporum poteſtatem exagitent damnantque, tanquam abjectione ſuorum miniſtrorum, Episcopos & Præſules metiri demum neceſſe ſit. Regale in Chriſti Eccleſia Sacerdotium eſt, & honoratius quàm in ullo legis ſtatu; quemadmodum vile apud illos fuit, qui ex Schiſmate veteris Eccleſiæ à Jeroboamo Rege introducto cum hæreſi deſciverant, qui-que abjectos & viliffimæ fortis homines, ut ex ſacris literis conſtat, ad ſacrorum ſuorum munia admove-re; ſecus quàm Deus ex certa Patriarchæ tribu Sacerdotes genere & dignitate aſpectabiles deligit tantummodo voluit, Pontifices etiam haud multum opibus & dignitate regibus ducibusque ſuis inferiores. Eò nunc Chriſti Sacerdotium attolli oportuit, quod Pontificum & Episcoporum obtrẽtatores longè infra illud collocant, ut Jeroboami ſacrificulis & ſuis miniſtris pares faciant; eoque jam procedunt, ut nullo jure velint Episcopis & Sacerdotibus poteſtatem eminentiorem permitti poſſe; cum tamen planiſſimè conſtet in ſtatu legis naturæ, qui divina ordinatione inſpirationeque regebatur, Patriarchas ſimul Sacerdotes & familiarum Principes fuiſſe, in eoque Melchizedechum Regem & Sacerdotem proferri. Qui deinde conſecutus eſt ſcriptæ legis ſtatuſ,

Utrum Episcopis à Carolo data ſit cum poſſeſſionib⁹ juridiçtio politica.

quot ex eo iudices, Duces ac Reges simul summi Sacerdotes & Pontifices, Deo approbante & ordinante? & tamen illis regnum sacerdotale, nobis regale Sacerdotium est datum multò digniore & sublimiore potestate. Et si rem ipsam rationemque consulamus, quid obstat, quo minus utraque potestas sacra & civilis in eundem hominem convenire possit. Hic si quid valeant ingenio & eruditione hæretici ostendant reluctante natura rei, de quâ agimus, id pugnare: & si divina lex id quoque non prohibeat, quæ nihil contra legem naturæ sancit, quid vetat huiusmodi causas intervenire, ut jurisdictionem utramque in uno homine conjungere tam utile & conveniens, quam necessarium sæpe fuerit? Ipsi adversarii nostrorum temporum, dum nos damnare volunt, hoc ipsum probant; Reges enim & Principes suos utraque potestate donant, qua Rempublicam & Ecclesias suas regant, adeoque in reginas & fœminas transferunt, & tamen Episcopis abjudicant. Enim vero si jurisdictio sacra Episcoporum, quos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quæque civili multò est sublimior, eorum iudicio possit communicari cum profanis Principibus & Reginis, quid impedit cur illa civilis potestas, quæ longè est inferior, non possit communicari cum Episcopis? quo argumenti genere Ferdinandus Princeps & Paderbornensis Episcopus hominem ex adversa religione jactantem aliquanto ad silentium repressit.

Igitur quod in veteri Ecclesia factum constat, Christi Ecclesiæ Christi que Sacerdotibus subtrahi non debet; nam sæpe ejusmodi tempora, æque potentum injuriæ intervenère, ut id prorsus non tam ad exornandam Sacerdotij dignitatem, quam ad conservanda Christi patrimonia, arcendasque hominum injurias necessarium fuerit. Inde à melioribus Ecclesiæ sæculis Pontifices etiam sanctitate spectati regalia admisere. Civilem principatum Alexandria gessit Cyrillus Episcopus, & ab eo Alexandrini Præsules de imperio urbis & Ægypti cum præfectis decertarunt. Quare Socrates ex illo, inquit tempore Alexandrinus Episcopus præter sacri cleri dominatum, rerum præterea secularium principatum acquisivit. Ex qua potentia & judicandi potestate ceteri Patriarchæ & Episcopi Orientalis Ecclesiæ sæpe conspecti, id vel ex Theodosij M. lege recognoscas, qua sancitum: *Ut omnes causæ, quæ vel prætorio jure vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur. Nec liceat ulterius retractari negotium, quod Episcoporum sententia deciderit.* Hanc legem Theodosij M. Carolus quoque M. inter suas recepit, & per Franciam Germaniamque servari voluit; adeo tum Episcopi iudices in congressibus & tribunalibus civilium etiam causarum. Pontifices præterea Romani quibus opibus? quâ potestate exornati à Constantino M. ceterisque Imperatoribus & Regibus? Nimirum, quod à Bro-
wero sapienter observatum est, pressam gentiliū Imperatorum multi-

Tom. 20.
P. v. Concil.
Capit. lib. 6.
c. 281.

August.
Stenhus.
Biblioth.
Pontif. de
potest.

multiplici & diuturna persecutione Ecclesiam Deus ita extulit, uti ^{Regan.} Pont. ^{Brouver.} Reges quasi sceptris & diadematis seipfos spoliantes Pontifices & Sacerdotes denique Principes facerent. Sanè quos Ducatus, quas ur- ^{antiq. Fuld.} bium castellorumque possessiones, ac suprema jura Pipinus Rex Ro- ^{lib. 1. c. 19.} mano Pontifici aut confirmârit aut donârit, satis ab alijs & supra à nobis relatum est. At nullo in regno Sacerdotium honoratius quàm in Gallia; laborante enim Romano Imperio, & per Gothos acciso, res publicas curârunt Episcopi, nunc prospere, nunc incautè; eò Si- donius ad Episcopos quosdam Galliæ: *Per vos mala fœderum currunt, Lib. 7. ep. 6.* per vos regni utriusque pacta conditionesque portantur. Honorificentissi- mas illi ad Cæsares & Reges legationes susceperunt, urbiumque pas- sim præfecti & moderatores fuerunt. Hinc qui Episcopi nomen nonnisi profanum tradunt cum Grotio, aut munus illud præfecto- tum urbium ad posteriora rempora trahunt cum Conringio, alijsq; Episcoporum obtreçtatoribus, magnopere aut fallunt nos, aut fal- luntur. Succedentibus dein Francis, ut Dadinus vir eruditus scripsit, ^{Dadinus de Duc. & Comit. l. 3. c. 6.} præfecturas, Comitatus, & alia Regalium insignia passim accepere Episcopi & Abbates, maximè Caroli M. & posteriorum Principum munere. Pervolvat quis annales Trevirensium, Colonienfium, Mo- ^{Brouver. in Ann. Trev. l. 6. ad ann. 550.} guntinorum, aliorumque Episcoporum, & reperiet jam ante Caroli M. tempora liberalitate Regum Francorum, Episcopos per Austrasiam, quod à Browero scriptum est, non minus opum & potentiæ, quàm sanctitatis & virtutis fama fuisse celebres. Dagobertus Fran- ^{Sigeb. Gualimans in S. Amant. do Episc. Miræus in Chron. ad ann. 690.} corum Rex *quidquid juris, aut regie superioritatis in bona Argentora- tensis diœcesis sibi, aut suis quocunq; modo competeret, in Amandum, et ejus in præfulatu legitimos successores liberrimè transfudit.* Quæ Theodoricus Francorum Rex S. Vedasti Monasterio regalia dederit, testes sunt versus sepulchro Divi inscripti:

*Regis larga manus, et Præsul Vindicianus,
Nobis regale dant et jus Pontificale.*

Multa ejusmodi regalia D. Huberto Leodiensium Episcopo Caroli Martelli dono obvenerunt, quæ ejus diœcesis scriptores copiosè tra- ^{Joan. Ro- berti in Pa- ralip. ad vi- tam ejus.} dunt, interque hos vetus Poëta:

*Ille cœus pietate viri, ingenioque sagaci,
Huberto imperium terræ, et jns contulit omne.*

D. Burchardo sanctissimo Herbipolensium Episcopo, quem postea ^{Bruschius in catal. Episc. Herbipol.} Paderbornensium Ecclesia primum vicarium etiam Episcopum ha- buit, donatione Pipini Regis ducatus Orientalis Franciæ, aut magna certè pars ex eo cessit. Inde successores non modò Episcopi, sed & Ducis titulo fulgidi, penes quos vitæ & necis jus fuit. Quam in rem testificandam, sacrificante Episcopo, nudus ad aram gladius poni solitus. Hoc vetus ille versus signat:

Herbipolis sola judicat ense sola.

Plani-

*Trithem. de
orig. Franc.
in Pipino.*

Planissimè hac super re Trithemius : Pipinus, inquit, Rex ad justitiam S. Bonifacii Moguntini Archiepiscopi considerans fidem ac sanctitatem D. Pontificis Wirtzburgensis Burchardi, quo mediante apud Papam urbis Romæ Francorum regnum fuerat affectus, et quod Episcopium ejus adhuc novum temporalibus non satis esset provisum, de consensu filiorum suorum Caroli cognomento postea Magni et Carolimanni, simul et omnium procerum totius regni Francorum, civitatem Wirtzburg cum omnibus proventibus et utilitatibus ejus regali munificentia donavit Ecclesiæ Cathedrali, hoc est sancto Burchardo Episcopo Wirtzburgensi memorato, et ejus in perpetuum successoribus proprietatem. Castellum quoque Carlsburg cum villa, quæ Carlsstat nominatur, et alia plura Ecclesiæ prædictæ contulit novus Rex Pipinus. Titulum quoque, et dignitatem cum emolumento Ducatus Francorum Orientalium idem Rex Pippinus dono dedit perpetuo Ecclesiæ Wirtzburgensi, et sancto Burchardo illius primo Antistiti, ejusque successoribus in perpetuum, quibus et potestatem dedit judicium ordinandi, et judicandi secundum legem et consuetudinem Francorum, in omnibus causis per universum Ducatum. D. Adalhardus, Caroli M. Consobrinus & Corbeiensis in Gallia Abbas, teste Paschasio Radberto, loco Bernardi pueri, ac Pipini Regis filij, per sexennium totum administravit Longobardorum Regnum. Et quid vetet Episcopis committi suarum Diocesium in politicis procurationem? quando etiam Abbatissis, ut tot Cæsarium diplomata docent, jurisdictio civilis data est, quam illæ per Advocatos administrare jubentur. Tædio sim, cetera si proferam, cum ea regalium donatione ante Carolum M. plena sit Francia, Belgica utraque & Germania. Hæc continuata Regum Francorum, ex quo Christiani esse cœperunt, supra omnes prope orbis Principes fuit liberalitas: quantumque hi Ecclesiam & præfules Ecclesiarum locupletarunt, ornaverunt regalibus; tantum Deus quoque Regnum Francorum præ ceteris regnis ampliavit; donec Carolus M. accederet, tantumque felicitate & amplitudine regni superaret ceteros Francorum Reges, quantum veneratione Romanorum Pontificum, & liberalitate in Episcopos supergressus universos Christianorum Principes. Ac nulla donatione Carolus M. clarior, quàm quòd Saxoniam, tam longis & ærumnosis bellis victam, diviserit inter Episcopos & Sacerdotes, largissimâ Principum potestate donatos. Id tamen si ipse toties profiteatur in diplomate; non tamen sibi persuadere sinunt obtrectatores Episcoporum, qui post Lechmannum, Spirensis historiæ scriptorem, magno numero Episcoporum opes & potestatem exagitant, nixi cum primis apologiâ Augustanæ confessionis, ac falso suæ hæresis principio; tanquam una sit politica potestas, quæ cum Sacerdotibus & Episcopis communicari nec possit, nec debeat. Interim factum agnoscunt: sed à quo Cæsare aut Rege primum hac civili jurisdictione donati sint Episcopi Germaniæ, nec inter ipsos quidem conver-

convenit. Plerique ad Ottonem M. hæc referunt ; is enim, ut exploratum est, fratrem suum Brunonem Archiepiscopum Coloniensem ampla Principum jurisdictione decoravit ; actum, verso rerum statu, imperioque post extinctam Caroli M. stirpem ad Saxones translato, Episcopos sibi id primum vendicasse volunt, quod ceteri plerique Duces, Marchiones & Comites factitare videbant, hæreditaria possessione retinendo, quod vicario munere hætenus administrarant. Quemadmodum & in Gallia post emortuam Caroli M. progeniem regiam factum esse scriptores eorum perhibent. Sed hoc illi fecerunt, qui aut fiduciariorum ac vassallorum nomine, aut temporariorum ministrorum munere hæc possidebant : frustra in hanc partitionem Episcopi introducuntur, quibus jam dudum antè suæ diocesis jura ac bona perpetuâ donatione obvenerant, quo minus his regnorum spolijs indigerent. Alij igitur ad Ludovicum Pium Cæsarem & Caroli M. filium hæc altius porrigunt, Helmoldi cum primis auctoritate subnixi : ita enim ille perhibet : *Postquam Carolus Francorum Rex, et Romanorum Imperator Augustus ad cælos emigravit, Ludovicus filius eius successit ei in regnum. Qui paternis per omnia votis concordans, eadem liberalitate, qua pater ejus, erga cultum domus Dei, et omnem clerum usus est, amplissimas regni divitias ad decorem et gloriam Ecclesiæ intorquens, in tantum, ut Episcopos, qui propter animarum regimen Principes sunt celi, ipse eosdem nihilominus Principes efficeret regni.* Sed hic mediæ ætatis clarus scriptor, dum Ludovicum Pium patris instituto Episcopos exornasse extulisseque scribit, ad Carolum M. potius hujus Principatus auctorem se retulit ; & quantum ex ijs, quæ de Hamburgensi Ecclesia à Carolo M. cœpta subjungit, æstimaveris, haud aliud visus est dicere, quàm Ludovicum Cæsarem eo splendore & magnificentia Ansgarium primum ejus loci Episcopum, quo Carolus ceteros per Saxoniam, introduxisse. Nam Heridagus Presbyter vir sanctus, à Carolo M. Hamburgi collocatus, ut idem auctor retulit, ad Episcopi gradum & dignitatem non pervenit ; neque Carolo Danorum & Nortmannorum bellis præpedito Episcopatum illum perinde ut ceteros perficere licuit, quod opus à Ludovico filio susceptum absolutumque. Ideo Ansgarium & successores ejus inter Principes Regni provexit, quod idem Carolum in alijs Saxoniae Episcopis fecisse sciebat. Ita verò decem illi Carolini Episcopatus per Saxoniam Patris filijque munificentia ad suam absolutionem, simulque ad eandem principatus dignitatem pervenere.

Inde nunc mihi à Carolo M. hanc Episcoporum jurisdictionem & potentiam, qua per regalia Principes nominati sunt, antequam plerique alij hæreditarios principatus adirent, arcessere lubet. Non hic de ceteris per Germaniam Episcopis contendo, et si par causa, cum id singulorum annalium scriptoribus incumbat proferre, ac
multi

*Bussieres in
hist. Franc.*

*Helmold.
lib. 1. c. 4.*

multi jam id egregiè præstiterint; nobis Carolini tantum per Saxoniam Episcopi propositi sunt, iisque sua regalia asserere: Quam in rem nihil testatius certiusque, quàm ipsa Caroli diplomata, quæ ex Bremensis & Verdensis Ecclesiæ tabulariis dedimus. His verò cum profiteatur Carolus se more Romanorum Saxoniam à se debellatam in provincias redegisse, atque in Episcopatus certo limite distribuisse (quemadmodum in ceteris quoque Episcoporum diocesium præstitisse haud dubium esse potest) argumento est hisce diocesium & finium descriptionibus, collatisque amplissimis prædiorum & vicorum & subiectorum hominum possessionibus ac decimis, regalium & Principatus initia fecisse, quæ post alijs Cæsarum donationibus nunc aucta, nunc confirmata sint. Hinc in Bremensi diplomate Carolus: *Ne quis, aliquam sibi in eadem diocesi potestatem usurpet, certo eam se limite terminasse: & in Verdensi omnes se libertates et immunitates Ecclesiæ donare profitetur.* Inter quas prima est jurisdictio Episcoporum, qualis ævo illo jam recepta erat. Multò hæc explicatius in diplomate Carolino Osnabrugensi Ecclesiæ dato; id quod ex ipso autographo Caroli M. à nobis exscripto Ferdinandus Episcopus noster in Monumentis suis Paderbornensibus dedit, quodque tempori ad annum Christi 803. quo consignatum est, integrum recitabimus: nunc illa tantum sistimus, quibus Carolus M. profitetur se Wihoni primo Osnabrugensi Episcopo dare: *Omne regale vel seculare iudicium super servos suos, et Liddones, et liberos, et omnes utriusque sexus homines ad eandem Ecclesiam pertinentes, quos modò possidet, vel deinceps acquisierit; et perpetuam de Regia potestate confirmare absolutionem, ita ut nullus iudex publicus, Dux, Comes, vel Vicecomes vel Scultet^{us}, sive Missi Dominici per tempora discurrentes loca ipsius Episcopatus ad placita habenda vel freda exigenda et para freda, aut aliquem de præscriptis eidem Ecclesiæ pertinentem ad sua placita bannire, vel ad mortem usquam terrarum dijudicare, vel aliquo modo ullo unquam tempore aggravare audeant. Sed liceat præfato Episcopo, suisque successoribus, et suo advocato res prædictæ Ecclesiæ cum omnibus sibi pertinentibus quieto ordine possidere, ordinare atque disponere.* Quæ Caroli donatione & munificentia nihil ad jurisditionem politicam Episcoporum desiderari poterat illustrius. Sanè verò dum Carolus ab omni potestate regiæ subiectos Episcopo homines ac bona absolvit, in quem alium quàm in ipsum Episcopum hæc potestas translata fingi potest? ut jam satis ex his constet regalia etiam jura Episcopis à Carolo donata esse. Rursum dum hac donationis tabula fancit Carolus, ne quis ex subiectis Episcopo hominibus quamquam mortis supplicio plectat, in quem alium hæc potestas translata quàm in Episcopum? nisi scelera horum demum impunita relinquere placeat. Sed indecorum, inquires, ejusmodi capitale iudicium ferri ab Antistite sacrorum: Scio; hinc illi suos iudices, Advocatos

catos & ministros habuerunt, quorum vicaria potestate hæc exercerentur; haud secus quàm modò Reges & politici Principes, atque etiamnum Archiepiscopi & Episcopi per ministros justitiæ hæc tractant. Hoc illud Caroli in aliâ lege de subjectis Episcopo hominibus: *Si de crimine accusantur, Episcopus primum compelletur, ut ipse per advocatum suum, secundum quod lex est juxta conditionem singularum personarum justitiam faciat.* Quæ eò minus quispiam mirabitur, qui recognoverit, quantum Theodosius M. & ex ejus statuto Carolus M. supremis Episcoporum judicijs in decidendis controversijs detulerint; quâ super re extat illa utriusque Imperatoris præclara constitutio. Enimvero jam ante Carolum M. Episcopi Francorum regibus assidebant in publicis Regni judicijs. Id vel ex diplomate Clotarij Regis cognoscent. Recito id ex ingressu diplomatis. *Quotiescunque altercantur jurgia Palatii nostri judicia, nostrorumque fidelium ac Ecclesiarum seu Sacerdotum pro quarumcunque rerum negotijs noscuntur advenire, oportet nobis in Dei nomine juxta legum severitatem inquirere, ut deinceps nulla videatur questio renovari. Ideoque cum nos in Dei nomine Mosalaco in palatio nostro una cum Apostolicis viris patribus nostris Episcopis, optimatibus, ceterisque palatii nostri ministris ... ad universorum causas audiendas, justoque judicio terminandas resideremus, &c.* Obtinuit inde mos in Regno Francorum, ut Episcopi in omnibus Regni comitijs, synodis & conventibus judices atq; arbitri ante Duces, Marchiones & Comites confiderent, sive in his sacræ, sive profanæ controversiæ tractarentur. Ne quid hic addam de judicio palatii, in quo coram Rege & Cæsare causæ publicæ agitabantur decidebanturq; Episcoporum & Sacerdotum non minus quàm Comitum & Palatinorum ministrorum judicijs; quod ad ipsum Clodoveum refert Hincmarus Rhemensium Archiepiscopus. Nam ex quo clarissimus Ille Rex à D. Remigio fonte Baptismatis ablatus ad Christi sacra transiit, semper per Regum Francorum successiones in palatio fuere Apocrisarii, ijque vel Episcopi, ut Angilramus Metensis Episcopus, & Hildebaldus Colonienfis Archiepiscopus in aula Caroli M. vel alij ex Sacerdotum & cleri numero præstantes viri, ad quos causæ cum primis Ecclesiasticæ uti ad cognitores & judices relatæ sunt.

Verum cur Carolus M. tam ampla regalium potestate donaret Episcopos Saxoniam, causam ipse reddit, nimirum, *ut qui hætenus regie potestatis jugum ferre detrectarunt, victi divina magis virtute quàm suis armis Sacerdotibus parerent.* Idq; se pro amore ejus, qui victoriam contulit, fecisse, testatur; tanquam Saxoniam inter Episcopos divisam terram Sacerdotalem esse voluerit. Ac nescio an in ulla Germaniæ ac Francici regni provincia unquam regale Sacerdotium magnificentius quàm per Saxoniam conspectum fuerit. Censuit præterea Carolus Saxonum gentem toties sibi perfidam ac rebellem multò consultius

Tom. 20.
Concil. ex
Capit. Caro-
li.

Significans
in notis ad
Marcoph.
lib. 1. c. 25.

Hincmarus
epist. 3. c. 14.
15. & 16.

miti Sacerdotum imperio quàm aliorum dominantium, severitati
 & cupiditati committi, eosdemq; tutius populorum fore dominos,
 qui fidei essent magistri; nec prius indomitas gentes in stabilem obe-
 dientiam subigi posse, quàm per Christianam religionem mansuefa-
 cti exuerent ferociam; quando jam compertum per Germaniam e-
 rat æquius ferri à subjectis populis Episcoporum imperia, quàm Du-
 cum & Comitum dominatus. Quam in rem Carolus tantâ sollici-
 tudine sapientes & maturos viros delegit Episcopos, plerosque etiam
 nobiles, Francorum Regum more, ut à Bignonio observatum, quos
 rectores imponeret. Eò Crantzius: Pontificibus Saxonie Carolus M.
 regalia donavit. Planius in Metropoli; Cùm persentiret optimus Rex,
 gentem duræ cervicis non ferre jugum terrena dominationis, partitus est pro-
 vincias religiosæ Christi Sacerdotibus, quos jussit Episcopos consecrari: qui-
 bus à summo Pontifice et legatis ejus, cùm attributus esset ensis ille spiritualis
 distractionis, ipse Carolus jus suum illis adjecit, ut haberent, quo contumaces et
 terrerent et distringerent. Eò quoque nihil frequentius apud veteres
 scriptores, quàm Saxoniam in parochias, id est, dioceses Episcoporum
 esse divisam. Accedebat Caroli votum. Nam ut longum & anceps
 cum Saxonibus bellum tandem prospere conficeret, Saxoniam Chri-
 sto ac D. Petro obtulit, secus quàm devictis alijs hostium provincijs
 ac regnis fecerat; quemadmodum id à Luitprando & Gregorio VII.
 Pontifice traditum est, fatisque adhuc ævo suo inter ipsos Saxones
 constare Pontifex scripsit.

Non eam quoq; Episcoporum potentiam atque opes ipsi Sax-
 ones ægre invitiq; ferre poterant, apud quos prisco Germanorum
 more Sacerdotes genticæ superstitionis honoratissimi erant, magna-
 que eorum in rebus publicis domi militiæq; administrandis aucto-
 ritas, quòd Deorum suorum ministros crederent; eò etiam non ex
 plebe, sed ex primâ nobilitate delecti; memoraturque à Tacito Se-
 gimundus Segestis Cheruscorum Principis filius Sacerdos apud a-
 ram Ubiorum, cujus soror Arminij conjux. Inde triplex ordo apud
 priscos Germanos Sacerdotum, procerum ac plebis. Nihil jam atti-
 net Druides Gallorum, nihil aliarum gentium Sacerdotes proferre,
 quo magistratus sui honore in populo eminuerint. Et Carolus ne
 Christianæ religionis Sacerdotes infra illorum dignitatem deprime-
 ret, constituit majoribus etiam honoribus exornare. Quò illud non
 immerito referas ex Caroli lege Saxonum populo præscriptum: *Ut
 Ecclesia, quæ modò constituuntur in Saxonia, et Deo sacrata sunt, non mino-
 rem habeant honorem, sed majorem et excellentiorem, quàm fana habuissent
 Idolorum.* Et Carolus cùm aliquando per malevolos in suspicionem
 venisset, tanquam Episcoporum honores & bona imminuturus ef-
 set, palam profitetur, se non modò adjutorē ac defensorem, sed eum,
 qui Episcoporum dignitatem & bona ad sublimiorem, quàm un-
 quam

Bignonius
 ad l. 1. Mar-
 culph. c. 5.

Crantzius l.
 2. Saxon. c.
 23.

Metrop. l. 1.
 in proem.

Tacit. de
 mor. Germ.
 Cluver. l. 1.
 c. 24.
 Tacit. lib. 1.
 annal.

Capit. Ec-
 clef. Carol.
 Atom. 20.
 concil.
 Paris.

quam antè fuerint, gradum per suos evehi velit; quod si ullibi, tum in Saxonia Episcopis præstitit: ac re ipsa jurisdictione & opulentia bonorum Principes fecit, cum ceterorum hæreditariorum Principum nomen adhuc in cunis versaretur. Proferant illi ejusmodi donationes Caroli, quales nos ex Osnabrugensis, Bremensis & Verden- sis Ecclesiæ tabularijs sistimus. Nec dubium, quin ceterorum Episcoporum tabulæ pares fuerint ex divisa inter Episcopos Saxonia.

Et verò si hæc Episcoporum per Saxoniam jura regalia à Carolo Episcopatum conditore non sint donata, ostendant singuli ex fastis aut diplomatis suis, à quo Cæsare primùm acceperint. Id cum hæctenus nemo præstiterit, haud aliud relinquitur, quàm à prima sui origine per Carolum communicata esse, auctaque deinde à ceteris Cæsaribus ac Regibus, haud secus quàm in Paderbornensis Ecclesiæ diplomate Ludovicus Germaniæ Rex, & Carolus Crassus se ad progenitorum avorumque suorum donationem referunt. Sanè inter hos Ludovicus Pius Imperator haud alia forma Badurado secundo post Hathumarum Paderbornensi Episcopo jura confirmat, quàm Carolus M. Wihoni Osnabrugensi Episcopo ceterisq; dederat; ne quis videlicet publicus Judex aut Comes, aut alius regiæ potestatis minister sibi quicquam in subjectos homines & possessiones Paderbornensis Episcopi vendicet. Haud interim ignoro Monasteriensis Chronici scriptores ad Fridericum Barbarossam hæc referre, à quo Hermannus II. ejus loci Episcopus primùm Imperij Principis regalia obtinuerit. Sed hæc vulgi & imperitorum commenta sunt. Jam dudum antè Gerfridus secundus post D. Ludgerum Episcopus à Ludovico Pio Cæsare Neomagum evocatus inter Principes Imperij judex confedissee memoratur, cum istic Rabani Fulden- sis Abbatis controversia in publicis comitijs agigaretur. Et quid pro Episcopis hæctantopere contendimus, cum Abbates passim nobiliores per id tempus ejusmodi regalibus donati fuerint: Quin Carolus M. Eresburgi castellum & omnem illam per duas, ut scribunt, rastas, regionem monachis D. Benedicti familiæ cum amplissima in subjectos incolas jurisdictione delargitus est, uti id tempore ex Carolino diplomate proferemus. Agnoscunt vel ipsi hæreticorum scriptores, hanc Episcoporum jurisdictionem ex Caroli M. decretis, quando ijs sancitum est, ut Episcopis æquè ac Comitibus ministerij regalis portio adscribatur: tum quòd judicum inspectio & ministrorū publicorum coërcitio illis committatur, quæ in Missis Dominicis, qui plerumq; ex Archiepiscopis & Episcopis delecti, majorem vim obtinent, ex communicata juris regalis potestate.

Libet nunc quæ adversarij obtendunt, paucis expendere. Episcopi, inquiunt, & sacerdotis est præscriptum à Deo sacrorum munus tantummodo tractare, nec profanis se negotijs implicare; quam in rem Imperator sanat: *Comites justitiam diligant et faciant, et quàm re-*

*Diploma
Eresburg.*

*Capit. l. 2. c.
12. l. 6. c. 313.*

Lib. 2. c. 12.

ligiosè Episcopi converſentur et prædicent : et amborum relatu de aliorum ministeriis cognoscatur, uti pacem, concordiam et æquitatem servent. Quâ lege Comitum & Episcoporum munia discrevit, datiq; ob id à Cæsare advocati Episcopis, qui eos & tueantur, & munia eorum civilia bonaque administrent, quòd id Christi instituto & primorum Episcoporum exemplo traditum sit. Antiqua querimonia, ad quam ante quadringentos annos respondit Otto Frisingensis Episcopus sapientissimus scriptor, non fortuitis casibus, sed profundissimis et justissimis Dei judiciis factum esse, ut Pontifices tantâ potestate subiecti imperarent; Utrum autem è duobus utilius et optabilius sit non tam facile judicari; status quidem ille melior, iste felicior, & ut Browero visum, multò securior. Sed ejusmodi tempora inciderunt, ut Episcopos etiam huic oneri humeros submittere necesse fuerit, quales causas Carolum & ceteros exinde Cæsares habuisse, haud dubitare fas est. Consecuta sunt post tempora ambitione & rapacitate potentum iniquissima; ac nisi Episcopi pro data sibi Principum potestate arma corripuissent, ne oppidum quidem aut prædium plerisque Saxoniae Ecclesijs mansisset. Ingressa demum est hæresis, quæ uno spolio religionem & patrimonium Christi rapere cœpit. Tum nisi Episcopi se objecissent, censuit Bellarminus totam Germaniam hæresi cessuram fuisse; tanquam Carolus & consequentes inde Cæsares præfago quodam & divino consilio Episcopos Germaniæ hac, de quâ agimus, potestate extulerint. Advocati cum vicariâ Episcoporum potestate Episcoporum bona administrarint, jurisdictionem Episcoporum non tam infirmant quàm comprobant. Post ubi istud Advocatorum hominum genus pro custodibus gregis se lupos tulit, cœpitq; Episcoporum patrimonia per inexplebilem cupiditatem in rem suam convertere, quantâ demum mole actum in exauetorandis illis Ecclesiarum harpijs. Atque hæc simul causa fuit, cur Episcopi, procurationem suorum bonorum sibi per alios magis fidos ministros sumere necesse habuerint.

Baron. ad
ann. 789.
S. Prosper de
vita consen-
templ. l. 2. c.
9. concil.
Aquisg. II.

Hic mihi potius illi, qui tantâ contentione oppugnant Episcoporum opes & potentiam, advertant animum, quam rapiendi licentiam invexerit maligna ætas. Nam si, ut præclare Carolus M. ex D. Prosperi & sanctor. Patrum pronunciato rescripsit cuidam affectanti sacras possessiones, *Bona Ecclesiæ non esse aliud, quam vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum*, quid magnæ illæ heroum ac Cæsarium animæ dicturæ, quorum regiâ liberalitate tot Episcopatus, collegia & cœnobia olim condita & dotata sunt: Vivi tot diras ex diplomatis donationum raptoribus imprecati sunt, ut post funera etiam feræ sequerentur vindiciæ. Quid accusaturi dicent tot Episcopi & Sacerdotes & religiosi viri, quorû sudore & parsimonia aucta, quid Principes justiq; homines, quorum pietate & donationibus Deo consecrata? quod postremo horum omnium judex Deus pronuncia-

nunciaturus iudicium? Nec minus crimen est spoliare bonis, quàm jurisdictione; quam Episcopi tanto æquius & securius possident, quòd & religiosissimi Cæsares fuerint, qui donarint, & sanctissimi Præsules, qui primùm acceptarint; horum mihi conscientia & iudicium ante aliorum criminationem. Si qui Episcoporum, quod sæpe factum agnoscimus, sacra bona & potestatem averterint in luxum & ambitionem, nihil in omni rerum statu insolens; *vitia erunt, dum homines*, monet nos Tacitus Romanus scriptor. Quanquam ex Episcoporum jurisdictione per Saxoniam sublatâ integra malorū illas consecuta, interq; hæc ipsi sacrorum ministri cùm liberi esse potuissent sub Episcopis, facti sunt servi civilium magistratuum. Hæc ipsorum toties audita querimonia, Lutherum quidem largè consuluisse suæ novæ religioni dando principibus Episcopatus & bona Ecclesiæ, Sacerdotibus concubinas, populo libertatem vitæ, sibi verò servitutem reliquisse sub jugo civilis Magistratus. Hic prodigum, in alijs supra omnes leges divinas & humanas liberalem fuisse. Longius processi, sed adversariorum provocatione; nunc à Bremensis Ecclesiæ narratione ad Monasteriensem me reflecto.

Eodem hoc anno, in quo versamur, Bernardus religiosus Abbas, quem Carolus Mimigardefordensi Ecclesiæ, Occidentalibus Saxoniarum populis, præfecerat, excessit è vivis. Magnopere indoluit Carolus hunc sibi gentium doctorem virumq; Apostolicum morte præreptum; cùmq; circumspiceret omnes sibi notos à virtutum commendatione Sacerdotes, haud alium reperit digniorem, quem Mimigardevordensi Ecclesiæ imponeret, quàm D. Ludgerum. Hunc igitur ad se evocat ex Frisiæ pagis, quos, ut supra relatum est, ei ante biennium excolendos commiserat. Et quia per id tempus, uti Othelgrimus, aut quisquis est auctor vitæ D. Ludgeri apud Browerum, Trevirensis Ecclesiæ sedes morte Archiepiscopi vacua erat, Carolus Ludgero Archiepiscopatum Trevirensis obtulit; id verò tam sublimè in Ecclesia munus Ludgerus recusavit suscipere, quòd diceret complures esse apud Treviros eruditione & vitæ integritate claros viros, quibus id munus imponi possit; se verò, siquidem ita Regi placeret, malle operam & laborem impendere in excolendis barbarorum Saxonum animis. Quo responso maximè oblectatus Carolus, quòd honoribus anteponeret labores, Mimigardefordensi Ecclesiæ primum præfecit Episcopum. Nihil hac super re Alfridus in vita D. Ludgeri. Quæ tamen, etsi vera reputem narrari ab hoc auctore, ægre compono; nam si Amalharius Fortunatus, Trevirensium Archiepiscopus anno Christi 786. subscripsit Verdensis Ecclesiæ diplomati, idemq; pòst anno Christi 803. interfuit Apotheosi D. Suiberti ad Cæsaris insulas, quomodo per hoc tempus Archiepiscopi Trevirensis sedes Amalharij morte vacua? Neq; Trevirensium annalium scripto-

D. Ludgerus Monasteriensi Ecclesiæ proficitur.

res

reshic nos expediunt, silentio hæc transgressi potius. Opinor interim Othelgrimum hæc non accommodasse tempori; quemadmodum & D. Ludgeri profectioem Romanam confundit; potuitque Ludgero anno 785. Archiepiscopatus hic deferri, quando ex Italia redux Carolus convenit, & Lothufam novamq; Frisiæ culturam suscepit. Multò certius Ludgeri Episcopatus ad hæc tempora referendus; cum enim is annos XII Presbyter, ut consensus scriptorum tradit, & annos VIII. consecratus Episcopus administravit Ecclesiam suam, mortuusq; sit anno Christi DCCCIX. mense Martio, initia ejus Episcopatus ad hunc annum Christi DCCLXXXVIII, aut proximum redeunt, quantumvis Bollandus ad annum DCCLXXXIII. rejecerit.

D. Ludgeri labor & successus in convertendis occidentaliū Saxonum populis.

Ludgerus ubi auctoritate Caroli M. & Colonienſis Metropolitani ſui Episcopatum ingreſſus, quo erat fervore Apoſtolico incenſus, nihil antiquius habuit, quàm ut Mimigardefordia ſedem Episcopii firmaret, Baſilicamque & collegium cleri erigeret. Is enim locus à veteri Longobardorum caſtro & frequentia hominum celebrior, & à Carolo, ut cetera Episcoporum ſedes, designatus erat. Inde ille, ut auctor vitæ memorat, totis viribus in converſionem Barbarorum populorum incumbere, diœceſin docendo peragrarè, fana & Idola evertere, regionem in parœcias partiri, templa conſtruere, eaque Chriſtiano ritu conſecrare, Sacerdotes, quos enutrierat, ex Friſia evocare in ſubſidium; effecitque ſuavitate morum & agendi inter Barbaros modeſtiâ, docendi facundiâ & ſuavitatis aſpectu (quam miraculorum fama plus quàm in ullo Saxoniæ Episcopo quotidie augebat) ut paſſim tota diœceſis abjecto Idolorum cultu Chriſtianiæ religioni ſe permetteret. Mirum, hunc Weſtſaliae populum, qui antè omnium Saxonum ferociſſimus erat, tam brevi unius Episcopi doctrinâ in leges Chriſti manſuefactum. Inter hæc Ludgerus in Friſiam longo itinere excurrere, & quinque pagorum incolas in fide Chriſti confirmare, unâque diœceſis curâ complecti. Inde tota illa regio quæ Omlandia modò dicitur, Groningæ circumpoſita, Episcoporum Monaſterienſium patrimonium dono Caroli cenſa, ac templum B. Virginis, quod Groningæ primarium eſt, Episcopi Monaſterienſis juriſdictioni aſſertum. Inde tot illæ præpoſiturae & parochiæ, quæ ab omni retro memoria Episcoporum Monaſterienſium fuerunt, ex primâ D. Ludgeri cultura enatæ, ut ex vetuſtis mecum communicatum eſt monumentis. Et quia hæc ad fervoris amplitudinem non erant ſatis Ludgero, Foteslandiam inſulam adiit; quâ ad Chriſti fidem perductâ, Danos & Nortmannos Evangelij cauſa adire conſtituit; tanquam totum Septentrionem Apoſtolico ſpiritu complecteretur, Chriſto etiam per martyrij ſanguinem aſſerendum: Sed hanc ejus profectioem non probavit Carolus M. Quare totum ſe diœceſi ſuæ per omnem vitam excolendæ impendit, ad-

D. Ludgerus ſimul Friſiam excolendam retinet. Guſſetardi-
nus in Belg.

dit, admirandus si quisquam inter primos Saxoniae Episcopos ob labores Evangelij, vitae sanctimoniam, & miraculorum multitudinem; quemadmodum hæc à scriptoribus rerum ab eo gestarum consignata sunt. Nec Carolus minus largus in hunc virum, cui præter Lothufam in Brabantia, & Helmstadium in Ostfalia donatum, amplis terminis intra Luppiam, intraque Rhenum & Isalam diocesis circumscripsit, multasque agrorum possessiones & prædia dedit, ad collegij clerique annum censum, ad templi fabricam, & Ecclesiae splendorem. Interque hæc duodecim Decumanæ villæ cum vicinis Curtibus, ut vocant, casis videlicet & minoribus colonorum prædijs donatæ. Singulis villis Schulterus impositus cum potestate judicij, qui capitalium etiam rerum causas recognosceret, reosque mortis supplicio plecteret. Additi à D. Ludgero ceteri ministri, qui decimas, quas cum alijs Episcopis per dioceses habuit, colligerent, & ad quæstorem referrent. Villæ quæ sparsæ erant per diocesis primò præfecturarum, deinde Satrapiarum initia dederunt; ut vel ex his satis constare possit, quibus opibus, & qua politica potestate Carolus M. Episcopos exornarit. Villis plerisque ædes sacra adstructa, in quâ divina perageret; in itineribus enim prisco Episcoporum ritu Sacerdotes & clericos secum duxit, quibuscum Chori in modum diurnas nocturnasque preces recitare, & missæ sacrificium quotidie fermè offerre solitus. Assignata & pars census ex singulis villis pro pauperibus & peregrinis hospitio excipiendis, ut ex vetustis quibusdam monumentis cognovi. Ac licet à Carolo Monasteriensi Ecclesiae Episcopus impositus esset, munus tamen illud per duodecim annos ex Sacerdotali gradu administravit, priusquam se Episcopum consecrari passus sit, jurisdictione interim supremâ Episcopus; idque exemplo D. Gregorij Ultrajectensis Antistitis ac magistri sui, qua erat demissione, fecisse creditur, indignum se reputando, cum maxime dignus esset, qui sublimem illum in Ecclesia gradum admitteret. Hinc omnium donationum Werthinensium literæ ac diplomata ante annum 802. aut tertium consignata, Ludgerum ejus cœnobij conditorem aut Sacerdotem aut Abbatem compellant, cetera exinde Episcopi nomine subscripta. Interim apud Carolum M. in summa veneratione fuit, quem & Widekindus sibi familiarem atque ex intimis consilijs habuisse Crantzius retulit. Inde persuasum nonnullis, eodem moderatore & magistro Widekindum Christianæ religionis legibus inabutum ac mirificè confirmatum esse.

Caroli M. largitas in Ludgerum & Monasteriensem Ecclesiam.

L. 1. Monast. c. 5.

Accesserat nunc annus Christi octogesimus nonus supra septingentesimum, quo Carolus confecto Bavarico bello Aquisgranum concessit, ubi & hyemem exegit, & natalitia Christi, & Paschatis solemnia celebravit; nunquam tamen inter hyemis otia vacuus, quin aut belli consilia agitare, quæ æstate conficeret, aut res Ecclesiae pertractaret.

An. Christi 789. Regni Franc. 22. Long. 16. Belli Saxon. 18.

Carolus
M. Aquis-
grani hi-
bernat, &
Synodū
convo-
cat.
Ann. Frac.
Adelm. ac
cateri.
Tom. 20.
concil. Pa-
ris.
Ansegisus.
Vitz Amer-
pach in no-
tis. Busani
in notis.
Sirmond. in
notis.
Conring. de
orig. juris
Germ. c. 14.
Præf. Carol.
ad Synod.
Aquisg.

tractaret cum Episcopis. Ejus rei gratia 10. Kalend. April. celebrem Aquisgrani synodum habuit, quæ inter Aquisgranenses primacensetur. Multa in ea salubriter octoginta duabus legibus statuta ad cleri populique disciplinam formandam; uti eam Parisienses integram dedere, ac nonnulli etiam commentarijs illustrarunt, quod pleraque ex veterum Conciliorum & Pontificum scitis delecta. Annus etiam Incarnationis adscriptus DCCCLXXXIX. regni Carolini XXI. nempe ab ijs, qui initia ejus non à morte statim Pipini, sed proximo dehinc anno auspicantur. Præclara, & cum omni posteritate communicanda Synodus, frustra oblatrante hæretico scriptore, tanquam Carolus ex civili Principum potestate Ecclesiæ & Sacerdotibus leges præscripsisset, idq; Caroli exemplo fas sit omnibus politicis Principibus in quo multum hic scriptor fallitur, cum Carolus palam in Capitularibus, ut vocant, fateatur se una cum Sacerdotibus & consiliarijs suis hæc pertractasse: nimirum in conventu Episcoporum, Abbatum & Regni procerum, ad eum modum, quo hætenus omnes synodi sunt habitæ; eò & legati Apostolici his Synodis plerumque interfuere, uti in hoc concilio Paulinum Apostolicæ sedis legatum, Aquilegiensis Ecclesiæ Episcopum, præfuisse testantur Capitularia Caroli; quemadmodum à D. Bonifacio Apostolicæ sedis legato per Germaniam ejusmodi Synodos possidemus. Nec aliud hic Carolus præstitit, quam quod Carolomannus patruus & Pipinus Rex pater, concilia ejusmodi regia auctoritate confirmando, eo vel maximè, quod mixti generis fuere conventus, in quibus de sacris & civilibus pertractatum decretumque fuit, ut supra relatum est.

Certè Benedictus Levita, à quo ejusmodi Capitula, ut vocant, collecta sunt, aperte scribit, tam ea, quæ sub Carolomanno & Pipino, quam quæ post sub Carolo M. sunt habita concilia, Apostolicâ auctoritate esse firmata. Nihil his litibus opus esset, si quâ religione Carolomannus, Pipinus Rex, & Carolus M. Imperator, eâ etiam Saxoniarum Principes coluissent Pontificem & Episcopos suos, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei. Hoc præterea Aquisgrani concilio, ut inter Capitularia Caroli relatum, præclara illa lex sancita adversus politicos, qui eo etiam ævo Episcoporum & Abbatum bonis inhiando, ea dividi, avertique in profanas res expetebant. Sed repressa eorum cupiditas hoc præclaro Caroli M. decreto: *Quia juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ esse vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum: cuique non solum habita conservare, verum etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus: tamen ut ab Ecclesiasticis de non dividendis rebus illius suspensionem dudum conceptam penitus amoveremus: Statuimus, ut neque nostris, neque filiorum, et, Deo dispensante, successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel* progeni-

progenitorum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari voluerint, nullam penitus divisionem vel jacturam patiantur. Quàm legem adeo patris exemplo probavit Ludovicus Pius Cæsar, ut ne Episcopis quidem hanc dividendi potestatem permitti voluerit, vulgatissima illa D. Prosperi sententia innixus, quæ legis instar recepta erat, ad quam audiendam omnes Reges & Principes exhortatur Baronius.

Rebus, quæ ad disciplinam Ecclesiæ poscebantur, constitutis, post exactam hyemem bellumque Bavaricum, Carolus Sclavicum suscepit, ac domitâ Saxoniam, ceteras etiam trans Albim gentes barbaras aggressus est; immensum licet terrarum spatium, immensique populi restarent debellandi. Quippe, ut Eginardus, *vastus ab Oceano in Orientem sinus regionum porrigitur*, ævo illo adhuc incompertus. Hinc multæ circumferebant nationes, Dani cum primis & Sueones, quos Nortmannos dixere, alijque populi, qui Septentrionale littus & omnes in eo insulas tenebant. Littus verò Australe Sclavi & Aisti, aliæque diversæ gentes incolebant, quas inter propiores Albi Wele-
Carolus M. domita Westfalia & Saxonia bellum Sclavicū suscipit. Eginard. in vita Caroli. Adelmi. Astronomi. & ceteri Franc. annal. Eginard. in vita Caroli. Wilh. Mecklenburgenses.
 tabi, ac Francica lingua Wilsi dicti, quibus hoc bellum illatum. Et belli causa erat, quod Abotritos, qui cum Francis olim fœderati erant, assidua incursione lacefferent, nec minis coerceri possent; odio præterea incensi essent in Francos & Christianos, ipsisq; Saxonibus tecta conspiratione, ut gentem illam in arma prolicerent, confœderati. Eò Sclavi insolentiores prædis & incursionibus Ostfaliam infestam habuere, ne qua tuta Christianis Sacerdotibus inter Albim & Visurgim statio ac possessio esse posset. Minimè Carolus has injurias ferendas censuit, quod totam Saxoniam Christianæ religioni quàm liberrimè assertam vellet. Quare comparato ingenti exercitu, Colonia Agrippinæ Rhenum trajecit; inde per Hassiam & Saxoniam instituta profectio, transitoque Visurgi, ad Albim processit, castrisq; supra ripam positis, flumen duobus pontibus junxit, pontemque ex his alterum ex utraque ripa circumducto vallo præmunijt, ac militari præsidio firmavit. Jussi Frisij & Saxones veluti auxiliares ac sociales inter ceteras nationes populi signa Regis sequi; id imperium cum inviti acciperent, tum ficto etiam, & ad speciem pugnandi animo se Francis junxere. Interim Rex traducto per Albim exercitu, Wilforum regionem ingressus est, cuncta diffusè prædis, ferro ac igne pervastando. Wilsi etsi bellicosi, multumq; confiderent multitudini gentis suæ, non tamen ausi sunt se ad conspectum Francici exercitus objicere; quin ad famam Caroli territi omnes fractique cessere. Eò confidentius Carolus interiora ingressus ad Dragawiti oppidum castra promovit. Quo cognito, Wilforum Regulus, qui ceteris Wilforum regulis & generis nobilitate & senij auctoritate præpollebat, Carolo cum suis primoribus obviam progressus, ad pacis fœdera, omniaque quæ Rex imperaret, ultro se sup-
Carolus Colonia Rhenum transit. Auctor vita Caroli.
Carolus transito Albi in Wilfos movet.
Wilsi ad conspecta Francorum arma se dedunt.
 plex

Sigeb.
Marian.
Scotus.
Orsberg.
Cleinfor.
Chron.
Holf.
Chron. Hil-
desf.
Manisfeld.
Spangeb.
Joest de Ell-
ven.
Grantzius
l. i. Metrop.
c. 3.

plex obtulit. Jussus ergo mox fidem jurare, & dare obsides. Hunc ceteri Sclavorum primores ac reguli secuti Carolo se dedidère. Adeo quæ famâ sæpe geruntur bella, terrore conficiuntur. Hac expeditione Idolum, quod Wilsi colebant, Hamburgi à Carolo subversum memorant scriptores. Unaque expeditione, quod Eginardus scripsit, gens Sclavorum subacta est. Rex accepto juramento fidei, datisque obsidibus, cā, quā venerat, via ad Albim regressus, exercitum per pontem reduxit in Ostfaliam, ubi aliquamdiu versatus res ejus provinciae, uti annales Francorum memorant, disposuit. Nec dubium, quin prima illi cura sumpta de religione firmanda; uti jam Hildegrimum D. Ludgeri fratrem Osterwici imposuerat inter Ostfalos Halberstadiensium Episcopum, virum egregium, & quem Carolus ante D. Ludgerum, etsi natu minorem, ad hoc Apostolicum munus ex Francia evocarat. Sunt auctores, qui hac expeditione Carolo M. Comitem adjungunt D. Ludgerum, quòd is operam suam obtulerit Regi ad Wilfos Christianā religionē imbuendos; ideo, quò receptum haberet, periculo inter Barbaros urgente, Helmstadium, quod tum villa aut vicus erat, cum amplis circum agrorum possessionibus D. Ludgero donatum esse à Rege, atque inde post Werthinensi cœnobio & Abbatibus ejus loci assertum, tanquam novum peculium ad ejus Cœnobij donationem; in quam & Hildegrimus frater Episcopus facile convenit, quòd uno studio & opere Monasterium illud dotandum sumpserint. Quæ etsi verisimiliter referantur, cum nihil certius sit, quàm Helmstadium à Carolo donatum D. Ludgero; id tamen quando factum sit, nemo veterum satis expressit; & jam D. Ludgerus, ut diximus, Mimigardefordensis Ecclesiæ curam susceperat; nisi ab reditu hujus expeditionis Ecclesiæ Mimigardefordensi ab ipso Carolo solemnī ritu impositum opinari libeat, & Helmstadium acceptasse à Carolo pro seminario & receptu Sacerdotum, quos vel ad Saxones ejus provinciae, aut ad Wilfos & Sclavos Evangelij docendi causa submissurus esset. Potuitque Ludgerus, qui ad Danos & Nortmannos docendos ire voluit, etiam se ad Sclavos erudiendos offerre; ac forte comitatus per Hassiam est, quando Budonem, qui Widekindi equos rapuerat, ad vitam revocavit, admirabili prorsus prodigio. Multa ejusmodi desideramus à vetustate neglecta, quæ non nisi per conjecturam investigamus.

Vita D.
Ludgeri
apud Bro-
wverum l. i.
c. 26.

Trutmannus
præ-
ses tribu-
nalis
Westfali-
ci, & Ad-
vocatus
Sacerdo-
tum à Ca-
rolo M.
constitui-
tur.

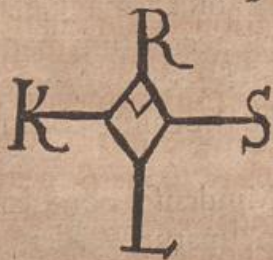
Certè Carolus, reducto per Visurgim exercitu, à Sclavica expeditione in Westfaliam regressus est; quarto enim Kal. Octob. ad Villam Trutmanni viri illustris divertit, & hunc ipsum Trutmannum ejus loci comitem, & novi, quod erexit inter Westfalos, tribunalis præsidem creavit. Quam in rem suppetit vetustum Caroli diploma, quod hoc loco referre interest.

In no-

IN nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Carolus divina ordinante gratia Rex. Si Domino Deo exercituum succurrente in bellis victoriæ potiti sumus, in illo, et non in nobis gloriamur: et in hoc seculo pacem et prosperitatem, et in perpetuo futuro æternæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Propterea omnes Christi fideles noverint, quod Saxones, quos à progenitoribus nostris ob suæ pertinaciæ perfidiam semper indomabiles, ipsique Deo et nobis tandiu rebelles, quousque illius, non nostra virtute, ipsos et bellis vicimus, et ad Baptismi gratiam, Deo annuente, perduximus, pristina libertatè donatos, et omni nobis debito censu solutos pro amore illius, qui nobis victoriæ contulit, ipsique tributarios et subjugales devotè addiximus, eosque in fide Christiana retinere optamus et perseverare cupimus. Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmannum virum illustrem ibidem Comitem ordinamus, ut resideat in curte ad campos, in mallo publico, ad universas causas audiendas, vel ad recta iudicia terminanda. Isque advocatum omnium presbyterorum in Saxonia fideliter agat, super vicarios et scabinos, quos sub se habet, diligenter inquirat, et animadvertat, ita ut officia sua sedulo peragant. Tandem idem Comes omnia sibi singulariter à nobis præscripta toto conatu et totis viribus perficiat, et ita memoratus noster Comes Trutmannus bene ingenuus et securus existat. Et ut ista ingenuitatis pagina firma stabilisque consistat, manu propria subscripsimus, et annuli nostri impressione signari iussimus.

Ex Archi-
vio Tremo-
niæ. in
Notis ad
Widekind.
Stangefol, in
Annal. cir-
culi Westfæ-
lici lib. 2.

Signum Karoli

Regis Invictissimi

Hildebaldus Archiepiscopus Coloniensis et sacri palatii Capellanus recognovi.

Datâ IV Kal. Octob. Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXIX Indict. XII, Anno autem regni Domini Karoli XXI. Actum in villa Trutmanni feliciter, Amen.

Annum hîc denuo incarnationis adscriptum legis, quem multò testatius ex autographo Carolini diplomatis Werthiniensis Cœnobij dabimus. Quanquam illud longè illustrius, conspici hîc eandem scribendi formam debellatæ à se Saxoniæ, Christoq; pro amore ejus oblatae, quâ Verdenfæ & Bremenfæ diploma repræsentat; ut vel ex hoc fides quoq; illis asserta sit, omnia hæc ab uno Carolo fluxisse, Saxoniamq; votivo dono tributariam factam, haud alio, quàm per decimas Episcopis & sacerdotibus assignatas. Villa hæc Regia, cui Trutmannus Comes ac Judex impositus est à Carolo M. Celebris inde hominum frequentia cultuq; loci in oppidum, ac post in urbem assurrexit; varioq; nominis sono à scriptoribus olim tradita; modò enim Trotmania, modò Druthmania & Trutmania: nunc vicus Droomanni: rursus urbs Trotmanni & Drotmuni: alijs etiâ Trot-

Tremo-
niæ Origo
& anti-
quitas.
V. Meibom.
in Notis ad
l. 2. Wide-
kindi Mon.
nag.

Lll 2

munda

munda & Thrutmunde scribitur. Prima & syncerior appellatio Trutmannia à Trutmanno Comite & conditore suo ; quanquam nunc Tremonia nomen obtineat, inter primas Imperij urbes haud immeritò recensenda; quod in eo loco Carolus M. publicum & Regium tribunal, seu mallum, ut dixere, superioris Westfalicae constituerit, ad quod omnes gravioris momenti causae & controversiae, tanquam ad senatum & curiam Regis deferrentur. Ac nihil Carolus sollicitius habuit, quam ut justitiam, qua regna & imperia continentur, administraret Trutmannus; quod tot Caroli legibus, Comitum & Vicecomitum, scabinorum, ceterorumque munere tam sanctè servareque praescriptum est. Idque tum Princeps Comitum munus fuit, Vicariumque Regis ac Caesaris nomine, ex quo postea in hereditarias possessiones, tantamque potentiam emergere.

Ceterum ex hujus Slavici belli reditu, accessuque ad Trutmannam villam Carolum Mimigardefordiam adiisse, ac cum Hildebardo Archiepiscopo Colonienfi, quem Tremonia secum habuit, unaque cum D. Ludgero res ejus Ecclesiae, resque Sacras per totam Westfaliam constituisse, tam primum est existimare, quam impensè semper sacra ante profana habuit in ordinandis Episcoporum diocesibus. Ac nihil tum incundius fuit Carolo, quam ferocem & barbaram Saxoniam, quae tot annis arma ejus lassaverat, aspicere Christianis legibus & doctrinam Sacerdotum mansuescere, & cum fonte baptismatis omnem gentis ferociam ac superstitionem sensim exui, certatimque incolas in alios homines commutatos ad Christi Sacra se offerre.

Waltger⁹
Comes
Hervordia
tem-
plum eri-
git ac fun-
dat.
Leerbeck in
Chrö. Mind.
Grantz.
Hamelman.

Hic etiam si fastos Mindenenses consulamus, per haec tempora Waltgerus, seu ut alijs nuncupatur Walderus, vir illustris, ac Comes Hervordia, Widekindo magno semper percarus, atque ex intimis consilij arbiter, Hervordia in suo fundo aedem sacram construxit dotavitque. Perstat haec etiamnum opere pervetusto ac solido, templi in modum capax, legiturque vetus inscriptio in arcu fornicis: *Princeps hujus terrae Waltgerus fundator Ecclesiae Hervordiensis.* Praeter hanc aedem sacram Waltgerus Comes Collegium Virginum, quod puellarum dixere, condidit ex hereditarijs bonis, hortatu Widekindi Ducis, cujus Cancellarius memoratur per Angariam. Locus primus in villa Mudehorst; inde Hervordiam translatus Virginum coetus; coepitque magnificentius collegium extrui, circumpositis ministrorum aedibus, ex quibus in oppidi formam emerfit. Arx istuc antiquitus fuit ad septem soles nuncupata; ejus memoriae causam in templo Principe septem globi deaurati conspici feruntur: perinde ut in veteri Oetinga inter Bojos aedes septem planetarum gentilium ritu dicata memoratur. Vidi haec prisca monumenta Hervordia in comitatu Ferdinandi Principis & Episcopi Paderbornensis, quibus nihil anti-

antiquius ea pars Angariæ ex jurisdictione Paderbornensis Episcopi exhibet. Creditur Waltgerus ex hereditarijs bonis possedisse magnam partem Comitatus Ravensbergenfis, sedemque gentilitiam habuisse in monte Derenberg, quem alij Darnenberg vocant. Nec Caroli primum ævo hæc familia Christiana, quippe cujus avus Adolphus à D. Bonifacio fonte baptismatis ablutus; ut supra à nobis relatum. Ejus exinde filius Waltericus, ac conjux Eva Christiani; quibus parentibus Waltgerus à puero Christi sacris imbutus, libere ac mirifice tum rem Christianam unâ cum Widekindo ijs per Angariam regionibus extulit. Cœptum à Waltgero Hervordienfe Virginum collegium munificè auxit Ludovicus Pius Imperator, traductis ex Sueffionenfi Galliæ monasterio Virginibus. Ut quemadmodum Corbeia nova ex Francia ad Visurgim transplantata, ita Hervordienfe Collegium ex Sueffionenfi traductum in sequiore sexu effloret per Westfaliam; uti id tempore memorabitur in Badurado Episcopo, & rebus Ludovici Pij gestis.

Tempus jam in hyemem, & nonagesimum supra septingentesimum annum processerat, cum Carolus, reducto per Saxoniam exercitu, Wormatiam concessit; qua in civitate hyemavit cum aula, Natalemque Domini & pascha peregit. Annum exinde totum (quod infrequens Carolo fuit) ab omni bello vacuum habuit, non tamen sine novo belli semine; auditi enim Hunnorum Legati, qui advenerant, missique vicissim à Carolo Legati in Pannoniam ad gentis ejus proceres. Controversia omnis erat de regnorum finibus; cumque inter Francos & Hunnos non conveniret, contendendum pertinaciâ; bellum à Carolo decernitur, quod in octavum annum cum gente illa gestum est. Rex interim, ne Wormatiæ omne tempus in otio consumeret, per Mœnum fluvium ad Salæ palatium navigijs provectus est. Regia ac nota istic Francorum sedes fuit ad Salæ fluvium inter Thuringos, ubi Carolus haud secus quàm in Saxonia de provinciæ illius extimæ negotijs, sacrisque rebus disposuit; dudum quippe Thuringia & Hassia Francorum regno asserta, ac Christi etiam religionem ante D. Bonafacij ingressum amplecti cœperat. Inde Carolus secundis aquis revectus Wormatiam, alteram in eadem civitate hyemem exegit. Tum verò, ut Francorum annales perhibent, regium palatium nocturno igne conflagravit. Nihil ad hunc fortuitum casum commotus Carolus perstitit in loco, alterumque istic Natalem Domini & pascha celebravit; quod jam totus esset in apparatu belli adversus Hunnos: de Saxoniâ, cum primisque Westfaliâ, eo etiam securior, quòd Widekindus Westfalicæ & Angariæ Dux totus jam in alium virum commutatus tanto fervore Christi religionem susceperat defendendam proferendamq; quantum antè oppugnaverat. Nec tum erat in tota gente Saxonum, cujus aucto.

An. Christi 790.
Regni Francici Caroli 23.
Longo- bard. 17.
Belli Saxo. 19.
An. Franc. Hunnici belli semina.

Carolus iterum Wormatiæ hibernat, ubi palatium conflagrat.

Widekin-
dus colle-
gium Sa-
cerdotū
in Enge-
ren insti-
tuit.

ret; præter quæ alia, quæ in hoc pietatis genere mirificè præstitit, Angariam suam illustri & opulento Sacerdotum collegio decoravit, quod D. Dionysio Galliarum Patrono inter suos etiam dedicari voluit. Visitur etiamnum magnifica Basilica, in qua sepulchrum delegit prope hereditariæ arcis locum in vico Engeren. Id collegium post ob belli tempestates Hervordiam ad vicinum tutioremque locum est translatum. Hoc in salutari opere, & Parœciarum templis erigendis, quo rudi populo consuleretur, usus cum primis est consilio & opera D. Ludgeri, quem sibi, ut diximus, adiutorem rerum sacrarum habuit. Nec tum ad rem Christianam promovendam quicquam consultius erat, quàm Sacerdotum collegia ac seminaria Cleri condere; è quorum disciplina, quæ tum Monachorum par erat, magistri Christianæ fidei & Pastores populorum sumebantur.

Vita D.
Ludgeri
Gramscius.

Mors D.
Willeha-
di primi
Bremen-
sis Episco-
pi.

Adam.
Brem.
Vita S. Wil-
lehadī apud
Phil. Casar.
& Surium.

Willeha-
di absti-
nentia à
Carnibus
vitæ ri-
gor.

Subtraxit hic annus in exitu suo ex primorum inter Saxones Episcoporum numero D. Willehadum, planè Apostolicum & sanctissimum virum; quippe qui triginta quinque annos in hac nova, inter Frisones ac Saxones, barbarasque gentes, excolenda vinea laboravit, ab anno videlicet 755, quo D. Bonifacius excessit in Frisia ad hunc annum 790. Ejus viri famâ ac sanctimoniâ, cum primos annos in Frisîæ, Drentiæ & Twentiæ populis erudiendis miro cum fructu collocasset, permotus Carolus, primum Bremensem Episcopum imposuit. Quod ille munus septem annos ex Sacerdotali gradu & jurisdictione sacra administravit, & anno demum 788 (quod id magnopere expeteret Carolus M.) III Idus Julij Episcopum se consecrari passus est Spiræ, à Lullo Moguntino Archiepiscopo, ut Serrarius censuit. Eò supremo Sacerdotij honore exornatus nihil antiquius habuit, quàm ut Basilicam, à se firmo & eleganti opere Bremæ constructam, pro Episcopi munere Calendis Novembris D. Petro Apostolorum Principi dedicaret. Vixit ab hac consecratione annos tantummodo binos, menses tres, dies sedecim: nihil ad supremum vitæ tempus, licet jam senio & laboribus præfractus, remittendo; quem & Deus ex Evangelij opere & peragratione Dioecesis in humili Rustriæ vico Pleccazze ad Visurgim infra Bremam VI Idus Novembris ad Superos evocavit. Corpus Bremam delatum ad Basilicam à se constructam, ubi & magno Cleri populique luctu sepulchro illatum. Fuit gente Anglus, & ex eorum populorum origine, qui ex his regionibus in Britanniam olim transvecti, quiq; post Willebrordum, Suibertum, Bonifacium ceterosque Apostolicos viros ultro se in hanc messiem obtulit. Præsul castimonia & innocentia vitæ admirabilis, quippe qui carnibus, vino, omnique potu sibi interdixerat, quo ebrietas provocari potest: adeo nec lacte, nec piscibus fruitus, dum postremis vitæ annis Adrianus Pontifex piscium alimenta

alimenta indulgeret. Ceterum cibus haud alius, quàm panis, mel, olera & poma. Nulla illi prope dies transijt, quo non sacrificium Missæ inter gemitus & lachrymas offerret, & psalterium decantaret cum clericis: sæpe etiam, tanquam his non satis Deum placasset, hæ diuturnæ statæque preces quotidie bis tertiumque iteratæ. Tempus quod publicis occupationibus vacuum, non nisi legendo & meditando insumptum. Ideo quem vivum non tam gente Anglum, quàm moribus Angelum suspexerant incolæ, ab excessu mox sanctum celebrare cœperunt. Omnia Deus comprobavit innumeris miraculis, quibus vivum mortuumque inter Divos illustrem fecit. Successores ordine suo habuit Willericum, Lothewicum, Ansgarium, qui res gestas ejus conscripsit, ac Rembertum, Episcopos aut virtutum fama, aut sanctimonia vitæ claros; quorum vitæ rationem doctrinamque, quam posteris reliquerunt, si Bremenses ac Saxones componerent cum præsentibus, intelligerent, quàm diversam religionem ab ea, quam nunc colunt, Apostolici Viri à Caroli ævo Saxoniæ intulerint. Modò ut se ipsos prædamnent, pars Calvino, pars Luthero hæret, tanto magis discordes, quanto novitatis & libertatis amantiore. Justa ac vetus hæreticorum poena ac nota, ut se ipsos dividant in alias atque alias sectas, postquam ab una veraque religione semel desciverunt.

Sed ad Carolum nos insequens annus revocat. Is, exacta apud Wormatiam civitatem hyeme, totus adhuc versabatur in consilijs belli adversus Hunnos, quod Carolus animosius quàm cetera, uti ab Eginardo relatum est, majorique apparatu suscepit, quodque omnium bellorum, quæ Carolus gessit, præter Saxonicum, longè maximum fuit; tanquam de Saxonia compressis trans Albim Sclavis jam securus esset. Neque hoc bello de finibus tantum agebatur, sed de ulciscendis Hunnorum injurijs, quòd prædabundus ille populus à Luitberga Thassilonis Baviaræ Ducis conjuge prolectus impunè hætenus spolijs & incursionibus Francorum regiones divexarat. Jam tertium cæsi intra Bavariam à Caroli Ducibus funestiora minitabantur. Hunni quippe ex iisdem barbaris populosa & bellicosa gens, quæ ex Scythia Honorio Imperatore effusa in Europam, jam dudum sedes quàm latissimas in utraque Pannonia superiore & inferiore fixerat, magnamq; simul Austriæ partem complexa, ad Anisam usque flumen Baviaræ contermina erat. Iidem Hunni & Avars dicti à famoso quodam Rege suo, ut ab utroq; nomine in unum conflato Hungari post credantur appellati. Igitur Carolus, delectu militum per universum Franciæ Regnum perque Saxoniam simul & Frisiam habito, validiorem quàm unquam antè ac formidabilem contraxit exercitum, quem bipartito divisit, pro more hostem distracturus: partem quæ ex Saxonibus & Frisjs conflata erat, Theodorico

Quotidie
Missam
celebrat.

An. Christi
791.
Regni
Franc. 24.
Longob.
18.
Belli
Saxon. 20
Annal.
Francor.
Bellum
Hunnicum.

Frisij &
Saxones
à Carolo
ducuntur
in Ungariam.

Carolus,
castris ad
Anisum
positis,
preces &
Missæ Sa-
crificia
ante bel-
lum indi-
cit.

Carolus
ex Unga-
ria victor
Ratisbo-
næ hiber-
nat.

dorico Comiti & Meginfrido cubiculi præfecto commisit. Adeo jam Saxones Frisijque ex tot bellorum hostibus, fidi Francorum socij ducuntur in Pannoniam adversus Barbaros, postquam ex barbaris Christiani esse cœperant; aut ne quid ipsi moliantur per absentiam Regis sui; jussique per Aquilonarem & levam Danubij ripam procedere. Alteram exercitus partem ipse Rex Carolus ad Australem fluminis ripam duxit in Hunnos; designatique per Bavariam præfecti annonæ, qui navigijs secundo Danubio fluentibus comeatum utrique exercitui facile & copiosè deveharent. Quæ ubi magno rerum provisu sunt constituta ingressus est Carolus iter, per-ventumque primis castris ad Anisum fluvium, quo tunc Bavari ab Hunnis dividebantur; atque ut bellum auspicate ordiretur Rex, jussit exercitus triduo subsistere, & obeundis pro ritu Christianorum supplicationibus, quas ob id Francici scriptores Litanias vocant, oblatione sacrificij Missæ, fundendisque precibus opem divinam Divorumque implorare. Tum demum promotis castris progressus in hosticum, vastationem agris longè latèque intulit. Hostes non auliquo certamine congregi intra munimenta se recepère, quorum alterum ad Cambum fluvium, alterum juxta Comagenam civitatem in edito monte expugnatum ferro igneque est. Inde cum exercitu, quem Rex ducebat, ad Arabonem fluvium est progressus (Rabum nunc dicimus, recenti nostræque memoriæ Leopoldi Imperatoris victoriâ adversus Turcas celebrem) Ibi Hunni partim per fugam re-jecti, partim ex interiori Pannonia congregati Carolo se ad pugnam obtulère; sed divinâ ope manuque quæ pro Carolo militabat, cæsa innumera Hunnorum multitudo. Hoc nimirum illud, quod Carolus epistola ad Faltradam conjugem scribit, qua de inaudita victoria sibi gratulatur, eoque se in gratiarum actionem Nonis Septemb. ac duobus consequentibus diebus Litanias fecisse, Sacerdotibus autem triduanam à vino & carne continentiam indixisse refert; quod idem à Regina fieri exoptat, præclaro rursus adversus hæreticos nostros pristinæ religionis documento. Carolus exinde omnem illam regionem ferro flammaque evastavit, secutusque amnem, qua Danubio infunditur, per aliquot dies stativa habuit, Hunnis aut fuga dilapsis ad interiora Pannoniæ, aut in latebras se abdentibus. Tum verò cum nec hostis se in conspectum daret, & miles præda majori, quàm secum exportare posset, onustus esset, constituit redire in Franciam: uno conflictatus malo ob luem inter jumenta & equos grassantem, quia vix decimus quisque equus incolumis mansit, ob quod præda militum humeris efferenda fuit: simul ingens captivorum virorum mulierum & pecorum multitudo abducta. Theodoricus & Meginfridus cum Saxonum Frisonumque copijs eadem præda ditati per Bohemiam regressi in provincias; Carolus per

per Bavariam Ratisbonam petijt, dimissoq; in hiberna milite, ea in urbe Christi Natalitia & Pascha per interfluentem hyemem pio majorum ritu habuit.

Sustulit hic quoq; annus ex Apostolicis viris, quos Anglia submisit, D. Burchardum, primum Herbipolensem, & primum simul Paderbornensem Vicarium Episcopum. Hunc D. Bonifacius consanguineum suum unâ cum Lullo, Witta, alijsq; ad successum Evangelij ex Anglia evocatum primum laboris socium adiutoremq; habuit in barbaris incultisq; Germaniæ gentibus erudiendis; deinde ob virtutum merita Episcopum Herbipolensem designavit; consecratus is seu à Zacharia Pontifice, seu verius ab ipso Bonifacio Episcopus anno Christi 751, uti Egilwardus: vel 750, uti Marianus Scottus: vel, quod Hermannus, Lambertus, & Sigebertus tradunt, 746: aut certe anno 741, eò quòd anno 742 Germaniæ Synodo interfuerit, primusq; post Bonifacium collocatus sederit inter Episcopos, uti constat ex Othlono, & Epistola Zachariæ Pontificis ad Bonifacium. Inde Herbipoli solenni ritu Burchardus promulgatus, munus pontificale in continuo docendi labore, in formandis cleri populiq; moribus, in condendis templis & cœnobijs, vulgatâ etiam, dum viveret, sanctitatis famâ gessit. Quâ post permotus Carolus duodecim illi adolescentes nobiles, quos à Saxonum proceribus obsides acceperat, erudiendos dedit; è quorum numero Hathumarus, & Baduradus, primi statiq; Paderbornensium Episcopi, ex disciplina ejus remissi in Saxoniam. Et Carolus cùm primum Saxoniam in Episcoporum Dioeceses describeret, Burchardo, ut diximus, Vicario simul munere Paderbornensem Ecclesiam administrandam commisit: seu id tribueret D. Bonifacij venerationi in discipulo, viriq; zelo, qui ad ejusmodi labores in proferenda inter Saxones Evangelij doctrina se offerret, quos unâ cum D. Sturmione jam antè sibi sumpserat: seu Carolus virum præ ceteris ex merito æstimaret, quem missum à Bonifacio ad Pontificem sciebat regiæ paternæq; coronæ adiutorem: seu etiam Burchardi Ecclesia emereret disciplinâ Cleri, abundaretq; eruditis & idoneis sacerdotibus, per quos Vicarium Episcopi munus in Paderbornensi Ecclesia expleret. Sanè verò, uti ex Herbipolensium fastis ac monumentis nobiscum communicatum est à P. Gamansio, viro antiquitatum perito, Bernulphus anno Christi 794 antequam tertius Herbipolensium deligeretur Episcopus, multos annos cum auctoritate & potestate in Paderbornensi Dioecesi versatus, clerum collegit, populum docuit, & multa parœciarum templa, ad quæ incolarum cœtus convocarentur, construxit. Et Burchardus cùm jam supra 40 annos Episcopatum gessisset, senio confectus in arce sua Hohenburgo ad Mœnum, quam sibi cum uno Diacono delegerat sacrae quietis supremæq; pietatis locum, excessit è vita 4 Non. Febr.

Regin. Ann. Franc. Regattesburg. Othlono lib. 1. in vita Bonif. Egilwardus in vita Burchardi. Surrig Tom. 5. in Octob. Anonym. apud Canis. tom. 4. Bruschi de Episcop. Herbip. Serrar. in Mog. lib. 3. not. 24. S. Burchardi obitus.

Bernulphus à Burchardo Paderbornensi Ecclesiæ Vicario opere præfuit.

Mmm

laud

haud immeritò à scriptoribus inter primos Saxoniarum Apostolicos viros relatus; qui jam vivus sibi adjunxerat Megingaudum, ad Tubarum fluvium Comitem Rotenburgicum, ac Monachum D. Benedicti è cœnobio Frislariensi. Sed is tantùm tribus annis Episcopus ultro id munus in Bernulphum transtulit, virum magnanimum, & Cleri amantem; à quo mox etiam Monachi è primario Herbipolensi templo ejecti traduntur, repositi è clero sacerdotibus. Nec aliter ille Paderbornæ Ecclesiam formavit, quàm ubiq; per Saxoniam prima sacerdotum ac cleri collegia aspexerat, ex Caroli M. & Episcoporum instituto. Monasteria quidem illa olim appellata, sed ex disciplina cleri & communi inter ipsos vita, qua Monachis pares censebantur. Neque ego à Carolo M. ullum quidem comperio cœnobium Monachorum per Saxoniam conditum, præter Eresburgum, quod Monachorum tantummodo domicilium fuit, non Cœnobium. Cleri ordinarium munus est administrare Ecclesias, Monachi & religiosi, in subsidium necessitatis venire. Sed hæc, quæ ex communi receptaque sententia de Burchardo & Megingaudis retulimus, exactius in Hathumaro Episcopo perquirenda.

An. Chri-
sti 792.
Regni
Franc. 25.
Long. 19.
Belli Sa-
xonici 21.
Annal.
Franc.
Poeta
Anon.

Persebat adhuc Carolus per æstatem Ratisbonæ in Metropoli Bavarie, Hunnico, quod cœperat, bello intentus. Sed duo Regem, quo minus ipse in Pannoniam iret cum exercitu, præpedierunt, hæresis, & filij conspiratio in patrem. Duo nimirum Hispaniarum Episcopi, Felix Orgelitanus, & Elipandus Toletanus, resuscitata Nestorij hæresi, Christum adoptivum Dei filium asserabant. Et jam multas Hispaniarum provincias labe illâ infecerant, conabanturque ultra virus illud per Galliam & Germaniam spargere; sed nullum locum hæc hæresis, uti Jonas Aurelianensis Episcopus scripsit, in Gallia & Germania, quo reciperetur, invenire potuit; quod non modò per Germaniam sacrarum literarum peritissimi doctissimi que Episcopi se objicerent; sed & Gallia, quæ Hieronymo teste ejusmodi monstrum nunquam peperit, ne tum quidem ab Hispanis parta alere voluerit. Et Carolus Felicem Orgelitanum intra Regni sui fines ex pyrenæis montibus nactus, ad se Ratisbonam adduci jussit, coactoque Episcoporum Germanorum concilio, hominem sacrilegum convictum condemnavit, & captum Hadriano Pontifici, tanquam supremo harum controversiarum judici, transmisit Romam, sapientius certè, quàm nostra ætate in Germania Galliaque factum, pestiferum illud Gangrenæ malum illico, priusquam serperet, excindendum ratus.

Felix Or-
gelitanus
Episcopus
ob hære-
sin in
Concilio
Ratisbo-
næ dam-
natus, &
captus
Hadriano
Pontifici
transmit-
titur.
Pipinus
Spurius
Caroli fi-
lius con-
spirat in
patrem.

Alterum malum in ipsum Caroli caput contextum, procerum Francorum conspiratione; auctorque ejus Pipinus, Spurius Caroli filius, natuque ceteris major, pulchra quidem oris specie, sed gibbo deformis, animo etiam multò turpior; quod natalium ignominiam, ab-

am, abscissamque hæreditatis spem scelere cogitaret sarcire : causa-
que conspirationis obtenta, Fastrada Regina, cujus superbos mores
sævumque imperium ferre se non posse querebatur. Sed, Deo opti-
mi Regis salutem curante, Fardulphi, Longobardi, fidi hominis, indi-
cio detecta conjuratio. Rei læsæ Majestatis partim gladio percussi,
partim è furca suspensi, quidam in exilium prorecti. Pipinus in Pru-
mienſe cœnobium detrusus, ubi disciplinâ Assueri Abbatis ad o-
mnem pietatem excultus, longè alios mores induit, cœque mitiore
hac pœna etiam castigatus, quòd abductus ab alijs haberetur, &, ut
Eginardus perhibet, iponte hoc vitæ genus delegerit.

Ann. Franc.
Chron. S.
Galli.
Eginardus.

Brev. l. 7.
ann. Trev.
Sigebertus.
Stadenſis.

Hisce licet pro Ecclesia & capite suo negotijs distentus hoc an-
no Carolus, non tamen Hunnici belli curas intermisit. Quam in
rem pontem navalem, quem Danubio imponeret, apparari jussit. Is
ita anchoris, tabulis, ac funibus cohærebat, ut pro usu Traducendi
militis jungi ac dissolvi posset, & quem in locum res posceret, addu-
ci reduciq;.

Carolus
pontem
ductilem
Danubio
imponit.
Ann. Franc.

Inter hæc annus ille prolapsus in hyemem Carolum adhuc Ra-
tisbonæ attinuit, qui & alterum istic Natalem Christi diem & Pa-
scha exegit. Tum verò ut belli Hunnici compendia faceret, & pro-
vinciarum commercia redderet ad magnos Germaniæ fructus op-
portuniora, rem memorabilem aggressus est; sitamen fas sit naturæ
opera humano ingenio corrigere. Intelligebat Rex Rhenum & Danu-
bium fluvios omnium per Germaniam maximos alterum in Occa-
sum ferri misceriq; Oceano, alterum cōtrario fluxu procul ad ortum
labi devoluiq; in Pontum Euxinum. Hos si fossa navigabili conjun-
geret ubi se propius contingunt, quantum inde emolumenti, quan-
tum gloriæ: hæc quæ Caroli vota primùm fuere, alij traxerunt in con-
silia & spem Successuri operis, quòd dicerent duos ad hanc rem of-
ferri fluvios, Almonam & Radantiam, quorum alter in Danubium,
alter in Moenum, ac deinde in Rhenum se effunderet, medium inter
hos spatium, si perfoderetur, posse per eosdem fluvios Rhenum quoq;
& Danubium faciliè conjungi. Inter hæc consilia cùm & bellum Hun-
nicum agitaret, evocaretq; ex Frisia ad id copias, nunciatur Regi Sa-
xones defecisse, & eductas à Theodorico Comite copias Frisicas in
pago Rustri ad Visurgim à Saxonibus interceptas & deletas esse (Pagus
is regio est infra Bremam inferiorq; pars diœcesis, perinde ut Wigmo-
dia superior, qua Verdenſi diœcesi jungitur.) Ita tota diœcesis
perturbata, pulsus & ejectis Sacerdotibus. Octavus hic annus erat, ex
quo post quietem bonamque pacem bellum Saxonicum recrude-
scere cœpit. Carolus accepto nuncio pro magnitudine animi, dam-
ni magnitudinem dissimulabat, eoque lenius timabat periculum,
quòd Widekindum multosque Saxonum procures Christianos in fi-
de permanere didicerat. Et arctiori jam vinculo constantissimus

An. Chri-
sti 793.
Regni
Franc. 26.
Longob.
20.
Belli Sa-
xonici 22.
Ann. Franc.
Vita Caroli.
Poeta Anſ.
Regino.
Carolus
ducta fos-
sâ Rhenu
& Danu-
bium mis-
cere ag-
gressus.

Aventin. l.
4. Bojar.
 Cassius
 Caroli la-
 bor in
 fossa, jun-
 gendoq;
 Danubio
 & Rheno.
Sueton. in
Tiber. &
Jul. Caesar.
Tact. l. 13.
ann.

Saxones
 & Sarace-
 ni rebel-
 lant.

Christia-
 nos affli-
 gunt & sa-
 cra tur-
 bant.

Princeps illigatus, Deo & Francorum regno militabat, quam ut ejus-
 modi se rursus bellis misceret, cui vel sola Christiana religio ante
 omnem gentis libertatem erat. Igitur bellum Hunnicum Pipino fi-
 lio Italiae Regi, legatis, praefectisque commissum. Rex ipse sub Au-
 tumni tempus cum magna militum fossorumque multitudine ad
 destinatum fossae opus processit; descriptusq; alveus, quo Alcmona
 & Radantia miscerentur, duum millium passuum longitudine, tre-
 centorum pedum latitudine. Inde spectante Rege ab uno annuum
 coepta certatim fossio; at omnis mox labor irritus fuit, quod solum
 molle & palustre quam facile egerebatur lignonibus, tam prone re-
 flueret, humore etiam per humi viscera erumpente, quo aerumno-
 sum simul opus corrumpebatur. Accedebat pluvium Autumni
 tempus in conturbandis operis, ut quantum terrae toto die manus
 ejicerent, tantum altera nocte casso labore regeſtum conſpicerent.
 Quamobrem coeptum opus Carolus omitti jussit. Nam etſi ejus-
 modi perfossio ceſſerit Corbuloni inter Mosam & Rhenum, Druso
 inter Rhenum & Isalam; Lucij tamen Veri inter Aranam & Mosel-
 lam, Neroni ab Averno lacu ad ostia Tiberina, alijsque irritus labor
 fuit; haud secus quam qui cum Demetrio Rege Isthmum toties re-
 lieto opere perfodere aggressi sunt, & mare Jonium cum Aegeo per
 eas terrae angustias committere voluerunt. Habent flumina suos li-
 mites sibi à natura praescriptos, quibus aegre patiuntur vim inferri.
 Sed & alia intermittendi operis causa data Carolo; quae à lignonibus
 illum ad arma vocabat; duo quippe sub id tempus, dum fossoribus
 spectator assideret, renunciata, quae haud leviter perculere Regem:
 Saxones nimirum facta totius gentis conspiratione rebellare, & Sa-
 racenos Septimaniam provinciam petulanter ingressos, multisque
 Francorum caſis, cum opulenta praeda & victoria rediſſe. At clades
 à Saxonibus illata multò acerbius vulnerabat animum Regis. Nam
 ut eam Canisiani Annales exaggerant, Saxones palam Christi no-
 men rursus ejurare, & foedera inierunt cum circumiacentibus
 barbarorum populis, Danis videlicet, Nortmannis & Sclavis: missi
 etiam ab his legati ad Hunnos, qui eandem secum belli societatem
 adversus Francos contraherent, sollicitarentque ad arma, quae coepe-
 rant, fortiter proſequenda. Eo Saxonum furore omnia Christiano-
 rum templa ijs in regionibus aut incensa aut everſa: ejecti Sacerdo-
 tes, quorum alij comprehenſi abductique, alij trucidati: incolae qui
 Christianam religionem ſuſceperant, barbarum in modum tractati.
 Sæva hæc procella erat à paganis Friſijs & Saxonibus excitata, ab ijs-
 que potissimum, qui à Carolo proſcripti trans Albim profugerant,
 ratis hoc bello Hunnico, quo Francorum vires procul abſtractæ di-
 ſtractæque erant, ſibi aut vindicandæ, aut recipiendæ priſtinæ liber-
 tatis occasionem in manus offerri. Hac Saracenorum audacia, &
 Saxonum

Saxonum rebellione commotus Carolus ex Bavaria Herbipolim concessit, atq; istic apud sepulchrum D. Kiliani peractis Christi natalibus Francofurtum properavit, bello Saxonico propior futurus.

Paschate Francofurti ad Moenum celebrato, Carolus haud aliud magis spirabat, quàm bellum Saxonicum, ad perfidorum vindictam sumendam, pacandamque provinciam, quam Christo tot armis asseruerat. Sed remora illi injecta à Concilio, quod Francofurti hoc anno ab Adriano Pontifice sollicitatum, missis in hanc rem binis ex Italia legatis Apostolicis Theophilacto & Stephano Episcopis. *Causa, si quæ unquam, gravis, ne quæ per Hispaniam serpere cœperat hæresis Felicianæ, Christum tantummodo adoptivum filium asserendo, Italiam, Galliam, & Germaniam inficeret, turbaretq; hæc pestilentissima hæresis, ex sinu Arij & Nestorij resuscitata, totum, ut olim fecerat, Christianum orbem. Carolus, qui religionem ante regna & bella semper habuit, & Apostolicæ sedis Hadrianoque Pontifici tota mentis consensione se conjungi profitetur, illico omnem operam addixit. Igitur Francofurti auctoritate Pontificis convocati Episcopi Italiæ, Galliæ & Germaniæ. Neque dubium fecero, quin Saxoniam etiam Episcopi cum suis Metropolitanis Richolpho Moguntino & Hildebaldo Colonienſi in hunc numerum convenerint; Vel eò etiam ut Caroli opem simul adversus Saxones tumultuantes implorarent. Postquam trecenti Episcopi (tantus enim numerus fuit) unà cum Carolo M. concilium sunt ingressi, damnata est una omnium consensione ac voce Felicianæ hæresis. Alia deinde controversia de cultu imaginum Concilio Francofurtensi oblata. Enimvero postquam in pseudo-Synodo Græcorum, quæ Constantinopoli est habita Copronymo Imperatore, ab Iconomachis cultus imaginum damnatus est. Adversus hanc postea Constantino & Irene Imperantibus Concilium Nicænum II in Nicæa urbe convocatum anno Christi 787, in eoque præsentibus legatis Hadriani Pontificis, pristina imaginum pietas cultusque, trecentorum & quinquaginta Episcoporum publico decreto, est renovatus. Quanquam jam ante hoc Concilium Nicænum in Synodo Gentiliaci congregata, Pipino Rege, eadem Græcorum hæresis à Galliarum Episcopis damnata esset. Sed quòd metus esset, ne hæc Iconoclastarum hæresis ex Oriente in Italiam, & ex Hispania in Galliam & Germaniam proserperet, eamque Felix Orgelitanus & Elipandus Episcopi Hispani Gallis Germanisque simul cum priori hæresi persuadere tentarent, uti id in Concilio Senonensi relatum est; hinc Hadrianus Pontifex pro Apostolica sollicitudine per legatos suos Concilio Francofurtensi disquirendum decidendumque obtulit. Inde Canon ille secundus: *Allata est in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in quâ scriptum habebatur, ut qui imaginibus**

An. Christi 794.
Regni Franc. 27.
Long. 21.
Beli Saxo.

23.

Epist. Caroli ad Hisp. Episcopos
Tom. 20.
Concil. Paris.
Concilium Francofurtense ccc Episcoporum.

Concil.
Franc.
Can. 2.

An cultus
imaginū
damnatus
sit in con-
cilio Frā-
cofurtē-
si.

Dithm.
Mersb.
Episc. lib. 4.
Lambert. de
Ottone.
Brouverus
l. 10. Ann.
Trev.
ad an. Chri-
sti 1000.

ginibus Sanctorum, ita ut Deificæ Trinitati, servitium aut adorationem non impenderent, anathema judicarentur. Qui supra sanctissimi Patres nostri omnimodis adorationem et servitutem renuentes contempserunt, atque consentientes condemnaverunt. Hoc in Concilio damnata est primum hæresis Elipandi & Felicis Orgelitani Episcopi, quam de Christo adoptivo Dei filio obtruserant. Verum quid in Concilio Francofurtensi à Patribus statutum sit de cultu imaginum aut quæ illa Græcorum Synodus designetur, damnata Francofurti, Nicænane vera sit, an falsa Constantinopolitana, ne inter ipsos quidem priscos scriptores convenit. Magnum interim triumphum attollunt hæretici nostri temporis, tanquam à Patribus Concilij Francofurtensis usus cultusque imaginum proscriptus sit. Largiuntur id ultro etiam Bellarminus & Baronius, Patres nimirum quosdam falso rumore & narratione abductos pronunciaſſe contra cultum imaginum. Id licet permittamus, tamen parum juvat hæreticorum causam, si in particularibus Synodis errent Episcopi quidam, cum tota auctoritas, quæ falli non possit, sit penes Pontificem & Oecumenicum Concilium; maximè cum fateantur legatos Pontificis & Hadrianum huic decreto reclamasse. Contra alij magni nominis Theologi, alijque clari scriptores, quos inter Sirmondus, nihil contra Synodum Nicænam, nihil contra cultum imaginum Francofurti à Patribus pronunciatum esse contendunt. Et vero quis sibi persuadeat Patres Francofurtenses falso rumore & narratione deceptos pronunciaſſe contra Nicænum Concilium recens habitum, confirmatumque ab Hadriano Pontifice, qui Pontificis legatos apud se præſentes habebant, à quibus omnia decreta Nicæni Concilij discere poterant? maluisseque cum Schismaticis & Iconomachis facere, quàm cum Catholicis & Romano Pontifice sentire? Et quis unquam scriptor prodidit ab hoc Concilio Francofurtensi imagines ab Ecclesijs Galliarum, Germaniæ & Saxoniarum remotas? quæ à Caroli ævo vetustissimas ubique cruces & icones ex auro argentoque etiam in aris & templis exhibent, quales ipse Carolus M. & ceteri Imperatores diversis Ecclesijs donarunt, & Episcopi primi posuerunt, ad Christi mysteria & Apostolorum Divorumque venerationem rudi populo & literarum ignavis imprimendam, quibus imagines pro libris essent. Et si quid in hoc Concilio adversus imaginum adorationem statutum est, quod Canon ille Francofurtensis præfert, id de cultu latræ, quæ soli Deo debetur, quivis facile intelligit; quod voce adorationis, ut Baronius observavit, Patres Concilij illius perplexi territique obhæserint; nunquam tamen honorarius ille cultus inferiorque divino aut vetitus, aut detractus imaginibus. Et quam Carolus M. constans per omnem vitam imaginum cultor fuerit, vel inde etiam reputes, quod crucis effigiem ab Hadriano Pontifice sibi missam magnâ veneratione

neratione & pietatis sensu acceptarit, quam deinde se in Ecclesia ad publicum cultum exposuisse rescribit Pontifici. Adeo constans etiam imaginum cultor Carolus, ut moriens crucis effigiem è collo pendentem secum in tumulum deferri voluerit; inde cum Otto III. Cæsar ejus tumulum aperiret, repertus est in regali folio sedens purpuratus, & auream crucem pectori inhaerentem gestans. Hinc quæ multo verior ceterorum Theologorum & scriptorum de Concilio Francofurtensi sententia est, non in eo Concilium Nicænum II, sed illa pseudo-Synodus Constantinopolitana, ut Canon ipse Francofurtensis exprimit, damnata est, unaque Felicianæ hæresis, quæ cultum etiam imaginum proscribebat. Quod cum ex alijs, tum ex Concilio Senonensi compertum. Ita enim illud pronunciat: *Carolus Magnus, Francorum Rex Christianissimus, Francofordiensi conventu ejusdem erroris Iconomachiae suppressit insaniam, quam infelicissimus quidam Felix in Gallias et Germaniam invexerat.* Et cui verisimile esse potest ex hoc cœtu tam præstantium eruditorumque Episcoporum contra Nicænum Concilium & Hadrianum Pontificem, qui concilium illud approbaret, quicquam statutum esse? qui palam profitentur se *Hadriano Pontifici et primæ sedis Papæ omnia sua jura et privilegia deferre, et cum eo tradita à majoribus fidei in omnibus inherere.* Quem in modum & Carolus M. scripsit ad Hispaniæ Episcopos, se *Apostolicæ sedi, et antiquis ab initio nascentis Ecclesiæ et Catholicis traditionibus tota mentis intentione, et tota cordis alacritate conjungi.* Id vel eò sapientissimus Rex scripsit, quod satis intelligeret novam illam Iconomachorum hæresin in abrogando imaginum cultu toti antiquitati adversari; minus id ignorare poterant Episcopi, Galliæ cum primis, qui Pipino Rege Gentiliaci in Concilio cultum imaginum sanxerant; neque Claudius Taurinensis, qui post Ludovico Pio Imperatore, cultum imaginum abrogare per Galliam tentavit, unquam ad Concilium Francofurtense provocavit.

Senon in decret. fid. c. 14. Celebratum anno 1528.

Concil. Paris. tom. 20.

Atque hæc ut plana certaue attulimus, ita adhuc dum obstare videntur quidam ex scriptoribus annalium Francorum, Astronomus, Adelmus, Ado, Regino, Ursbergensis, quod eam Synodum damnatam scribant, quæ Irene & Constantino Imperatore convenit; Sed cum plerique ex his eam Constantinopoli habitam scribant, quæ admodum & Canon Francofurtensis exprimit, satis ostendunt pseudo-Synodum Græcorum Francofurti damnatam. Quare annales Pithæani, Auctor vitæ Caroli, & Ado hanc pseudo-Synodum tantum appellant consignantque; nulla loci, in quo habita sit, facta mentione; aut certè hi auctores lapsi sunt, neque satis intellexerunt, quæ in his Concilijs agitata sit controversia, præsertim cum acta Synodi Nicænæ & Constantinopolitanæ serò admodum in linguam latinam versa sint. Nimirum ignoratio & dissensio auctorum vacillantis causæ indicium

Historicorum diversitas circa Synodum Nicænam & Constantinopolitanam.

indiciū est, ut nihil ex eorum auctoritate certi proferri possit. Magnopere ego Sirmondum virum eruditissimum probo, à quo hæc magno iudicio pertractata sunt: tum eos à quibus assertum, nihil certi de hoc Canone Francofurtensi, nihil de actis in causa imaginū ex tabularijs adhuc prolaturum esse, neq; constare utrumne pro adorandis imaginibus, an pro non adorandis legendum sit, quod postremum Alanus observavit.

Libri Carolini,
quid de his senti-
endum.
Conc. Parisiens.
Sirmondus in notis ad
Epist. Had.
Bellarm. l. 2. de imag.

At maximum causæ suæ patrocinium collocant hæretici in libris, quos Carolinos vocant, quibus cultus imaginum damnatur hos illi à Carolo M. aut ab Alcuino Caroli in sacris moderatore scriptos volunt, hos Carolum postea suo nomine promulgasse contendunt, approbasseque Episcopos & Principes, hos ob id à Carolo ad Hadrian. Pontificem missos esse, quò ex ijs constaret de sua & Concilij Francofurtensis sententia; ac ne quis eos libros, quod quidam ex Catholicis fecere, in dubium vocet, adducunt ex Cassandro, Goldasto, alijsq; magnum testium numerum. Sed non tanta ad id mole opus est: Largiamur ultro, quod Sirmondus asserit, negari non posse, libros illos quatuor sub id tempus Caroli M. conscriptos esse; nisi Hadriani Pontificis responsioni ad eos libros ac confutationi fidem abrogare velimus. Res ita habet; quatuor hi libri tempore Concilij Francofurtensis conscripti sunt à discipulis Sereni Massiliensis primi Galliarum Iconomachi pro impugnandis imaginibus adversus Nicænum Concilium, in quibus per summam mentiendi & calumniandi libidinem attribuunt Nicænis Patribus tanquam docuerint Eucharistiam esse imaginem Corporis Christi, Synodum pro cultu imaginum habitam non esse approbatam ab Hadriano Pontifice, in eaque definitum imagines cultu latriæ esse colendas & adorandas, & quæ in hanc rem mendacia intexuntur. Neque hi libri ab uno aliquo auctore, sed à pluribus Sereni Massiliensis discipulis confarcati, quorum alij alia Nicæni Concilij decreta oppugnârunt, & in fasciculum librorum quatuor collecta Carolo M. obtulerunt. Is illos per Angilbertum Abbatem & Capellæ suæ ministrum Hadriano Pontifici examinandos transmisit, quos & Hadrianus prolixo & Apostolici Spiritus pleno scripto refutavit, Caroloque remisit, palam fassus, nihil in his libris esse Caroli, præter ultimum tantummodo capitulum, iudiciumque Caroli, quo profitetur, se ea de imaginibus sentire, quæ Gregorius M. Pontifex docuerit: imagines videlicet non tantum memoriæ & historiæ ornatuque causa retinendas, sed veneratione etiam colendas esse. Laudat id Caroli iudicium Hadrianus Pontifex. *Hoc sacrum, inquit, et venerandum Capitulum multum distat à totis supradictis Capitulis. Et idcirco cum agnovimus vestra à Deo servata Orthodoxæque regalis excellentiæ esse proprium in eo, ubi recte fidei plena, penitus confessa est, sensum sanctissimi Gregorii sequi.* Quin in ea Epistola

Baron. ad
an. 794.
Epist. Hadriani ad
Carolū
M.

Epistola Hadrianus. O insania frementium contra fidem et religionem Christianam, ut asserant non colere, aut venerari imagines, quæ in universo mundo ubi Christianitas est, honorantur. Habent hîc adversarij Caroli M. habent Hadriani Pontificis judicium, quo, ut cetera prætermittam, facile omnia hæreticorum argumenta, adversus Carolum allata exploserint. Quemadmodum hi libri, non Carolini, sed pseudocarolini à Catholicis habentur.

Quid verò Catholica Ecclesia ante Hadrianum Pontificem Catholi-
corum
sensus de
cultu
imaginū. senserit de cultu imaginum, recognoscent ex tribus Romanis Concilijs, quæ Zacharias, Stephanus & Paulus Romani Pontifices adversus Leonem Isaurum Iconomachum congregarunt. Quid Patres Concilij Nicæni statuerint adversus Copronymum, spurcissimum ejus filium, & hæresis hujus successorem, ceterosque eorum temporum Iconoclastas, intelligent ex actione quarta & quinta ejus Concilij, quibus ita cultus imaginum ex scriptura sacra, ex SS. Patrum voluminibus, ex traditâ majorum fide & miraculis assertus est, ut nihil ad triumphum veritatis Catholicæ desiderari possit. Eo in Concilio œcumenico hæc decretoria Patrum sententia pronunciatur: imagines Deiparæ Virginis, aliorumque Sanctorum non minus quàm sanctæ Crucis retinendas & colendas esse, non tamen cultu latriæ per se, & ex natura sua adorandas esse, quibus restrictis verbis, inquit Sirmondus, consultum esse Theologis ijs, qui imagines Crucis & Christi Servatoris cultu latriæ, ut vocant, respectivo adorandas censent. Et verò quæ tum Orientalis, eadem Occidentalis Ecclesiæ de cultu imaginum erat doctrina; quamobrem inter alios scriptores Anastasius Bibliothecarius cultum imaginum per omnem Europam ab omnibus recipi defendique scribit, paucis duntaxat Gallorum exceptis. Serpsit hæc hæresis postea in Hispania Claudio Taurinensi auctore: resuscitata subinde est in Gallijs, Ludovico Pio Cæsare, ab ijs, qui collationem Parisiensem de cultu imaginum abrogando obtrusere; quibus illico omnes se Episcopi & doctores objecere; horum prædamnatæ causæ quid sunt aliud quàm firmamenta Catholicæ doctrinæ?

Interim adversarij hosce Carolinos, ut appellant, libros inter Caroli M. monumenta reponunt, tanquam Carolinis legibus cultus imaginum proscribatur; at mirum neque ab Ansegiso, neque à Benedicto Levita, neq; à Lindebrochio, qui Caroli & Ludovici Pij leges in septem libros digessit, neq; ab alijs, qui Caroli M. constitutiones & Synodos diligentissimè conquisitas dederunt in publicum, hosce libros inter Caroli M. leges referri, seu nuspiam ab ijs inter sincera Caroli monumenta reperti sint, seu jam dudum à Catholicis ob insperfas hæreses explosi, damnatiq; fuerint; ut vel inde etiam è Palatina Heidelbergensi Bibliotheca prodijisse memorentur. Et fa-

Nnn

nè frau-

Gretzerus
contra Goldastum.

nè fraudem subesse, satis arguit præfatio hominis, qui se Eli Phili tam ridiculo nomine appellat. Quantus impostor videri voluit, dum libros hosce Carolo M. ausus est adscribere, atque anno demum 1541. veluti è foricum latibulis emittere? quos deinde Goldastus sine luce in lucem datos per summam fallaciam Caroli Francorum Regis titulo inscribit, qui tamen nec Caroli, nec Alcuini, nec ullius in Concilio Francofurtensi Episcopi sunt; quibus tamen innocentissimis sanctissimisque; viris Iconomachorum labem hæretici nostri adspargere audent. Extat codex omnium antiquarum legum, quæ à Carolo M. diversis regni Francici populis sunt præscriptæ; extant tot Synodi ab eo & Ludovico filio habitæ, quibus Cleri populique mores summa religione & accuratatione formantur; quæ verò uspiam in his lex Carolina, quâ imaginum cultus uspiam damnetur?

Cetera quæ in hanc rem ex Carolinis libris adferuntur, prorsus tam inania sunt, quàm hæc conficta obtruduntur. Nec mirum à nostri sæculi hæreticis tam cupidè hæc arripi, quorum dogmata non sunt aliud, quàm consuti antiquarum hæresum centones; maluntque cum damnatis dudum Iconomachis, quàm Catholicis & veneranda majorum suorum antiquitate sentire. Et quo hæc aliò spectant, nisi ut sublati extra conspectum imaginibus omnem simul memoriam sacratissimorum operum Christi, Divorumque venerationem aboleant; quemadmodum nostrâ ætate factum memini, cum præco quidam Calvinianus pro Catechesi in publico cœtu rudem populum examinaret rogaretque, quâ morte Christus defunctus esset, responderunt ordine singuli in lecto obiisse. Si vel una Christi è Cruce pendentis effigies relicta fuisset in templis, aut ædibus illorum, facile oculi hanc pudendam in Christiano homine ignorantiam correxissent. Paucis hæc contingere visum, quæ tot scriptorum libris sunt discussa, ne quis temere existimet hoc Francofurtensi Concilio vulnus aliquod nostræ religioni impressum esse. Post fidei decreta multa deinde salutaribus legibus Clero populoque sancita sunt, quæ si hæretici tam diligenter ac syncerè componerent cum suâ religione, quàm hiulcum hunc Canonem perscrutantur, intelligerent quantum à Caroli & majorum suorum religione descivissent. Postremum à Concilio petijt Carolus, liceret sibi in locum Angilramni Metensis Episcopi defuncti Hildebaldum Coloniensem Archiepiscopum habere præsentem in palatio ad res Ecclesiasticas cognoscendas & expediendas; quemadmodum Angilramnum antea ab Hadriano Pontifice obtinuerat. Nec modò Hildebaldus, sed & Alcuinus rerum Ecclesiasticarum peritus à Synodo permissus est Carolo. Multum hi duo egregij viri præstitère apud Carolum in religione Christiana per Austrasiam & Saxoniam firmanda.

Id verò Concilium dum in æstatem protrahitur, obijt Franco-

furti

furti Fastrada Regina, quàm Carolus Moguntiam deportari humarique voluit in æde D. Albani. Cœperat jam eam Richolphus Archiepiscopus Caroli M. munificentia construere. Et Carolus, ut animæ conjugis etiam post mortem consulere, multa prædia eidem Sacerdotum Collegio est delargitus.

Fastrada Regina Francofurti obiit, sepulta Moguntia.

Justis funebribus perfolutis, Carolus, quod Regis & militis erat, brevi luctum abruptit; ac nihil inter omnes regni Francici curas hostesque sollicitius habuit, quàm bellum Saxonicum, ad Christianæ religionis securitatem asserendam, vindicandamque gentis perfidiam, quæ ausa fuit veterem rebellionem resuscitare, tanquam bello Hunnico & Saracenico distractus Carolus sibi expetitam diu opportunitatem obtulisset ejiciendæ Christianæ religionis, & pristinæ libertatis recuperandæ. Quocirca Carolus bellum Hunnicum commisit Pipino filio, Saracenicum alijs ducibus, ipse præterea ingentem contraxit exercitum ex Austrasia, cumque, ut in magnis expeditionibus facere consuevit, bipartito divisit, alteram ipse partem per Thuringiam & Hassiam duxit, alteram Carolo filio egregio bellatori dedit; ut dum ipse ab Austro, filius ab occasu procederet, uterque concurreret intra Saxonum fines. Ac postquam Carolus filius Coloniae copias transmisit, ingressusque est Westfaliam, Rex cum suis festinatis itineribus, simul ad fines Westfaliæ constitit. Et jam Saxones transito Visurgi, adjunctisque ex Angaria & Westfalia rebellium copijs, cum valido exercitu processerant intra Paderbornensem diocesim, castra metati in campo, quem vetus ac Paderbornensis Poëta

Franc. annal. Serrarius. Carolus cum filio Carolo in Saxoniam movet adversus rebelles.

Sinetfeldt, Annales Pithœi, Sinetfelde, Astronomus annalesque; hi, qui Eginardo tribuuntur, Sinetfelt compellant, quod hodie nomen obtinet, ager nimirum frumentarius plano & vasto camporum spatium in diœcesi Paderbornensi, olim multis vicis ob fertilitatem loci excultus, ideoque Saxonum castris opportunior. Ac Saxones licet multitudini rebellium confiderent, paratique etiam ad prælium consisterent; ubi tamen Francorum vires didicere, & duplici sese exercitu circumventos esse, nec via ad fugam pateret, abjectis pugnandi animis ac spe victoriæ, quam sibi antea jactanter polliciti erant, ultro se Carolo supplices dediderunt. Ita totus ille armatus Saxonum exercitus sine pugna, sine cujusquam sanguine turpi belli exitu in manus Francorum venit. Carolus primum sibi obsides dari jussit, deinde fidem, nunquam se arma contra Francorum Reges sumpturos. Quibus præstitis, hærebant anxij conscientia scelerum, severitatem ne Caroli, quam ad Alleram in demeritis rebellium capitibus recordabantur, an clementiam experturi essent; sed passus est Carolus, quod Christianam religionem sponderent, multique etiam ex his forte Christiani essent, se in mitiorem partem flecti; ne tamen hoc rebellionis crimen extra omnem poenam esset, clementiæ severitatem

Sinetfelt campus in Paderbornensi diœcesi ubi Carolus Saxones fugat.

Saxones ultro se Carolo dedunt. Carolus captivos Saxones dispergit per alias provincias.

*Annal. Pi-
thæan. &
Euldenses.*

addidit, ac tertium quemque ex rebellium numero delectum exilij
pœna mulctavit, & per Francici regni provincias procul à sedibus
suis distribuit. Sanguini illorum parcitum, qui sine sanguine victi, &
victoris cesserant in potestatem Regis: ceteri armis exuti: quisque
aut in sedes domosq; suas remissi, aut militiae Francicae permixti; ita
omnis rebellionis nervus incisus. Postrema hæc Caroli victoria fuit
adversus Saxones per Westfaliam, & præclara non minus quam cete-
ræ, quæ multo sanguine & jactura nobilitatis Francicae steterunt; à
quâ & religio Christiana quæta deinceps triumphavit, & Westfalia
ita subacta fuit, ut nunquam ad arma ceteri rebellium rursus adspi-
rare ausi fuerint; tanquam Deus voluerit in eâ diœcesi hæc sacra
bella finiri, ubi religio primùm Christiana coeperat. Tam illustre
hoc Paderbornensium decus, ut vel eò etiam Ferdinandus Princeps
& Episcopus Paderbornensis, in cujus diœcesi hæc trophæa sunt par-
ta, inter monumenta suæ diœcesis ad posteritatis memoriam retu-
lerit, eruditq; Carminum inscriptione, & commentario loci rei que
gestæ decorarit. Monumentum hic pro instituto scriptionis sisti-
mus, Caroli gloriæ, quo ad licebit, æternitatis facem cum Francis
scriptoribus accensuri.

TROPÆA. CAROLI. M. FRANCORUM. REGIS
IN. CAMPO. SINTFELD

MEMORIÆ SACRVM.

NUNC. UBI. FERTILIBUS. LATE. FLAVESCIT. ARISTIS
TAM. CERERI. GRATUS. QUAM. SPATIOSUS. AGER
OLIM. CAMPUS. ERAT. QUO. PRÆLIA. SAXO. MINATUS
FRANCORUM. SIGNIS. OBVIA. SIGNA. TULIT
SED. VICTUS. CESSIT. TITULO. VICTORIA. DONAT
MOENIA. VICINO. CONSPICIENDA. JUGO
SI. MARATHON. PERSIS. NOMEN. FATALE. PEREMPTIS
MILTADÆ. JACTAT. CLARA. TROPÆA. DUCIS
GLORIA. MAJOR. ERIT. CAROLI. QUI. PARCERE. VICTIS
MALUIT. HOSTILI. QUAM. JUGULARE. MANU

FERDINANDUS. DEI. ET
APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS. PADERBORNENSIS
COADJUTOR. MONASTERIENSIS. S.R.I. PRINCEPS. COMES
PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
DE. FURSTENBERG.

CAROLO. M. FRANCORUM. REGI. SAXONIBUS. IN. CAMPO. SINTFELD. ANN
DCCXCIV. SUBACTIS. ET. TERTIA. EORUM PARTE. ALIO. TRADUCTA. DE
RELIGIONE. CHRISTIANA. ET. PUBLICA. TRANQUILLITATE
OPTIME. MERITO. M. H. P.

Partâ

Partâ tam insigni Victoriâ, quâ venisse & vicisse dixeris Carolus, exercitum è Westfaliâ per Rhenum reduxit in Franciam ad hiberna; ipse Aquisgranum concessit, ubi & hyems tota exacta inter Natalis Christi & Paschatis festos dies. Verum, ut mihi faciliè persuadeo, Carolus per reliquum Æstatis & Autumni non prius è Westfalia excesserit, quàm ex propinquitate loci inviserit Paderbornam; & quia neglectius Diœcesis Vicario opere, uti Auctor vitæ Meinwerci scribit, administrabatur, consilia agitârit cum Clero & Hildebaldo Colonienfi Archiepiscopo, supremo Palatij Sacellano, de proprio Episcopo imponendo, qui anno, ut referam, proximo præstitutus est Hathumarus. Quippe Megingaudus Herbipolensis Episcopus, cui Paderbornensis Diœcesis post excessum Burchardi commissâ erat, hoc ipso anno ultro se Episcopatu abdicavit, senio & laboribus præfractus: & quia solitudinis & privatæ vitæ amans erat, Neostadium secessit ad culturam novi Coenobij, subrogato in ejus locum Bernwolffo, qui hætenus, uti diximus, ex D. Burchardi voluntate Vicariam Paderbornensis Ecclesiæ præfecturam gesserat. Intimè is Hathumarum ex Herbipolensi collegio sibi notum conjunctumque habebat, ut ejus cum primis commendatione Hathumarus in deliberationem electionemque Episcopi Paderbornensis venerit.

Carolus
reducto
ex West-
falia exer-
citu A-
quisgrani
hibernat.
Cbron. MS.
Herbip.
Bruschius in
Megingau-
do Herbip.
Episc.
Carolus
Pader-
born. Ec-
clesiæ
prospicit
de certo
Episcopo.

LIBER IX.